8070

175

Sander 162

1a edizione –

Schudt, Le guide di
N. 7 – Roma 430 –

Harrisse I 64

Choix 16310

Albertinus

Brunet I – col 135
Graesse I pp 53
Panzer (Annales) vol VIII pp 249
Isaac (1938) # 12101

ALBERTINI (Fr.)
Roma 1510.
B.a.x 64.

OPVSCVLVM DE MIRABIlibus Nouæ & ueteris Vrbis Romæ editum a Frãciſco de Albertinis Clerico Florẽtino dedicatumq; Iulio ſecundo Pon. Max.

ANDREAS FVLVIVS PRAENESTINVS.

Brutis ac Deciis & q̃tũ Romana Camillo.
Marcello/& Fabiis debuit ante ſuis.
Albertine tibi: tantum Romana uetuſtas
Debet/ut ad ſuperos ſemiſepulta redit.
Mũere nãq; tuo/monumẽta/ac ſigna prioꝝ
Reſq; reuiuiſcunt: & loca ducta ſitu
Singulaque Cous ſi depinxiſſet apelles
Non eſſent titulis tam manifeſta ſuis.

CVM PRIVILEGIO.

Cornelius Cymbalus Franciſco Albertino Floreñ. Pontificii Doctori. S. P. D.

m Iraris uarias eſſe authorum qui de urbis antiquitate ſcripſerunt/opiniones: inter quos Io. Torreliũ & Blondũ/Pomponiũq; læt. qui cũ de huiuſmodi re ſcripſerint inuicẽ diſſentiunt: quam rẽ minime mirari debemus. Cũ diuerſa diuerſis ſcripſerint temporibus: nam nihil certi poſt illam Totilæ dirutionem haberi poteſt: niſi id quod uel per epytaphia: uel per aliquas in marmoribus inſcriptiones. Quod hoc noſtro/& ita felici tempore Iulio ſecũdo Ponti. Maximo in ſolio Petri ſedente/contigit. Vñ tu inter alios: qui de antiquitate ſcripſerint/hilarius gratioſiuſq; progredi poteris: cum multa illis incognita: quæ tibi & aliis amicis cognita ſunt addidiſti: quibus (ut ſpero) eruditiores gaudebunt. Itaq; egredere: egredere (uti cõpluries efflagitaui) ut imprimatᷣ hoc: ad quod ut imprimẽtur perſuadeo illa alia opuſcula de Vrbis ſcilicet ſtationibus: de confeſſione: de modo recte uiuendi: de ſacramento: & quod ita eruditius ſcripſeris: ubi eccleſiæ illis quattuor doctoribus merito comparari meres: de expoſitione ſcilicet ſuper orationem Dominicam & ſalutationem Angelicam. Hoc cum primum feceris: tuas credo lucubrationes gratas fore omnibus: itaq; mi Franciſce aliud tibi perſuadere nequirem niſi quod tibi/& amicis utile foret. Vale Romæ. iii. nonas Nouembris.

Cornelii Diſtichon.

Si priſcam quis ſiue nouam uult cernere Romam
Is duce Franciſco moenia cuncta uidet.

In primo Libro.

De mœnibus & ambitu Vrbis & pomerio.
De portis Vrbis.
De Viis & plateis.
De pontibus Vrbis.
De montibus & collibus.
De Aquæductibus.
De Thermis.
De Naumachiis & Cloacis.
De Circis eius.
De Theatris & amphiteatris.
De Aerario & pecunia pub.
De Foris & curiis.
De Campo Martio & aliis campis.
De Palatiis & loco palladii.
De domibus & inſulis.
De Nympheis & Horreis.
De Tribubus & Regionibus Vrbis.

In ſecundo Libro.

De ſacerdotibus & magiſtratibus.
De Templis Vrbis.
De Bibliothecis & Baſilicis.

De Capitoliis.
De aſyllo & nonnullis Turribus.
De Porticibus & labris porphireis.
De Tropheis & colūniis memorandis.
De Arcubus triumphalibus.
De colloſſis Vrbis.
De ſtatuis ac picturis.
De coemiteriis ſacris.
De ſepulcho Auguſtoꝝ & mole Hadriana.
De ſeptizonio & nonnullis epythaphiis.
De Obeliſcis & methis.
De carcere pub.
De Legibus & Tabulis Aeneis.
De laudibus nonnullorum Ro.
De diuitiis Ro.
De Triumpho nonnullorum.
De Magnitudine imperii.
De Laude Vrbis.

In Tertio Libro.

De Noua Vrbe ro.
De nonnullis æccleſiis & cappellis.
De Palatiis pontificum.
De domibus Cardinalium.
De Hoſpitalibus.
De bibliothecis.
De Caſtro ſancti Angeli.
De Beluidere.

De Porticibus.
De Viis & Plateis:
De Sepulchris memorandis.
De Valuis & Colũnis Aeneis.
De Officina pecuniæ.
De Fontibus & Pontibus.
De cloacis & purgat: Anienis.
De Aedificiis ab Iulio ſecundo conſtructis.
De Laudibus Ciuit. Floř. & Saoñ.

FINIS.

Humilis ac deuotus Franciſcus Albertinus florenti/nus/unus e capellanis Reuereñ. Car. tit. ſanctæ Sabinæ ad Iulium. ii. Ponti. Maximum.

C Onſuetudo mea in amicos Beatiſſime pr̄/& amor feliciſſimæ bonæ memoriæ Galeotti Car. defuncti/ac plurima eius erga me offi/cia uehementer cogunt: ut tuæ Sanctitati meum ſtudium/omnemq; operam pollicear: Idq; nepoti Sixto Car. eius fratri polliceor: Quotiencunq; illum uideo Galeotti ſemper iuſſa mihi impoſita cuꝫ ymagine in mentem ſubeunt. Sed ea tempora incide runt: ut gratiam & auctoritatem meam non audeam polliceri: niſi hac exceptione/quantum poſſim/quā/tunq; ualeam. In cæteris uero rebus abſq; ulla expe/ctatione temporis aut laboris occupationis ue opera mea ſanctitas tua utatur. Quod pollicear præter me ipſum/nihil eſt. Cum enim opuſculum de ſtationi/bus & Reliquiis Vrbis ad Imperatorem diuino au/xilio a me compoſitum uidiſſet præfatus Reueren. Galeottus/dixit. Frāciſce: Bonum opus operatus es: Quare & mirabilia Romæ imperfecta fabularūq; nu gis plena non corrigis? Non enim datur corona in/cipientibus/ſed perſeuerantibus uſq; in finem: Præ/cor te ut in hoc mihi complaceas. Bonæ intentiōi cu ius annuens promiſi. Ea diligentia qua potui: opu/ſculum de mirabilibus Romæ ueteris emendaui: ac

nouæ Vrbis aliud in lucem produxi:quod quidem Reuereñ.Galeotto Vicecancellario/ac ſanctæ Rom. Eccleſiæ preſbitero Card.titu.S.Pe.ad uin.dedicare deſtinaueram.Sed improba & acerba mors Pontifex ſumme in tanta rerũ expectatiõe felicitati ei9 & labori meo inuidit in medio itineris curſu.Tamen ſicut do mino placuit ita factuȝ eſt:ſit nomen dñi benedictũ: & anima eius cum ſanctis omnibus in pace Chriſti requieſcat. Humiliter precor ſanctitatem tuã : ut ipſa pro eius amore paruulum munuſculum in loco uir/ tute præditi Nepotis a ſeruulo Franciſco de Alberti. floreñ.ſimul cum eius recta intentione/ſinceraq; fide accipere uelit.Quod quidem opuſculum tuæ ſancti tati iamdiu tanq̃ numini dicatum eſt:quam amo/ob ſeruo/uenerор atq; colo:rectam ualitudinem perpetu amq; opto : Quod ſi impetrauero/nihil eſt quod ti/ meam.Tua igitur ſanctitas congaudeat ac ſemper læ tetur de felicitate ac uictoria ciuitatis Bonon. recupe ratæ & aliaꝶ ciuitatum a Venetis occupataꝶ.ſ.Fauẽ/ tia:Ariminum:Ceruia:& antiqua Rauẽna:quæ oẽs ad priſtinam libertatẽ eccleſiæ deuenere tempore tuæ ſanctitatis . Quid nũc reſtat niſi ipſos infideles ac pſi dos maumethanos perſequi:ut ad ueram fidem con uertantur:Lætetur inquam tua Beatitudo/tempore cuius Portugall.Rex nouas inſulas & barbaras nati nes ad fidem Chriſti conuertit.Nouiſſime uero Hy/ ſpaniarum Rex cum Car. Tolletano ciuitates & por

tus infidelium debellauit:ad fidéq; ueri dei conuerti fecit. Si membra hoc faciunt:quid caput cũ brachiis cæteriſq; corporis membris totius chriſtianitatis uni tæ faciet? Dñs noſter Ieſus Chriſtus per uiſcera miſe ricordiæ ſuæ faciat Principes ipſos concordes:ut po pulus Chriſtianus merito & numero augeat. Pater Beatiſſime quomodo patitur ſanctitas tua ciuitatem Sanctam Hieruſalem/ac loca ſancta a ſpurciſſimis fi dei hoſtibus conculcari:ac ſepulchrum Xp̃i a pfidis maumetanis coinquinari:ſanctamq; Eccleſiã Catho licam ab inimicis Xp̃i perſequi? Vrbanus.n.ii.Pon tifex cum tricentis Mill.hominum ſigno ſalutiferæ Crucis afixis:quid nam fecit? Nonne & Anthiochiã & Aſiam fere uniuerſam ad fidem Xp̃i conuertit? Re linquo expeditionem Lucii.ii.& Clementis & Inno/ centii.iii.Honoriiq; eiuſdem nominis aliorumq; Põ tificum:qui ad ipſam expeditionem Principes & Re ges Xp̃ianos conuocarunt:ac uictoria tandem potiti ſunt. Vtilis eſt hæc ſancta expeditio animæ.ſ.& cor/ pori pugnantes pro fide ſancta perueniamus ad glo riam ſempiternam. Cæterum quanta & qualia bona temporalia & regna ac dominia ex hac expeditiõe aſ/ ſequi poſſimus:res ipſa per ſe patet:& præſertim ter/ ram fluentem lacte & melle/quam deus promiſit po pulo ſuo colẽdam. Heu nephas:heu dedecus totius populi Chriſtiani:ſi rem publicam xp̃ianam ſaluam cupitis:Xp̃m diligite:qua mente/quo uultu/qb9 ue

oculis intueri poteſtis tot inſignes prouincias ac no
biles ciuitates cum imperio Conſtantinopolitano:
quibus in locis populus Chriſtianus Euangelium
ſanctum p̄dicare conſueuerat/ab hoſtibus ſidei chri/
ſtianæ nunc occupari? Cauendum eſt a uero iudice
dicente.Omnis arbor quæ non facit fructum excide
tur & in ignem mittetur.Et iteruꝫ.Auferetur a uobis
regnum:& dabitur genti facienti fructum eius.Exp/
giſcimini puſillanimes & nolite timere:dominus.n.
pugnat pro fidelibꝰ:Si Saul percuſſit mille & Dauit
decem millia in figura prioris teſtamenti: Nonne &
dominus noſter Ieſus Chriſtus in uero teſtamento
percutiet & confringet capita omnium inimicorum
eccleſiæ ſuæ ſanctæ? Ceſſent iam ciuilia bella:ceſſent
iam iā bella chriſtianoruꝫ principum in chriſtianos.
Iam ſunt principes undiqꝫ armati ad prelium in ipſa
Italia.Iam tempus meſſis aduenit.Ecce inquam para
ta ſunt omnia:periculum eſt in mora.O inuicti ger/
mani ubi ſunt uictoriæ antiquæ? O Chriſtianiſſimi
galli:qui iam Chriſti ſepulchrum recuperaſtis? O fi
deliſſimi Hyſpani qui totiēs cum infidelibus pugna
ſtis? O fortiſſimi pannonii qui quotidie contra mau
methanos tanq̄ ſcutum fidei pugnatis? O inclyti &
potētes Itali ubi ſūt uires & ingenia ac ipſæ diuitiæ?
ubi inquam mirabilia geſta antiquorum ueſtrorum
memoria digna: qui totum orbem ſub ſuo imperio
congregarunt? Quid dicam de regibus uniuerſis/ac

aliis principibus chriſtianis:qui quidem omnes con currenc ad tam ſanctam & dignam expeditioné.Qua propter Beatiſſime pater Iuli deprecor/ut alter Iulius inuictiſſimus in tertio triumpho cuius ſcriptũ erat. Veni. Vidi. Vici. Eadem uerba in triumpho Crucis chriſti decantare ualeat Sanctitas tua. Quantum ue/ro meritum quantaq; laus & æternitas gloriæ apud deum & homines ex hoc opere paretur tuæ ſanctita ti:ipſamet pro ſua ſingulari ſapientia exiſtimare faci lius poteſt/q̃ ullis uerbis explicari. Ergo dum tẽpus habemus operemur bonum pro ſalute animaruz ad laudem & gloriam omnipotentis Dei qui uiuit & re/gnat in ſæculum.

Prohemium.

u Rbs Roma:quæ caput eſt aliarum ciuitatum/ cõdita fuit Olympiade.vii.teſte Dionyſio. Mũ di uero.iiii.M.cccl. Ante ſalutez uero dñi fe/re ſeptingẽtos.& a Rhomo comite Aeneæ uel a Rho ma Aſcanii neptæ uel a Roma Itali filia ut clare di/cam in noua Vrbe nominatam eſſe dicunt:q̃uis non nulli a Romo fratre Remi:qui fuit primus Rex Ro manorum/Romam eſſe uelint:quæ quidem a barba ris exteriſq; gẽtibus ſæpe incenſa fuit ac diruta.Qua/ propter beatiſſime pater in primo libro ſcribã de mœ nibus & portis ac pontibus & regiõibus ueteris Ro/mæ.In ſecundo uero de templis & Magiſtratibus &

Capitolio & aliis ædificiis & mirabil ibus eius. In ter tio & ultimo concludam libro/in quo ſcribam de pa latiis pontificum & Cardinalium ædibus & aliis ædi ficiis nouæ Vrbis: ea breuitate qua potero/nonnulla cõnectens de pulchris rebus Florentinæ ciuitatis na cta occaſione ꝓpoſiti: ne a patria ipſa ingratitudinis uitio reprehendar/cum ſit quod ipſi florẽtini ĩ initio ciuitatis prædictæ/Romani per multum tempus ap pellati ſint. Tamen in hoc parcat mihi Sanctitas tua/ quod ſimpliciter ſtiloq; infimo potiuſq̃ mediocri uel ſupremo (ut deceret) ſcripſerim. Sũ enim doctis atq; indoctis debitor/quos quidem omnes deprecor/ut errores ipſos charitatis gratia caſtigent: ac deum ipſũ pro me orent immortalem.

De Mœnibus & ambitu Vrbis Ro.

m OENIA Magnæ Vrbis Romæ ha habuerunt.dcxxxiiii. Turres cũ pinnis/& propugnaculis atq; de ambulatoriis uigilũq; receptaculis:nunc uero Turres numero ſunt.ccclxv.

Ambitu3 uero Vrbis.xx.mill.paſſuũ cõtinuiſſe dicitur/teſte Plinio & Vopiſco:Flauius uero hyſtoricus ſcribit.Aurelium imperatorem ambitum Vrbis ad.l.Mil.paſſuum ampliaſſe ripaſq; Tyberis extruxiſſe. Noſtro uero tpe cũ Ianiculo & Vaticano uix paſſuum millia quindecim eſſe iudico : q̃ quide3 mœnia pluries diruta fuere a barbaris:poſtea uero a diuerſis Pontificibus multis in locis inſtaurata. Poggius noſter Flor.ad Nicolaum.v.Pont.de uarietate fortunæ Lib.primo ſcribit.Quid iam querar: quod etiam ſtuporem recenſenti mihi affert Vrbis mœnia ita multiplici clade aflicta/ita a fundamentis eruta:ut ne dum locus eorum priſtinus/ſed nedum ueſtigium quidem ullum aſpiciatur/omnium ueterũ murorum ſublata memoria.Nam ea quæ cernis lateritia noua ſunt:& poſt octingenteſimum annum deletis prioribus.Primum ab Hadriano incohata collato ab Hæthruriæ populis centum auri pondo/tum a Gregorio uno & item ab altero pontificibus perfecta:unde & diuerſorum Pontificum opus uariã red/

dit muroꝝ formam. Antiqua mœnia ex quadrato la pide poſt incenſam a gallis Vrbem conſumata Liui9 tradit: ut in portis ipſius Vrbis adhuc ueſtigia deno tant. Apud mœnia erat pomerium. i. ſpacium quod/ dam poſt muruz/ qđ neq; arari nec habilitari fas erat: ut nunc eſt in noſtra Ciuitate Florentina intus & ex/ tra cum mætharũ ſignis: adeo quod facile ſolatii grã/ quiſq; deambulare poteſt. tamen Romæ noſtro tem/ pore non ſeruatur: ubi & uineæ & priuatæ ædes Vr/ bis mœnibus coniunctæ ſunt: a pluribus namq; Im peratoribus ampliata ſunt/ ut apparet ſuper portam Portuenſem in lapide cum his ltiteris.

IMPP. CAESS. DD. HH. INVICTIS SIMIS PRINCIPIBVS HARCA/ DIO ET HONORIO Victoribus ac Trium phatoribus ſemp Augg. ob inſtauratos Vrbis Aeter næ Muros/ Portas ac Turres ægeſtis imenſis ruderi bus ex ſubgeſtiõibus. V. C. & illuſtris militis & ma/ giſtri utriuſq; militiæ ad perpetuitatem nominis eoꝝ ſimulachra conſtituit.

Similiter & de pomerio hoc anno. M. D. ix. in lapi/ de Tyburtino nuper offoſſo non longe a Cancella/ ria litteræ indicant.

POMERIVM.

TI. CLAVDIVS DRVSII. F. CAI/ SAR. AVG. Germanicus Põ. Max. Trib. pot. VIIII. Imp. xvi. Cos. IIII. Cenſor P. P. auctis po/

puli Romani finibus Pomeriũ AMPLIAVIT TERMINAVITQ.

Nonnulla inſtationum opuſculo de ipſa Vrbe ſcripſi/quæ quidem replicare ſuperfluum uidetur.

De portis Vrbis.

Romulus primus romanorũ rex tribus portis tantũ cinxerat Vrbem: quis nonnulli quattuor affirment.

Prima porta Mugonia dicebatur a mugitu animaliũ quæ & trigonia poſtea dicta fuit.

Secunda Porta Carmentalis a Carméta matre Aeuãdri: quæ & Scelerata poſtea uocata eſt non longe poſita erat a Iano.

Tertia uero Pãdana ſeu Romanula uocabatur: quæ & libera dicta eſt: quam Pompilius inſtituit clauſam ſtare pacis tpe/ut ait Piſo in Annal Liuius dicit ſuo tempore. xxxvii. portas fuiſſe in Vrbe. Plinius uero dicit. xxx. quamuis ſeptem clauſas fuiſſe confirmet. Noſtra uero ætate ſunt. xx. cum illis: quæ in ciuitate Leonina comprehenduntur.

Prima porta principalis triumphalis dicebatur/quæ omnium erat celeberrima non longe ab eccleſia Sancti Spiritus poſita.

Secunda porta Flumentana poſtea uero Flaminia a Via nunc uero porta populi appellatur.

Tertia porta Collatina: quæ Collatiam Sabinorum opidum ducebat: poſtea uero Pinciana a Pincio ſenatore/quæ quidem nomen retinet.

Quarta porta Quirinalis a Quirini ſacello ſeu Col/
lina a Quirinali Colle:eadem Aegonenſis dicta ab
Aegono mōte:poſtea uero Salaria:ut nūc a ſale dcā.
Quinta porta Numentana a Numēto opido poſtea
Viminalis a uiminum multitudine:nunc autem ap/
pellatur porta ſanctæ Agnetis.
Sexta porta Exqlina poſtea Tyburtina deinde Tha
urina a capite tauri.nunc uero porta ſancti Laurentii
extra muros dicitur. Pomponius lætus Exquilinam
dicit eſſe nuncclauſam cum porta inter aggeres.
Septima porta Labicana ſeu Neuia a Neuio nemore
nunc uero porta maior appellatur:ſuper quam litte/
ræ multæ cubitales apparent:ut dicā in aqductib9.
Octaua porta Aſinaria/q̄uis nonnulli dicant Cæli/
montanā & Septimiam appellatam fuiſſe:tamen anti
quitus porta Cælimontana erat inter Aſinariam &
Metrodii/ſed in mœnium inſtauratione clauſa remā
ſit:nunc uero porta ſancti Ioannis appellatur.
Nona porta Gabiuſa dicebatur quæ nunc eſt clauſa
muro nonnulli Metrodii portam appellant.
Decima porta Latina ſicut & nunc appellatur nō lon
ge ab eccleſia ſancti Ioannis Euangeliſtæ ab ipa Via.
Vndecima porta Capena poſtea uero Appia . nunc
autem porta ſancti Sebaſtiani appellatur.
Duodecima porta Trigemina ſeu Hoſtienſis diceba
tur ut Frontino placet:nunc uero porta ſancti Pauli
appellatur.

Decimatertia porta Portuēſis a portu Claudii Impe. dicta. nūc uero porta ripæ dicitur in qua ſunt litteræ Harcadii & Honorii Impp. de inſtauratione ut ſuperius dixi.

Decimaquarta porta Aurelia nunc autem porta ſancti Pancratii dicitur.

Decima quinta porta Fontinalis non longe a prædicta in uaticano adhuc extant ueſtigia a fontibus dicta: ut Liuio placet.

Decimaſexta porta Septimiana a Septimio imperatore: quæ nomen adhuc retinet.

Decimaſeptima porta Turrionis dicitur a Nicolao quinto fundata non longe a Campo ſancto: quæ & Poſterula dicitur.

Decimaoctaua porta Pertuſa in monte Vaticano nō longe a ſtabulis palatinis.

Eſt & porta Iulia apud uiridariam: quam nuper tua Beatitudo ſumptuoſo ædificio & Tyburtino lapide fundauit exornauitq; apud noua Mœnia Beluidere nuncupata: quæ quidem duæ portæ: non ſemper (ut aliæ) oſtendunt introitum patefactum: ſed potius ad cōmoditatem Pontificis & curialium aperiuntur.

Vigeſima porta Aenæa uocatur: nunc uero porta caſtelli ſancti Angeli dicitur: non longe a mole Hadriana: quæ ultimæ quinq; portæ poſitæ ſunt in ciuitate Leonina.

Erant & aliæ portæ: ut Querquetulana a quercu. La

uernalis a Lauerna dea. Ruduſculana:quod ærata eſſet uel quaſi rudis ſit impoſita & relicta apud Neuiam portam.Ruthumena ab auriga ſic dicto. Minutia a ſacello Minutii.Catularia a canibus dicta:q ibidem imolabantur:aditus quarum propter uetuſtatem & mœnium inſtaurationem neſcitur: tamen multi multa dicunt/quot homines/tot ſententiæ.

De Viis & Plateis.

e Rant enim in Vrbe uiæ.xxix.principales:ut placet.P.uictori:tamen tot erant uiæ quot portæ ut Liuius inquit/de quibus nonnulla ſcribam.

Via triumphalis a Vaticano/ubi & pons erat triumphalis ad Capitolium uſq; tendebat:q̃uis nonnulli ad Velabrum uſq; affirment.

Via Famminia/quam.C.flāminius collega.M.Lepidi in conſulatu uictor ligurū ſtrauit ex urbe Ro. per Tuſciam & Vmbriaз Ariminū uſq; ut adhuc in multis locis uiſuntur ueſtigia.

Via Salaria:quæ a ſale nomen accepit:qm̃ per illam ſal in Sabinos portari conſueuerat.

Via Numentana ſiue Figulenſis/qua itur Nomentū quod eſt oppidum in Sabinis:& in agro numentano balnea fuere:uñ Nero Claudius fugiens ad.iiii. milliarium in ſuburbano liberti ſui inter Salariam/ & Numentanam uiam ſe ipſum interfecit.

Via Labicana a porta Exquilina incipiens a qua & præneſtina:de quibus Strabo mētionem fecit lib.v.

Via Latina quæ poſita eſt inter Appiam uiam & Valeriam: quæ ad Caſſinum oppidum Appiæ coniungitᷣ: in qua ſepelliebātur cadauera ſicut in Flāminia. Via Appia: quæ tendit ad eccleſiam ſancti Sebaſtiani ab Appio Claudio cenſore: qui dictam uiā a porta Capena Capuam uſq; ſtrauit: quam poſtea Traianus Impe. inſtaurauit Brunduſium uſq;: ut inquit Strabo: paludeſq; pontinas ſiccauit & alia q̄ plurima reſtituit ædificia: ut ī lapide marmoreo apud Circū maximum in uento apparet cum his litteris ſcalptis.

IMP. CAES. DIVI NERVE. F. TRAIANO Germanico Dacico. Pont. Max. Tribu. Pot. VIII. Imp. VIIII. Cos. V. P.P. Trib. xxxv. Quod liberalitate optimi Principis cōmoda, eaq; etiā locorum adiectione ampliata ſint.

Via Piſcina erat inter Thermas Antonianas & eccleſiam ſancti Sixti: ut adhuc ueſtigia demonſtrant.

Via Suburana: quæ tendit a foro Traiani ad eccleſiam ſancti Martini in montibus.

Via alta a Thermis Conſtantini uſq; ad uiminalem portam tendebat.

Via Traiana & Aurelia a nominibus ꝓpriis dictæ. Erat & uia Valeria & Tyburtina. Amnia & Aemilia. Via Claudia & Campana. Hoſtienſis & Laurentina Via Setina & Ardeatina. Tyberina & Quintia. Via Caſſia & Cornelia. Gallicana & Patinaria. Via aſinaria & Cimina: quæ quidem omnes retinent nomen

uſque in hodiernam diem.
Erat præterea in urbe Via ſacra: in qua ictum fuit fœdus inter Romulum & Tacium: quam Cæſar dum eſſet Dictator uelis intexit a domo ſua ad Cliuium uſq; in Capitolium & tẽdebat a Regia ſeu a curia ueteri ad arcem uſq;: per quam triumphantes ibant ad Capitolium: & in qua Augures ſedem habentes inaugurari conſueuerant non longe a carinis.
Via noua/quam inſtaurauit Anto. Caracalla Impe. erat apud Thermas ipſius/quæ incipit a porta pallatii per radices ipſius montis ſupra Circum max. uſq; ad infima piſcinæ. piſcina pub. erat ubi nunc eccleſia ſancti Sixti.
Via lata erat apud Iſeum: quæ adhuc cũ eccleſia ſanctæ Mariæ in uia lata nomen retinet.
Erãt & aliæ uiæ: ut Ianuclenſis & Gallia: ueſtigia q̃ꝝ haud facile cognoſcuntur. Veſpaſianus uero Impe. multas uias deſtructas ĩſtaurauit: ut in uetuſtiſſimo lapide marmoreo ante ædes Conſeruatorum poſito litteræ inciſæ indicant. S.

IMP. CAESARI VESPASIANO AVG. PONT. MAX. Trib. Pot. III. IMP. XII. PP. Cos. III. Des: IIII.

.S. C.

Quod Vias Vrbi neglegentia ſuperior. tempor. corruptas impenſa ſua reſtituit.
Erant deniq; in urbe plateæ pluribus in locis uariis

lapidibus ſtratis & ſtatuis & colloſis exornatis.
Platea uero pallatii ſaxo lacedemonico ac porphireti co Ant.Heliogabalus imperator ſtrauerat.
Erant in ipſa Vrbe multæ Areæ:ut area Capitolina in qua erant cellulæ ſubterraneæ teſte Gellio lib. ii. ubi reponi ſolerent ſigna uetera:quæ ex eo templo collapſa eſſent & alia quædam religioſe donariis con ſecrata & adhuc uiſuntur ueſtigia uulgo Sala Cæſa/ris.Erat & Area pinaria & Apollinis ut dicetur in re/gionibus.Erat præterea Vmbilicus ipſius Vrbis in Regione.viii.ut apparet in marmore antiquo trans lato ad eccleſiam ſancti Ioannis de pinea.
Tamen pater Beatiſſime:non omnes omnia poſſu/mus. Quæ autem feci/domino adiuuante/cito feci: ut infraſcripta carmina decantare ualeam.
Si bñ quid facias:facias cito:nam cito factum.
Gratum erit:ingratum gratia tarda facit.

De Pontibus Vrbis.

Pontes Vrbis ſeptem fuere principales/q̃uis Vibius æqueſter & .P.uict . octo fuiſſe confirment.Videli cet.Aelius.Aemilius.Aurelius. Tarpeius.Palatin9 Exquilinus.Vaticanus & Ianuclenſis.Ioã . Annius Viterb.ſuper Fabium pictorem ſcribit Carmentalis porta erat ubi pons carmẽtalis:quo trecenti Fabii cõ tra ueientes tranſeuntes Tyberim in ſe linquebãt Ia niculum a dextra ut patet in Liuio.
Primus pons ſublitius dicebat̃:qui fuit ligneus ab

Anco Martio rege Ro. ſtructus. poſtea uero ab Ho-
ratio coclite pro libertate patriæ interciſus: quem de
inde Aemilius lapideum fecit: a quo Aemilii nomẽ
accepit: ueſtigia cuius ad radices Auentini diruta cer
nuntur. uulgo dicitur marmorata.

Secundus pons erat ſenatorum: qui & Palatinus di-
cebatur: nunc uero pons ſanctæ Mariæ uocatur.

Tertius pons eſt in inſula Iouis lycaonia uetuſtiſſi-
mus: qui & Tarpeius antea dictus fuit ſeu Fabritius
quem. l. Fabritium. C. F. curatorez uiarum faciundũ
curaſſe epygramma teſtat᷑: &. M. Lepidum. &. M. F.
Cos. approbaſſe. In arcu pontis ſupra profluentem
eſt inſcriptio corroſa cum his litteris.

L. FABRITIVS. C. F. CVR. VIAR.
faciũdũ coerauit. Q. Lepi. M. F. M. Lollius. M. F.
Cos. probauerunt. nunc uero pons. iiii. capita nomi
natur. in quo loco eſt Quartus pons coniunctus p̄-
dicto ponti: qui uocabatur pons Ceſtius ſiue Exqui
linus (ut placet Pub. uic.) in quo marmoreæ tabulæ
uetuſtate conſumptæ cum his litteris uiſuntur.

Dñi. Nři IMPERATORES Cæſares
FL. VALENTINIANVS PIVS FELIX MA
XIMVS uictor ac triumf. ſemper Aug. pon. Maxi
mus Germanic. Max. Alamann. Max. Franc. Max.
Trib. pot. vii. Imp. vi. Cos. ii. P. p̄p̄.
ET FL. VALENS Pius Foelix Maximus uictor
ac triũf. ſemp Aug. pon. max. Fran. Max. Ghotthic.

max.trib.pot.vii.imp.vi.Cos.ii.P.pp.
ET GRATIANVS Pius Fœlix Max. uictor ac triumf. Semper Aug. pontifex maxi. Franc. maxi. Ghotthic.max.trib.pot.iiii.imp.ii. Cons. primum P.pp.pontem Fœlicis nominis Gratiani in uſum ſenatus ac populi conſtitui dedicariq; iuſſerunt. Nr̃o uero tempore pons ſancti Bart.uocatur.

Quintus pons Aurelius dicebatur poſtea Ianuclenſis: quem Antonius pius imp. marmoreũ fecit a Nerone dirutus fuit: quem Sixtus.iiii. Ponti.maxi.in uſum populi Ro.& curialium ſumptuoſo opere tyburtinis lapidibus refecit: lõgitudo cuius ped.ccxv. & pons Syxti dicitur: antea uero a curialibus pons ruptus appellatus eſt.

Sextus pons triumphalis dicebatur apud eccleſiam & Hoſpitale ſancti Spiritus in Saxia/ ut adhuc ueſtigia ipſius antiquitatis apparẽt/ qui & Vaticanus antea dictus fuit: quem quidem tua beatitudo uult reſtituere: & iam a populo Ro. pons iulii uocatur.

Septimus pons Vrbis Aelius ſeu Hadrianus uocabatur ab ipſo Helio Hadriano imp. cõſtructo apud molem ipſius noſtro tempore põs ſancti Angeli nominatur: ſubter quos pontes prædictos regalis Tyber rapido curſu illabitur: iuxta ripam cuius lapis marmoreus nuper effoſſus eſt cum his lr̃is ſculptis.

EX Auctoritate imp. Cæſ. Veſpaſiani Aug. P.M. Trib.pot.iiii.imp.x.pp.Cos.iiii.V.Cenſor.Caius

calpetanus Rantius Quirinalis Valerius ceſtus cura tor riparum & aluei tyberis terminauit. R. R. Prox. Erat & pons in campo Martio apud montem citato/rium de quo Suetonius mentionem facit. ubi de cõſiliis coniuratorum in cæſarem diſſerebat: primum cunctati utrum ne in campo martio per comitia tri/bus ad ſuffragia uocantem partibus diuiſis e ponte deiicerent: atq; exceptum trucidarent: an in ſacra uia/uel in aditum theatri adorirentur.

Erat præterea pons marmoreus in foro Ro. a palatio ad capitolium uſq;: nil tota urbe præclarius fuit pon te prædicto: quem. G. callicula fecit & capitolium cõiunxit/quem quidem. lxxx. ingentes collumnæ marmoreæ celatæ ſubſtentabant. at ex eo nunc ſex tantũ colũnæ: tris. n. ad radices palatini mõtis aliæ tres ad capitolii uiſunt/nõ lõge a qbus hoc ãno multa marmora effoſſa fuere cũ ingẽti baſe marmorea/in q̃ erat hæc iſcriptio forma circulari cũ lr̃is inciſa: uidelicet.

VICENNALIA IMPERATORVM.

Ab alia uero parte uiſebãtur ſacerdotes ſculpti thaurum ſacrificantes.

Extra urbem eſt pons Moluius ſiue Miluius uia Flaminia. ii. mil. ab urbe ab Aemilio ſcauro cõſtructus: ubi Maxentius tyrannus a conſtantino ſuperatus ẽ ſupra Anienem ſunt quatuor pontes primus ſalari9 ſecundus Numentanus. tertius Mammeus. Quar/tus Lucanus.

Pons ſalarius extra portam ſalariam in quo ſũt infra ſcripta carmina inciſa.

Quam bene curuati directa eſt ſemita pontis
Atq; interruptum continuatur iter.
Miramur rapidas ſubiecti gurgitis undas
Et lubet iratæ cernere murmur aquæ.
Ite igitur faciles per gaudia noſtra Quirites
Et Marſin reſonans plauſus ubiq; canat.
Qui potuit rigidas Ghothorum ſubdere mentes
Hic docuit durum flumina ferre iugum.

Sunt & aliæ litteræ ut dicam in opuſculo epyth.

Pons Numentanus quo itur Numentum apud ecleſiam ſanctæ Agnetis extra urbem : quem Narſes eunuchus(ut apparet in marmore)conſtruxit.

Pons Mammeus a matre Alexandri imp. inſtauratus:quem Anto. pius fecerat extra portam Tyburtinam corrupte dicitur ponte mãmolo.pons uero Lucanus eſt inter Vrbem & Tyburtinam ciuitatem in quo ſunt litteræ infraſcriptæ inciſæ.

Ti.Plantio.M.Fani Siluano Aeliano pontif. Sodali Aug.III.Vir.A.A.A. F.F.Q .Ti.Cæſaris legat.V.in Germania Pr.Vrb.legat.& comiti. Claudii Cæſaris in Britania conſuli.Pr.Cos.Aſiæ legat. præt.Moeſiæ in qua plura quam centum mil.trans danubiorum ad præſtanda tributa cum coniugibus ac liberis & princib.aut regibus ſuis trans duxit.motum orientem Sarmatar.cõpreſſit q̃uis parte magna

exercitus ad expeditionem in Armeniā miſiſſet igno tos ante aut infenſos.p.r.Reges ſigna romana ado/ raturos aut hoſtibus receptos remiſit ab aliquis eo[illegible] obſides accepit per quem pacem prouinciæ & confir mauit & protulit Scytarū quoq; regē Acheronēſi/q̄ eſt ultra Boruſtenen obſidione ſubmota primus ex ea prouincia magno tritici modo annona.P.R.adle uiauit hunc legatum in Striniam præfert Vrbis re/ miſſum.Senatus in præfectura triumphalibus orna mentis honorauit authore imp.Cæſare Aug.Veſpa ſiano uerbis exornatione eius.Q .I.S.S.moeſiæ ita præfuit ut non debuerit in me differri honor trium phalium eius ornamentorum niſi quod latior ei cō/ tigit mora titulus præfecto urbis Imp.Cæſar Aug. Veſpaſianus iterum Cos fecit. Erant & alii pōtes ut pons Meruli Via portuenſi apud dirutam eccleſiam ſancti Petri a Deo dato primo pp.fundatam : apud quem ſunt litteræ inciſæ.

DD.M.M.ANT.ANTII LVPI.PR.ut dicaȝ in epych.opuſculo.nunc uulgo dr̄ elponte delarcha.

De montibus & collibus Vrbis.

Montes in urbe ſeptem numerantur principales teſte Vergilio qui ſcribit.

Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma
Septemq; unō ſibi muro circundedit arces.

Nomina quorum ſunt hæc.s.

Capitolinus Palatinus Auentinus Celius Exquili/

nus Viminalis & Quirinalis.
Fabius enim pictor e Fabiorum nobili familia dicit. Facies tunc agri huius instar arcus erat: cuius corda eſſet alueus Thyberis: cornua ad ſolis quidem ortũ rupes auentina & ad occaſum capitolina/media Palatina. Eadem palatina rupes Tyberim a fronte proſpicit: a ſiniſtris celio/a dexteris exquilino iungitur: Auentinus autem a fronte Thyberim & Capenam tenet: ad dextrã Celiolo ac Viminali heret. Capitolium ante ſe Thyberim & portam carmentalem cernit: hæret illi Quirinalis. Has rupes antiqui ſeptem colles & ſeptem montes appellauerunt. Area huius arcus eſt quicquid campi iacet inter Auentinum & Capitolium & à Palatio ad Tyberim. Idem Fabius dicit nomina collium ueteris Romæ hæc ſunt. Capitolium Quirinalis Exquilinus palatinus Celius Celiolus Rumurius qui & Auentinus.
Mons Palatinus eſt ubi palatium maius: in quo Roma Itali filia condidit Valentiam oppidum. Poſtea uero Euander ex arcadia ueniens habitauit cum ſuis Herculemq́; in hoſpitio ibidem recepit/in quo loco Aeneas teſte Cephalo Gergitio/primũ ædificare cœpit: cui Rap. Vol. cõſentit: in quo poſtea Romulus Romam oppidulum/teſte Fabio pictore regiã Metrapolim uertic inq; Palatino colle fundauit: & in eo mõte fuit ſedes po. Ro. Palatium à Palatinis ex agro reatino ibidem conſidentibus: uel a Pallatia uxore

Latini regis uel a Palantheo Archadiæ oppido: ſeu a balatu ouium dicitur.
Mons Capitolinus qui & Tarpeius nominatur a Tarpeia uirgine. Capitolin9 uero a capite hominis inuento, hunc montem ſaturnium antea uocarunt a Saturno qui ibidē habitauit. Fab. pic. ait. Prima igitᷣ origo Romæ fuit collis capitolinus antea ſaturnius dictus. Is eſt ubi nunc ſancta Maria ara cœli & arx capitolii. Diuiditur enim in duos colles teſte Gellio & Pompo. Læt. in capitolium. s. & arcem.
Mons Auentinus qui & Rumurius: in quo habita‑uit Athalas Italus teſte Fabio: ad radices cuius iuxta Tyberim ope atq; conſilio Iani eapenam oppidulū condidit & regionem eius permiſſu Italiam dixit: in monte erat ſilua laurea ioui ſacra & fons fauni. Atriū libertatis & ſpelunca chaci & alia multa ædificia. Auē‑tinus dicitur ab aduentu hominum/ſeu ab Auenti‑no rege albanorum ibidem ſepulto ſeu ab auibus au‑ctore Neuio/uel a uehendo: ꝙ cum mons a cæteris partibus urbis paludibus eſſet excluſus uehebantur ad illum homines quem Romulus teſte Fabio nemi‑nem paſſus eſt habitare. Nam fratri Remo illum ſa‑crum eſſe uoluit uſq; ad Hylernam Tyberinam de q̃ Ouidius in faſtis.
Adiacet antiquus Thybetino lacus Hylernæ
Pontifices illuc nunc quoq; ſacra ferunt.
De quo loco Beroſus & Io. ann. clare dixerunt. Mōs

predictus Auentinus eſt ubi ecclesia.s.Sabinæ.Fabi us dicit.tres colles primum coluere ante Romulum medium quidem Roma filia itali:extremos uero Saturnus & Italus. Atrium libertatis. Atrium proprie ab atriatribus tuſcis teſte Var. appellatum:genus eſt ædificii ante ædem continens mediam aream ut inqt Feſtus pom. Victruuius uero ſcribit lib. vi. Atria Ianuis eſſe proxima. Liuius ſcribit atriuꝫ libertatis Romæ fuerat uetuſtiſſimum & obſides tarentinos in dicto atrio cuſtoditos fuiſſe ſcribit præterea refectum fuiſſe ampliatumq; ab Heliopeto. & Cor. cethego cēſoribus. Suetonius uero ab aſinio pollione atrium libertatis refectū fuiſſe ſcribit. Nōnulli uolūt porticū ueſte fuiſſe ubi nunc tres columnæ quas dixi e pōte palatino eſſe & aliæ tres capitolii aliud atrium a Tito & Domitiano inſtauratum in quo ſunt nonnulla ſigna litterarum uidelicet. RESTITVER.

Mons Celius a Celio Vibienno tuſco duce nobili q cū ſuis in auxiliū Romuli uenit contra Latinoꝝ regē Acronē:& incipit a baſilica lateranen.& terminū ponit ubi nunc eſt ecclesia.s.Gregorii & includit eccleſias Mariæ in Domnice & Stephani rotundi & Ioānis & Pauli ac petri & Marcellini in radicibus eius & alias nonnullas eccleſias. Et ibi prope eſt quatriuiuꝫ s.inter Cælium ipſum & Exquilias/in quo monte erāt ædificia ſumptuoſa ut dicet̄ infra:ueſtigia quorum adhuc multis in locis uiſuntur in uinea domini

Achillis de Ciampolis de caſtro plæbis in qua ſæpe fui cũ.d.Iuliano Maraſca & Bartholomeo Cyniſco. Mons Exquilinus eſt omnium altiſſimus in quo loco nũc eſt eccleſia ſanctæ Mariæ maioris:prope quaꝫ erat Baſilica Sicimini Romani. Marcus Varro dicit Exquiliæ duo montes habiti q̃d pars Ceſpius mons ſuo antiquo nomine etiã nunc ĩ ſacris appellatur:eſt & mons oppius. Exquiliæ teſte Pomponio Læto incipiunt ab eccleſia ſancti Petri a uinculis & protẽdũt uſq; ad ſanctæ Crucis:inde ad Termas dioclitianas: illinc circum eundo includit eccleſiaꝫ ſancti Andreæ & Antonii atq; Praxedis & alias nonnullas:ab eſcubando dicitur/quod ibi eſcultæ a Rege Tull. eſſent: uel quod ante urbem conditam/ut nonnullis placet/ Collis ille aucupibus erat in uſum:ut ſparſis Quiſquiliis aues illuderentur.

Mons Quirinalis eſt: in quo ſunt equi marmorei a Fidia & Praxitele ſculpti:pars cuius infima ſolo adequata/ut columna Traiani in foro ſuo poſita melius circũſpici poſſet:qui prius mons Egonus appellatꝰ eſt/in quo loco & monte eſt eccleſia ſanctæ Agathæ in Subura ubi & decem tabernæ fuerunt:ut in tiburtinis lapidibus nouiter effoſſis apparet/qui mons teſte Dionyſio lib.ii.hæret Capitolio:dictus a Iunonis ſabinæ templo/quam illi haſtatam ſiue curim.i. Quirim uocant.Eundo uero a ſinixtris eſt uallisincluſa parietibus:ubi fiebant Floralia: & mons a dex

tris habet domũ cardinalis Neapolitani in pte Quiri
nalis montis: qui uocatur mons Claterae & Apolli-
nis. Mons uero a dextris uocatur Capitolium uetus
ubi fuit templum Iouis antiqui.
Mós Viminalis a uiminibus dictus tédit ad Thermas
uſq; diocliticanas. Marcus enim Varro colles Exquil
liaꝝ: non mótes appellat in haec uerba. Tertiae regio-
nis colles quinq; a deoruz phanis appellati ſunt/eqs
nobiles duo colles Viminalis ab Ioue uimineo: cui9
arae ibi ſũt: & Quirinalis a phano Quirini uel ab ip-
ſis Quiritibus: qui cum Tacio curibus uenerũt Ro
mam/ & ibi caſtra poſuerũt. in quo monte eſt eccleſia
ſancti Laurencii Panis & Perne (ut dicitur/Qui col-
les Quirinalis & Viminalis coniunguntur ppe por
tam Viminalem: quae proxima eſt portae Collinae:
tamen de uiminali ſunt nonnulli qui aliter ſentiunt.
Eſt & mons notiſſimus inter eccleſiam ſancti Saluato
ris de Lauro & eccleſiam pacis/qui uocatur Iordanus
mons/in quo aedes Vrſinoꝝ ſitae uiſuntur.
Eſt & mons Ianiculus ſiue aureus intrans Tybrim:
in quo Ianus habitauit: ubi nunc eſt Eccleſia ſancti
Petri in monte Aureo/qui in ethruria nõ in Roma.
Plinius tertio lib. Saturnia ubi nunc Roma. Antipo
lis uero ubi ianiculum in parte Romae.
Collis Vaticanus ubi eccleſia ſancti Petri apoſtoli &
palacium pont. de quo Feſtus Pompeius Vaticanus
collis appellatus eſt: eo quod potitus ſit populus ro.

uatum reſponſo pulſis æthruſcis. Aulus uero gelius lib. xv. ſcribit. Et agrum Vaticanum: & eodẽ agri do/minus præſidem appellatum acceperamus a Vatici/niis: quæ ui atq; inſtinctu eius dei in eo agro fieri ſo liti eſſent. Sed præter hanc cauſam. M. Varro in lib. diuinarum: aliam eſſe tradit iſtius nominis rationem Nam ſicut Arius inquit appellatus/araq; ei ſtatuta ẽ/ quæ eſt infima noua uia/quod eo in loco diuinitus uox edita erat: ita Vaticanus deus nominatus penes quem eſſent uocis humanæ initia: quoniam pueri ſi mul atq; parti ſunt: eam primam uocem edunt/quæ prima in Vaticano ſyllaba eſt. iccirco uagire dicitur ex primi mente uerbo ſonum uocis recentis/in quo colle erat Templũ Apolinis & locus clauſus in quo equos regebat crudelis Nero.

Collis hortulorum/eſt qui ſurgit a dextris apud ec/cleſiã ſanctæ Mariæ de populo in quo Neronis oſſa ſepulta fuere: ex quo colle teſte Pomponio candidati deſcendebant albis ueſtibus magiſtratum petituri: q̃ nunc mons ſiue collis pincius appellatur.

Mons citatorium eſt in campo martio non longe a columna Aurelii Ant. pii qui corrupte hodie mons Acetorium dicitur. locus erat comitiorum. i. Roma/norum/qui poſtq̃ citati ſuffragia intra ſepta contule rant/ne laturis ſe denuo immiſcerent: ab aliis ſepara bantur: uulgo dicunt eum tumulum factum eſſe ex regeſtione fundamentorum columnæ antoninæ:

Mons Teſtatius inter auentinũ & Tyberim atq; portuenſem portam intra mœnia ſurgit in quo loco erãt collegia figulorum a Numma rege ro. inſtituta:auctus fuit in purgatione fluminis:in quo noſtra ætate adhuc ſicut in campo Martio fiunt ludi taurini tẽpore bacchanaliorum. Petrus enim Marſus oſtendit mihi nonnulla ſuper Feſtum pompeium/qui ſcribit Tarentum locus in campo martio dictus:ꝙ eo loco Ara ditis patris in terra occultaretur. Thauri appellãtur ludi in honorem deorum inferoruꝫ facti:inſtituti autem uidentur hac de cauſa regnante Tarquinio Superbo/cum magna incidiſſet peſtilentia in mulieres grauidas:quæ fuerat facta ex carne diu uẽdita populo thaurorum/ob hoc diis inferis inſtituti & thauri uocati ſunt. Aliæ figulinæ erant extra portam Viminalẽ a dextris ubi ſurgit adhuc collis ei9 materiei. Sunt & alii montes ſeu colles minores ut eſt mons Cæliculus ſiue cæliolus apud Celium montem/quẽ Tullius rex addidit Vrbi cũ mõte Exqlio & uimiali. Extra urbem prope portam collinam erat locus ſubterraneus in tumulo:ubi ueſtales uirgines ſtupro ſiue inceſtu deprehenſæ uiuæ fodiebantur cum pane/ & aqua. Plura de his Plutarchus in uita Camilli. Mons ſacer ultra anienem extra portã collinam/quo plebs a nobilitate ſecedens diu habitauit.

De aquæ ductibus.

IVlius Frontinus aquas Vrbis tantũmodo ſuo Tempore nouem fuiſſe ſcribit. Sextus uero ruffus/qui Frontino poſterior Diocliciani tempori/bus urbem Romam deſcripſit/aquas ad decem & nouem fuiſſe.s. Aureliam/Appiam/Aniam/Atthicam Auguſtam/ſiue Alſietinam/Algentianam/Antonianam/Alexandrinam/Claudiam/Ceruleam/cuminā ſeu ciminiam/Damnatam/Iuliam/martiam/Sabatinam/Seuerianam/traianam/tepulam/ & Virgineam ſeu Herculeam: e quibus nunc una ſolũmodo urbeȝ influit ſcilicet Virginea in campo martio: ubi lapis marmoreus cum his litteris appoſitus eſt.

TIBERIVS CLADIVS DRVSI FILIVS Cæſar Aug. Ductus aquæ uirginis deſtinatos per Cæſarē a fũdamētis nouos refecit ac reſtituit. Quāuis nonnulli. M. Agrippæ laudem attribuant. Philip. Be. ait. M. Agrippa in ædilitate ſua Romam duxit aquam Virgineam: præterea fontes fecit centũ quinq;. Caſtella. cxxx. complura etiam cultu magnifica ac operibus & gratuita tribuit balnea cētum ſexaginta Plinius lib. xxxvi. Aqua Virginea a Virgine q̄dam dicta: quod cum quærerent aquam milites ro. Virgo uenas aquarum moſtrauit/quam prædictus Agrippa abduxit ab octauo lapide diuerticulo duo mil. paſſuum præneſtina uia iuxta Hercnlaneuũ riuum/quem refugiens Virginis nomē optinuit. M. Agrippa teſte Plinio in ædilitate ſua adiecta Virgiea

aqua cæteriſq; corriuatis/atq; emendatis lacus ſeptin gentos fecit. Forma ipſius aquæductus adhuc appa ret in urbe: in quo loco non longe ab ecclesia. s. Sil/ ueſtri in campo Mar. ſuper ueterem arcum in tybur/ tino lapide infraſcriptæ litteræ uiſuntur.

TITVS CLADIVS Druſi Cæſar Auguſtus ger manicus Pōtifex maximus. Trib. potes. V. Imp. xi. PP. Cos. Deſig. iiii. arcus ductus aquæ Virginis di ſturbatos per. C. Cæſarem a fundamentis nouos fe cit ac reſtituit. Nonnulli uolunt ſeptem aquæ duct9 principales in Vrbe fuiſſe: primus omnium fuit/in quo erat clariſſima aquarum omnium toto orbe fri/ goris ſalubritatiſq; palma præconio urbis martia in/ ter reliqua deum munera Vrbi tributa: ātiquitus. n. Auſeia uocabat᷑: oritur uero piconia in ultimis mō/ tibus pelignorum tranſiit marſos fucinum lacū Ro mam uſq; perueniens: mox ſpecu demerſa in tyburti na ſe aperit nouem millibus paſſuum fornicibus in/ ſtructis per inductū primus in urbem dictam aquā inducere uoluit. Ancus Martius rex in capitolium. Poſtea. Q. martius in p̄tura: rurſuſq; reſtituit. M. Agrippa concipit᷑ Via Valeria mil. xxx. prope ſub/ lacum/quam ait ſuo tempore Frontinus in auentinū a Traiano perductam traianam fuiſſe dictam ut ap/ paret in lapide marmoreo fracto ac nuper effoſſo. Aqua martia concipitur a milliario. xxxvii. ut appa/ ret in litteris ſuper portam tyburtinam.

IMP. CAESAR. DIVI IVLI. F. Auguſtus pontifex max. Cos. xii. Tribunic. poteſt. xix. Imp. xiiii. riuos aquarum refecit.

IMP. CAESAR. Aurelius Ant. pius Felix Augu. Parthic. Max. Brit. max. Pontifex maximus Aquam Martiam uariis Ksibus impeditaȝ purgato fonte excisis & perforatis montibus reſtituta forma adquiſito etiam fonte nouo Ant. pii Aug. in ſacram Vrbem ſuam perducendam curauit.

IMP. T. Cæſar Diui. F. Veſpeſianus Aug. pō. max. Tribunitiæ pot. ix. imp. xv. Cens. Cons. vii. Deſig. ii. Riuom aquæ martiæ uetuſtate dilapſum refecit: & aquam/ quæ in uſu eſſe deſierat reduxit.

Aqua Tepula erat/ quam ex agro lucullano Seruilius Cæpio & P. Caſſius longinus Cenſor in capitoliuȝ perducendam curauerunt.

Iuliam aquam. M. Agrippa ab inuentore uocatā introduxit ex tepula uia ſubterranea ſupra terram uero fictili ſtructione opere arcuato.

Claudia uero/ quam Caius princeps introduxit ex fontibus curtio & ceruleo mil. xlvi. uia Subiacenſi claudius abſoluit opere arcuato. Titus deinde reſtituit: ut cubitales litteræ ſup neuiā portā demōſtrat. ſ.

TI. CLAVDIVS Druſi. F. Cæſar Auguſtus Germanicus Pōtifex max. Tribunitia poteſtate. xii. cos. V. Imp. xxvii. pater patriæ aquas claudiam ex fontibus q uocabāt ceruleus & Curtius a milliario. xxxvi.

Item Anienem nouam a milliario.lxii.ſua impenſa in urbem perducendas curauit.

IMP.CAES.Veſpeſianns. Aug.pont.max. Trib. pot.imp.vi.Cos.iii.Deſig.iiii.P.P. aquas curtiam & ceruleam perductas a Diuo claudio & poſtea īter miſſas dilapſasq; per annos nouem ſua impenſa ur/bi reſtituit.Sunt ibi præterea & aliæ lræ minores.s.

IMP.Cæs.Diui.F.Veſpaſianus Auguſtus Ponti. Maximus Tribunic.pon.imp.xvii.pater patriæ cen ſor cos.viii.aquas claudiam & anienem perductas a Diuo claudio/& poſtea a Diuo Veſpaſiano p̄re ſuo urbi reſtitutas cū capite aquaꝝ a ſolo uetuſtate dilap ſæ eēnt noua forma reducendas ſua impēſa curauit.

Anienem ueterem.M.curtius cēſor cum L. Papinio annis.xl.poſt appiam pducendā demanubiis epyr/ro captis curauit. concipitur ſupra tybur.xx.mil.ex tra portam Romanam.Anienem uero nouam opere ſumptuoſo & ſtructura mirabili Iulius Frontinus a Diuo Nerua curator aquarum factus reſtituit/ac in Vrbem perduxit.

Aqua appia poſt initium Sannitici belli inducta ab Appio claudio cenſore:concipit enim in agro lucul lano/qui nunc Tuſculanus putatur uia præneſtina.

Aqua alſietina quæ & auguſta dicebatur ſeruiebat re gioni trans tyberinæ cum ſabatina/quarum una al/ſietina.s.Via claudia mil.xiiii.e lacu alſietino conce pta ob frigiditatem minus ſalubris ab Auguſto fuit

introducta:altera uero Sabatina ẽ a ſabatiis poſt frõtinum memorata:harum quoq; uiſuntur ueſtigia aq̃ductus extra portam aureliam/quam ſabbatinā exiſtimo:alterius uero apud triumphalem põtem.Nõnulli addunt beatiſſime pater:Septimianam/ut aq̃ꝝ numerus urbis ſit.xx. Quæ quidem aquæ/uel a cõditoribus/ut traiana:uel a locis unde ducũtur/ut cerulea nomen aſſumpſere:de prædictis aquis a iulio Frontino/qui aquarum curæ delegatus fuit/perpulchre ſcriptum eſt.ait enim hii ſũt arcus altiſſimi ſubleuati in quibuſdam locis ped.centũ nouem tot aq̃rũ tam multis neceſſariis molibus/& quæ ſequuntur Plinius uero dicit. Vicit antecedentes aquarum ductus:nouiſſimum impendium operis inchoati a.C. Cæſare/peracti a claudio:quippe lapideam excelſitatem omnes urbes & montes equantem:ut lauachra impleret curtios atq; ceruleos fontes adductos:erogata in id opus talẽtum quingenta ſexaginta milia. Is eſt nunc aquæ ductus/quem a porta Neuia ad lateranenſem baſilicam:& inde per cælii montis dorſũ ad auentinum montem perductum fuiſſe a caſſiodoro monſtratur:In domo Ioannis ciampolini non lõge a campo florido legi infraſcriptas litteras in lapide marmoreo multis in locis fracto qui lapis repertus fuit apud eccleſiam ſanctæ Crucis.

IMP.CAES. Diui.M.Antonini & Traiãi.M.Sar. M.Filius diui cõmodo.F.Diui Ner.Diui Antonini

pii nep. Diui Hadriani ꝓnet. Diui Traiani parthic. abnep. Diui Neruæ abnepos. Septimius ſeuerus pi9 pertinax Aug. arab. adiabenic. Parthic. arabic. pont. max. Trib. pot. viii. Imp. xi. cos. ii. P. P. Procos. Et Imp. Cæs. L. ſeptimii ſeueri pii pertinacis aug. arab. adiabenic. Parthic. max. fili9 diui antonii pii ꝓnep. Diui Hadriani pronet. Diui Traiani parthic. & diui Neruæ abnep. M. aurelius antonin9 pius felix aug. trib. Pot. iiii. Procos. P. P. arcus cælemõtanos ob nimiã uetuſtaté collapſos a ſolo ſua pecũia reſtituerũt. Non longe a lataranenſi Baſilica in Cælio monte eſt lapis marmoreus in aquæ ductibus cum his litteris ſculptis/q̃uis nonnulli ſcalptis dicant:

IMP. Cæs. D. M. antonini Pii Germ. Sarm. F. Diui commodi Frater Diui ant. Pii. nep. Diui Hadriani ꝓnep. Diui Traiani parthici Abnep. Diui Neruæ abnepos. & quæ ſequuntur ut apertius dicam in opuſculo de ueteribus epitha. ro. quod quidem Reueré. Syxto nepoti ſanctitatis tuæ uicecancellario &. S. R. E. Car. tit. ſancti Pet. ad uinc. dedicaui.

In arcu Tyburtino coniuncto prædicto aquæ ductui inter eccleſiaꝫ ſanctæ Mariæ in domnicæ & Io. & Pauli ſũt infraſcriptæ lr̃æ inciſæ uetuſtate cõſũpte.

P. CORNELIVS. P. T. DOLAbella COS.
C. IVNIVS. C. F. Silanus Flamen. Martial.
EX. S. C.
Faciundum curauerunt idemq; probauerunt.

De Thermis.

Thermas in Vrbe duodecim fuiſſe legimus principales uidelicet.

Antoninas/Agrippinas/Alexandrinas/Aurelianas Conſtantianas/Diocletianas/Domitianas/Gordianas/Neronianas/Nouatianas/Seuerianas & Traianas. Erant & Tytianæ Thermæ & Decianæ/Cómodianæ/& Syrtacæ: Philippi. Aug. & Olympiades.

Thermæ erant loca ampliſſima & ſumptuoſa: q̃ aut calentibus aquis/aut ipſo ſine aquis fornice igne calefacto lauandi/ſudãdiq; uſibus deputata ſunt. Erãt præterea in Thermis lauachra in modum prouinciarum extructa ad lauandiq; uſum balnea: & ne dũ plano in ſolo unicuiq; expoſita: ſed etiam penſilia. Erãt deniq; in Thermis ipſis Areæ ampliſſimæ porticib9 circũdatæ ſũptuoſiſſimis camerataq; ſupbiſſimis fornicib9 ædificia in circuitu hñtes: in qbus columnaꝝ diuerſi coloris marmorearum ordines immenſarum fuiſſe hinc conſtat: ut in ipſis ruinis adhuc apparet cum parietibus diuerſoꝝ lapidum incruſtatis. Erant & natatoria & nemora/& loca pauimẽtata uariis adornata picturis. Erant & alia multa populi ludis/atq; delitiis expoſita.

Thermæ ALEXANDRINAE ab Alexãdro Seuero principe ædificatæ fuere/ueſtigia quarum apud eccleſiam ſancti Euſtachii uiſuntur.

Thermæ AGRIPPINAE a.M.agrippa factæ nõ

longe a Pantheo & templo Mariæ ſuper Mineruã: ut ipſarum ueſtigia demonſtrant in loco/qui uulgo Ciambella dicitur.

Thermæ ANTONIANAE: quas Baſſianus antoninus Caracalla inchoauit & Alexander perfecit: adhuc uiſuntur ſemidirutæ apud eccleſiã ſancti Syxti quarum cellam ſolearem architecti negant poſſe ulla imitatiõe/qua facta eſt fieri: nã rex ære uel cupro (ut ait Spartianus) cancelli ſuperpoſiti eſſe dicuntur: quibus cameratio tota concredita eſt: & tantum eſt ſpatii ut id ipſum fieri negant potuiſſe docti mechanis: ut adhuc uiſuntur ingentes ruinæ cum altis parietibus ac ſemiſepultis columnis.

Thermæ AVRELIANAE: quas hyemmales fecit Valerius aurelianus imperator trans tyberim ut adhuc in nonnullis locis apparent ueſtigia.

Thermæ CONSTANTIANAE: apud equos tyriadis adhuc uiſuntur ſemidirutæ in colle ipſo quirinali: & ibidem infracto lapide marmoreo/ Petronium/qui penna urbis præfectuꝫ illas reparaſſe legit.

Thermæ DIOCLITIANAE: non longe ab eccleſia ſanctæ Suſannæ adhuc extant/quas Cõſtantius/ & Seuerus dedicauerunt atq; ſtatuis ſuis cõditorũq; appoſitis ornarunt: ut in lapide marmoreo ibidem effoſſo litteræ oſtendunt. s.

M. AVRELIVS Val. Maximiano inuicto Aug. pont. Max. Imp. viii. Cos. iii. P. P. P.

In alio marmore tranſlato ad plateam uulgo Cāmil/
lianam dictam ſunt inciſæ infraſcriptæ litteræ.
THERMAS DIOCLITIANAS :a ueteribus
princib.inſtitutas omn.
In alio uero marmore inter eccleſias ſctōꝝ Andree &
Antonii poſito apud gradus Tiburtinos uiſuntur
infraſcriptæ litteræ inciſæ in nonnullis locis fractæ.
SENIORES AVGG.
D.D.N.N.Conſtantius.
M.Aurelius & Maximianus.
Thermas Feli.
Maximianus Aug.
Præſentia maie.
Fieri iuſſit & Di.
Domini Conſecra.
Pro tanti operis. Pomponius uero Lætus lib.ii.ſcri
bit Thermæ eius nomine Romæ ſunt conſecratæ &
Maximiani Herculii Carthagini.Thermæ nominis
Dioclitiani inchoatæ fuerūt a ueteribus principib9:
& conſecratæ ab nouis Auguſtis Conſtantio/& Ma
ximiano.Dioclitianus igitur inchoatum opus abſol
uerat omni cultu perfectum.Secuti principes poſue
re ibi ſtatuas & ſeniorum & nouorum imperatoruȝ/
quorum capita integra & fragmenta reliqua corpoꝝ
erui ex ſubterranea teſtudine : uelut ibi poſt ruinas
Thermarum conſeruata uidimus/& partim in Capi
tolium delata:partim in Capitolium delata : partim

Florentiam miſſa Conſtantius & Maximianus inui-
cti Auguſti Seuerus & Maximinus Cæſares Ther-
mas ornarunt:& Romanis ſuis dedicauerunt. Sit ue
in nominibus ambiguitas diximus. Hæc didicimus
ex fractis marmoribꝰ ibi effoſſis: in quibus & tituli
uictoriarum Maximiani Herculii in hæc uerba.
M. AVRELIVS VAL. Maximiano inuicto Aug.
Pont. max. Sarmatic. Max. Gothic. Max. Imp. VIII
Cos. iii. P. P. Proconſuli. Nil mirandum eſt Beatiſſi
me pr̃ de ipſis maximis/ac ſumptuoſis ædificiis Ro.
Erát. n. domini orbis terrarum: & in prædictis Ther
mis ædificandis Dioclitianus imp. & inimiciſſimus
fidei xp̃ianæ. cxl. Chriſtianoꝝ millia/ad id opus plu
ribus annis in modum ſeruitii addixit.

Thermæ DOMITIANAE: a Domitiano impera-
tore conſtructæ in campo martio non longe ab eccle
ſia ſancti Silueſtri: ueſtigia quarum adhuc apparent
diruta marmoribusq; diſpoliata.

Thermæ GORDIANE fuerunt apud eccleſiam
ſancti Euſebii apud domum Giordianoꝝ: quam Iu
lius capitolinus dicit extaſſe uia preneſtina ducentas
columnas uno ſtilo habentem.

Thermæ NERONIANE erant in loco Therma-
rum Alexandrinarũ: quas Alexander impe. reſtituit
& Alexandrinas dixit: uel ut nõnulli uolunt cũ illis
coniunctæ fuerunt ueſtigia ipſarum apparent apud
domum Reue. Car. de medic. Floren.

Thermæ NOVATIANE fuere in loco ubi nunc eſt eccleſia ſanctæ Pudentianæ in uico patritio:ut rui/næ adhuc indicant.

Thermæ SEVERIANE a Seuero Aphro impera/tore ædificate fuerũt in regione trans Tyberina teſte Helio ſpartiano columnæ pulcherrimæ/ quarũ cum marmoribꝰ ſunt in eccleſia.s.Griſogoni & Ceciliæ.

Thermæ TYTIANE: a Tyto ædificatæ non lon/ge ab eccleſia ſancti Martini in montibus/quæ capa/ces hodie dicuntur ob aquarum capacitatem uulgo ſette ſale/in quo loco inuẽta fuere duo marmora ſcul/pta cum flamma in primo erant litteræ.IOVI.in.ii.uero IMP. Veſpaſianus Aug.per collegium Ponti/ficum fecit.Poſt quas inter Aquilonem & Eurũ erãt Thermæ Philippi Aug.imperatoris.

Thermæ DECIANE:erãt in auentino:quas ad ho/norem Decii imp.S.P.Q.R.ædificauit:apud quas erant & thermæ Syrianæ/ſeu Varianæ.Rap.uol.ſcri/bit priuata Traiani.i.ædes cum Thermis in Auenti/no teſte.P.Victore ea nunc apparent/quæ in Vinea noſtra cõprehenduntur:nam eo uſq; aqua.Itẽ Traia/na deducebat ut ex marmoreis lr̃is reptis cõſpeximꝰ.

Notãdum eſt:quod ruinæ/quas uidemus apud tro/phea.C.Marii a nõnullis thermæ Gallutii appellan/tur:tamen teſte Suetonio/fuit ibi inſignis illa baſili/ca/quam.C.Cæſar Caio/& Lutio nepotibus extru/xit/& uſq; in hodiernum diem Caii Lutii nomen reti

net corruptæ uero Gallutii.

Erant præterea in Vrbe Lauacra multa ut fuit Agrippinæ lauachrų ab Hadriano impatore inſtaurato: ueſtigia cuius apud eccleſiam ſancti Laurētii panis perṇæ uiſuntur apud Thermas Olympiades in in aſceſu Viminalis non longe a templo ſancti Vitalis/in quo loco fuerūt reperta ſimulachra duo Bacchi marmorea cum fonte & fiſtulis plumbeis cum hac inſcriptione IN LAVACRO AGRIPPINAE.

Lauachrū cōmodi Imp. a Cleandro extructum fuit nomine ipſius Cōmodi. Spartianus nanq; ait. Enim uero Pius primus Marcus. ii. Verus. iii. Cōmodus. iiii. Quintus Caracalla. vi. Getha. vii. Diadumenus. viii. Heliogabalus Antonini fuere: nec inter Antoninos referendi ſunt duo Gordiani: aut qui prænomē tantum Antoninorum habuerunt.

Balnea & Baline ut in marmore antiquo uidi ſculptū L. Pauli erant in colle Quirinali uulgo nunc dr̄ corrupto nomine magna napoli. non longe a turri militiæ. tamen Alexander imp. omnibus regionibus Vrbis addidit balnea: & hucuſq; Alexandrina balnea dicunt᷑ balinæ in genere fœm. ſunt pub. in genere aūt neutro priuata balnea teſte Varrone/quæ oīa Phili. Bero. confirmat.

Balinæ & balnea in urbe fuerunt numero. dcccclvi.

Lacus ſiue putei pub. numero. ccclii.

Latrinæ uero pub. clii.

De Naumachiis & Cloacis.

e Rant enim Naumachiæ ſtagna naualia in Vr‑ be in quibus decertabatur nauibus. E quibus principales quinq; fuiſſe legimus.
Apud circum maximum erat Naumachia.
Apud arcum Domitiani erat Naumachia ipſius Do mitiani ut adhuc ueſtigia in campo martio nõ lõge ab auguſta adhuc apparent.
Erat præterea Naumachia Neronis ad radices mõtis aurei/ea parte q̃ itur ad Pertuſam portã in Vaticano.
Gloacæ ampliſſimæ a Tarquinio rege ro. factæ fue‑ re in urbe ut adhuc in uelabro & iudeorum platea ui dere poſſumus ac etiaʒ in uinea dñi Bartholomei de doxiis apud colloſſeum
Cloaca uero maxima eſt prope Ianum in Velabro/ ut multi aſſerunt. Erant & aliæ q̃multæ cloacæ p Vr‑ bem adeo ut penſilis urbs tota uideretur. Liuius eniʒ ait Tarquinius Foros in circo faciendos curauit/ & cloacam/quæ maxima receptaculum omnium pur‑ gamentorum Vrbis ſub terram agendã quibus ope‑ ribus:uix noua hæc magnificẽtia quicq̃ adequare po fuit. Idem Plinius lib. xxxvi. Præterea cloacam operũ omnium dictu maxima ſuffoſſis montibus/ atq; ut paulo ante dixi urbe penſili ſubtuſq; nauigata.
Id. M. Aggrippa fecit in ædilitate poſt conſulatum corriuatis ſeptẽ amnibus curſu præcipiti torrentium modo rapere atq; auferre omnia coactis. Strabo uero

ait.cloacæ duro cameratæ lapide paruas carris ſtramẽ torum ſemitas reliquerunt. Tanta autem per aquæ ductus aquarum ubertas influit: ut per Vrbem/atq; Cloacas amnes inundare uideantur/& uniuerſæ pro pemodum ædes ſubterraneos meatus: ſiphones ad fiſtulas undoſas habeant. Quorũ accuratiſſimam di/ ligẽtiam. M. Agrippa egit/qui Vrbem pluribꝰ aliis monumentis adornauit. Quæ cloacæ ad ripam uſq; aluei fluminis deſcendebant ut adhuc in nõnullis lo cis apparet. Erant præterea curatores pub. ut in lapi/ de marmoreo apud pontem Aureliũ lĩæ indicant.s.

IMP. Cæſaris Diui Traiani Parthici. F. diui Neruæ nepotis Traiani & Hadriani Aug. pont. max. Trib. pot. xxii. Imp. ii. Cos. iii. Tyrr.
ruſticus curator aluei & riparum tyberis & cloacaruʒ Vrb. R. R. reſtituit ſecundum præſidentem termina tionem proximam. I. C. P. P. IV XS.

Non longe a quo loco eſt alia inſcriptio in marmore inuento in Vinea laurentii Palucelli.s.

EX Auctoritate Imp. Cæſaris diui neruæ. F. Ner. tra iani Aug. Ger. Daci. Põt. Max. trib. pot. vii. Imp. iiii Cos. V. P. P. T. Iulius Ferox curator aluei & riparũ tyberis & cloacarũ urbis terminauit ripã R. R. Prox. C. P. P. P. C. XV. a Fabio. A. F.

De Circis.

Circi tres erãt in Vrbe principales uidelicet maximꝰ apud palatium. Neronianus in Vaticano Flãminius

ſiue appollinaris in campo martio Circum maximũ a tarquino poſtea uero a Cæſare dictatore extructũ fuiſſe legimus: longitudine ſtadioꝝ trium: latitudine uero unius: in quo loco erant plurimæ columnæ cum aureis epiſtillis/apud quem erat metodium/ & templum Flauiæ gentis & Naumachia/cuius poſtea lapide maximus circus deuſtis utrinq; lateribus extructus eſt: in quo loco fiebant ludi circenſes. Diuus Claudius fecit carceres marmoreos & mechas deaurauit/ un̄ equi diſcedebant/reuertebanturq;. Maximus circus dicitur quia maximo deorum Vertũno Iano ſacratus teſte Annio Viterb. in elegiæ Vertunianæ cõmentariis. Nõ longe a quo erat Argiletus ab argo Euandri hoſpite dictus. Fabius pictor ait ſuperior. Argiletus dicitur ĩ principio Vici truſci ſub celiolo inter circum maximum & Auentinum letum ſimul argi & ſepulchrum eſt. Imus uero Argiletus eſt ubi Ianus q̃drifrons/q & Vertũnus ĩ fine Vici thuſci ad radices Capitolii in Fo. boario ubi ſaturniæ ueſtigia Circ9 Nero. in Vatica. erat/ĩ quo ipſe Nero nõnũq̃ circẽſes ludos fieri inſtituit: ac pſæpe illic aurigabat equoſq; regebat. Circus Fãminius ubi nunc eſt eccleſia ſancti Angeli in piſcina/& totuʒ illud ſpaciũ uſq; ad plateam iudeorum. Circus Flaminius dicebatur ueſtigia cuius Aedificii apud domum Dominici de Macheis diruta uiſuntur: ut placet Pomponio Læto. Tamen nonnulli dicunt illud fuiſſe theatrum Balbi

a. Cl. Cæſare dedicatum & in campo Martio circum Flamminium fuiſſe in loco ubi nunc Agonis platea dicitur/& hoc propter uiam Flamminiam apollinarē poſtea dictum/ut eius ueſtigia demonſtrant/in quo circo ludi celebrantur Apollinares. Pandulphus lateranenſis Hoſtiarius eccleſiæ ſcribit Adrianum pontifitem primum eo ædificaſſe eccleſiam ſancti Apollinaris in loco ubi prius in circo Flamineo Apollinis ædes fuit. Eo in circo erant carceres bigarum & quadrigarum & loca diuiſa patribus equititibuſq; urbis: ut ſpectacula facerent. Circus enim dicitur a circuitu. Agonium dies appellabat/ut ait Sext. pomp. & Gellius quo rex hoſtiam imolabat: unde agonia. i. ſacrificia/quæ fiebant in monte Quirinali/eſt agonius ludus ſic dictus/quia locus in quo ludi in initio facti fuere ſine angulo cuius feſta agonalia dicebātur.

De Theatris/& Amphiteattris.

Pompeius Magnus iter alia ornamēta fecit theatrum ante curiam ſuam/q; quidem Nero Imp. nobilibus Germanis po. Romani magnitudinē oſtēſurus eos in Pompei Theatrum populo plenum introduxit/poſtea uero unius diei opera inaurauit/ut Tyriacē Armeniorum regem exciperet. De quo Leo Bapt. Flor. dignum opus & Pompeio & uictric. ro. in quo erant orcheſta & ſubgeſtū Scena hyſtrionum & Hyposcenium columnis marmoreis & ſtatuis exornatū de quo Aulus gellius in nono mentionē facit. Quū

Pompeius inquit. Aedem Victoriæ dedicaturus fo/ret: cuius gradus uice Theatri eſſent nomenq; eius & honores inſcriberet.
Veſtigia prædicti Theatri ex tabulo ædium Car. in campo Flor. adhuc uiſuntur. Nam tempore Blondi litteræ in marmore fracto repertæ fuere de Genio Pō pei & Theatro ibidem effoſſæ. Et quicquid a platea eidem campi & iudeorꝝ ad Roſæ monaſterium conti net ædificia Pompei fuiſſe conſtat.
Theatrum Marcelli a Cæſare ceptum non longe erat ab eccleſia ſancti Nicolai in carcere ut ipſa ueſtigia di ruta demonſtrant iuxta quod erat Sacrariū a Nūma inſtitutum circa imum argiletum.
Theatrum Balbi erat in regione. ix. quod quidem Cl. cæſar dedicauit: & appellatur Balbi a uicinitate Criptæ ipſius.
Caius Callicula Imp. ædificauit amphiteatruʒ iuxta ſepta in cāpo mart. uariis ſtatuis & colūnis exornatū De Marci Scauri Theatro nil dicam: in ædilitate. n. ſua tria millia ſignorum aureorum in ſcena tm̄ fuere temporario Theatro e marmore. s. & uitro & auratis tabulis confecto / in quo erant. ccclx. columnæ mar/moreæ teſte Plinio lib. xxxvi. in quo ſcribit de duo/bus theatris ampliſſimis. C. curionis. cuius genꝰ lu luxuriæ nec antea nec poſtea uiſum eſt.
Amphiteatrum Tauri Statilii erat apud eccleſiam. s. Crucis uariis exornatum marmoribus ut ueſtigia ip

ſius ibidem diruta cernuntur.
Amphiteatrum Titi & Veſpaſiani notiſſimum ī media Vrbe miro lapide tyburtino extructum a Domitiano perfectum cum incruſtatione intrinſecus & extrinſecus cum ſignis/ & in ſingulis ſuperioribus arcubus erant ſtatuæ marmoreæ. Ibi fiebant ludi. Sub tāto ædificio ſunt cloacæ/ teſte Pōpo. adeo ut pars ædifitii ſubſtineatur a cloacis: noſtro tempore Colloſſeū uocatur/ a Neronis colloſſo/ qui ſtabat in porticu domus aureæ/ & iuxta prædictum amphiteatrum conſtructus fuit: In quo erant duo fontes/ ex quibus aq̄ puriſſima ad turbam recreandam ꝓcedebat. In dedicatione cuius quinq; millia ferarꝝ genera occiſa ſunt: in quo loco prius ſtagna Neronis erāt Martial. n. dicit.
Hic ubi conſpicui uenerabilis amphiteatri
Erigitur moles ſtagna Neronis erant.
Non longe a quo eſt fragmentum lateritiæ turris rotundæ iam incruſtatæ marmoribus/ ſuper quam erat Iouis ſimulachrum.
Erant & alia Theatra extra Vrbem ut apparet apud eccleſiam ſancti Sebaſtiani & ſanctæ Agnetis.
In omnibus theatris erat cauea theatralis/ quæ eſt cōſeſſus ubi populus ſpectat.
Theatrum dicitur emiſperium/ ſeu uiſorium græce latinæ uero ſpectaculū emicicli ſpecie cōſtructū erat.
Amphiteatrꝝ uero quaſi in unuȝ iuncta duo uiſoria recte conſtat eſſe nominatum ſpectaculoꝝ gratia for

ma rotunda & ueluti ex duobus conſtans Theatris.

De ærario & pecunia pub.

L Ocus ærarii antiquitus fuit in rupe Tarpeia in tē plo Saturni & opis eius uxoris/ut adhuc diruta fun damētorum ueſtigia cernunt̃ ab ea parte qua itur ad ecclcſiam ſancti Nicolai in carcere/ubi nunc parua ē eccleſia ſancti Saluatoris collapſa in minenti Hoſpi/tali ſanctæ Mariæ de porticu q̄ uocat̃ ſanctus Salua tor in ærario:& horrea uicina uocantur in ærario. Romanoꝝ ærarium erat in æde Saturni: quoniā in Italia Saturnū primum inſtituiſſe nummos ſignare dicitur teſte Cypriano. Macrob. uero ſic refert. Aedē Saturni ærarium Romani eſſe uoluerunt ꝙ tempo/re quod incoluit Italiam fertur in eius finibus nullū eē furtum cōmiſſum: aut quia ſub illo nihil erat cu/iuſq; priuatum. Phil. be. ait primus autem omiū Va/lerius publicola exactis regibus ædem Saturni æra/rium declarauit ductus oportunitate loci & apertum & ab inſidiis tutum & in primis munitū animaduer/it. Tullum Hoſtilium quidam conſecraſſe templuꝫ Saturni ferūt quidam Lutium Tarquinium Varro uero refert Titum largium dictatorem ædem Satur/ni ſaturnalibus dedicaſſe Liuius autem a Planco reſti tutum fuiſſe Aulo Sempronio/&. M. minutio Cōs. in quo pecunia po. Ro. cōſeruaretur. Eratq; ibi tabu/larium/in quo tabulæ pub. aeneæ ſeruabāt̃ teſte Ci/cerone. Traianus uero imperator ærariū: qđ ſub Ca

pitolio erat in nouam ædem Saturni traduxit/ubi & libri Elephantini ſeruabant̃:in quibus.xxxv.tribus erant conſcriptæ cũ libris lintheis in quibus quidem Annales conſcribebant̃ a Pontificibus.

Erat præterea in ipſo ærario locus ſecretior ubi uecti galium uigeſima teſte Liuio ſeruabat̃. Locus ultimi ærarii erat ubi nunc eſt perpulchꝶ Templum in ho noré diui Hadriani mar.dedicatũ. Non longe a quo erat officina cudendæ pecuniæ. Seruius.n.Rex Ro. primus in Vrbe figuauit æs:ſignatumq; eſt antiqni/cus nota pecudum/unde & pecunia appellat̃. Argen tum uero ſignatũ eſt ãno Vrbis.Dlxxxv. Nota æris Romanoꝶ fuit Ianus geminus ab una parte/ex alte/ra uero roſtrum nauis. Nota aũt argẽti fuerunt bigæ atq; quadrigæ/unde bigati atq; quadrigati. Aureus uero nummus poſt annũ ſex centeſimũ quadrageſi/mum ſeptimũ percuſſus eſt/q̃uis nõnulli poſt ſexa/geſimum annum uelint.

Auri in ppli ro.ærario fuere Sexto Iulio Lutio Au/relio conſulibus põdo ſeptingenta uigentiſex:argẽti uero nonaginta duo mill.& extra numeꝶ tricenta & ſeptuagintaquinq; mill.

Item Sexto Lutio Iulio Aurelio conſulibus hoc eſt belli ſotialis initio octingenta quadraginta ſeptẽ põ/do. Cæſar primo introitu in ciuili bello ex ærario ꝑ tulit laterum aureoꝶ trigentaſex millia/& in nũmis pondo tricenta. Aſconius ſcribit Aerariũ dici pro pri

uata pecunia/Fiſcum uero pro publica/quis nõnulli dicant ærarium pro repoſitorio pecuniæ pub.capiat fiſcus uero pro pecunia imperatoris.
Tarpeia Rupes foro ro.imminebat unde primo ſontes præcipitabantur & damnati.

De Foris & Curiis.

e Rant.n.in Vrbe Fora.xvii.principalia.s.Forũ Romanũ.Foꝝ Cæſaris.Fo.Auguſti. Neruæ. Traiani.Diocliciani. Aenobarbi.& Saluſtii. Forum boarium.Piſtorium Holitoriuꝫ.Galloꝝ.Ruſticoꝝ. Suarium.Archemoniũ.Piſcariũ & Cupedinis.
Forum romanũ ab arcu ſæueri & hortis Mariæ Gratiaꝝ ad radices Palatini uſqꝫ ad eccleſiam ſanctorum Coſmæ & Damiani tendebat ampliatũ fuit a.C.Cæſare/poſtea uero ab Auguſto impatoribus:qđ olim Cæſar totum intexit uelis:& Cato cenſorius ſternendum muricibus cenſuerat:ut ita litigantes eiicerent: in quo erant Tabernæ nouæ ſeptem:qđ forum dictum fuit/& Foꝝ Latium/in quo ſtabat Domitiani colloſſus teſte Papinio. Latialis Iuppiter in Albano monte colebatur: Dionyſius lib.iiii. hiſtor. auctor. Lactantius latialẽ Iouem a latinis coli ſolitum humano ſanguine.Erat ibi præterea ſuggeſtum roſtris nauium extructum.Liuius in octauo ait.Erant ergo roſtra ad radices Palatini montis.Seruius uero dicit. Romanum Foꝝ eſt:ubi nunc roſtra ſunt. Erat & Sacratariuꝫ Senatus Theodoſii tpe ut lr̄æ inciſæ demõ

ſtrāt in maiori capella eccleſiæ ſanctæ Martinæ apud carcerem Tullianum uidelicet.

SALVIS Dominis noſtris Honorio & Theodoſio Victorioſiss. Principibus ſecretariū ampliſſimi ſenatus. Quod uir illuſtris Flauianus īſtituerit & fatalis Ignis aſſumpſit Flauius Annius Eugharius Epifanius. V C. Præf. Vrb. uice ſacra. I. V. D. reparauit & ad priſtinam faciem reduxit.

In qua eccleſia tabulis marmoreis antiquæ celaturæ parietes undiq; exornati ſunt.

Forum Cæſaris erat apud foꝶ Ro. ſtatuis & pulcherrimis columnis decoratū/de quo Ouidius.

Hæc ſunt fora Cæſaris inquit.

Quod Foꝶ inter magnifica opa Vrbis enumerat Plinius/cum ſolum tantū foro extruēdo ſextertiis mille ducentis Cæſar Dictator emerit/in quo loricatā ſibi fieri ſtatuam paſſus eſt.

Forum Auguſti erat apud eccleſiaʒ ſanctoꝶ Coſmæ & Dam. uerſus Turrim Comitum. Cæſar. n. Auguſtus ædificauit foꝶ cum æde Martis ultoris & in eo Caſtorem & Pollucem cum uictoria & Alex. magno & imagine belli inſignia opa Apellis poſuit. Aulus uero Gellius dicit ſtutuam Coruino Diuus Aug. in foro ſuo ſtatuendam curauit:& in eius ſtatuæ capite Corui ſimulachrū rei & pugnæ ornamentū. qđ foꝶ poſtea ab Hadriano inſtauratū eſt.

Forum Traiani ab ipſo Traiano extructum & dictū

apud columnam eius Coclidem in quo poſuit lapi/ dem marmoreum cum his lr̃is.

Talem Priuatis imperatorem eſſe oportere:quales ſi bi priuatos optat habere.

Forum Neruæ ſiue Tranſitoriũ:quod a Traiani ad alia Fora tranſiebat̃/apud palatiuꝫ ipſius Neruæ:ut adhuc cubitales lr̃æ dirutæ apud.x.ingentes colum/ nas marmoreas apparent.

IMP.NErua Cæs.Aug. Trib.potes.iii.Imp.

Helius ſpartianus dicit ſtatuas lacoſas uel pedes tres nudas uel equeſtres diuis impatoribus in foro diui Neruæ:quod tranſitorium dr̃:locabat omnibus cuꝫ titulis & colũnis æreis/quæ geſtoꝝ ordinẽ cõtineret.

Forũ piſcarium erat non longe ab eccleſia ſancti Ge/ orgii coniunctum Foro boario/q̃uis nonnullis pla/ ceat apud eccleſiam ſancti Nicolai in carcere dictum forum fuiſſe. Varro uero lib.i.ſecundum inquit Ty berim ad Ianũ eſt foꝝ piſcarium. Erat ibi & forũ Iu/ garium a uico iugario dicto ubi ſacra iuga bobus ꝓ in auguranda Vrbe poſita ſunt.

Forum boarium erat ubi nunc eſt eccleſia ſancti Ge/ orgii in Velabro/in quo erat ſtatua Herculis ab Euã dro antiquitus ſacrata:quæ uocabatur triumphalis: & uſqꝫ ad tpa impatorum p triumphos ueſtiebat̃ ha bitu triumphali teſte Plinio. Erat & Ianus geminus a Numma Rege dicatus qui pacis belloqꝫ argumẽto colit̃/in quo & bos æneus ſtabat.uñ Oui. in faſtis.

Hic ubi pars Vrbis de Boue nomen habet.
In monumentum/quod ibi ceptus eſt ſacer ſulcus a Romulo auctor é Cor.uel a boue Herculis : qui ob uictoriam contra Caccum bouem ſacrificauit.Oui.
Immolat ex illis thaurum tibi Iuppiter unum.
non longe a quo ſtat arcus marmoreus cũ ſtatuis/ac litteris uetuſtate conſumptis.uidelicet
IMP.CAES.Lutio Septimio Seuero Pio Pertinaci Aug.Arabic.Adiabenic. Parth. Max.Fortiſſimo & Feliciſſimo Pon.max.Trib.pot.xii.Imp.xi.Cos.iii Pater Patriæ.Et
IMP.Cæs.M.Aurelio Antonino Pio. Felici. Aug. Trib.poteſt.vii.Cos.iii.P.P.Procos. Fortiſſimo Feliciss.Q .Principi.Et.
IVLIAE Aug.Matri.Aug.N. Et caſtroꝝ & Senatus & Patriæ.Et Imp. Cæs.M.Aureli. Antonini Pii felicis.Aug.
Parthici.Max.Brittannici Maximi.
Argentari & negociantes Boarii huius loci : qui uehent deuoti numini eorum.
Forum Holitorium non longe erat ab æde Veſtæ.
Forum Saluſtii erat in Quirinali poſt templum ubi fuit eccleſia.s.Sabinii apud eccleſiam.s.Suſannæ.
Forum Suarium erat in loco ubi nũc eſt eccleſia ſcti Nicolaii in porcilibus/quod adhuc nomẽ retinet nõ longe ab eccleſia ſctõꝝ.xii.apoſtoloꝝ.
Erãt & alia fora ab his rebus cognominata quæ illic uẽdebant.

CVRIAE duoꝝ generum erant. M. Varrone auc/tore. in quibus. S. P. Q. R. conueniebat: & ubi curabant ſacerdotes res diuinas/Senatus uero humanas: ut erat in curia hoſtilia/quaꝫ Tulus ſeruius rex fecit ubi nunc eſt eccleſia ſctoꝝ Ioannis/& Pauli: ut ipſa ueſtigia demonſtrãt: Gellius & Varro ſcribũt Sena/tus conſulta iure non potuiſſe niſi in loco per augu/res conſtituto quod templum appellaretur: non eniꝫ omnes ædes ſacræ Templa. Curia in qua habebatur ſenatus templum erat habebat modo ſenatus in æde Apollinis mõ in concordiæ delubro ſub dextra Curiæ Hoſtiliæ erat Gregoſtaſis ſupra comitiũ ubi nationum legati ſubſiſterẽt/qui ad ſenatũ eſſent miſſi de quo loco meminit Cicero in epiſtola ad. Q. fratrem Erat & Senaculũ ſupra Gregoſtaſim ubi ædes Con/cordiæ & Baſilica opima/in quo loco ſeniores conſi/ſtebant. Nonnulli uolũt Gregoſtaſim ſolũmodo in capitolino colle fuiſſe.

Erat & Senatulũ aureum nõ longe a Curtio lacu: de quo Valerius maximus meminit dicens.

Ante ſenatus aſſiduã ſtationem eo loci pagebat/qui hodie ſenatulum appellatur.

Aliud ſenaculum ſeu ſenatulum/ut in marmore antiquo apparet inciſo: erat apud portam Capenam.

Erat deniq; ſenatulũ mulieꝝ mr̃onaꝝ in colle Quirinali ab Anto. pio Baſſiani filio conſtructum.

Curia uetus erat inter eccleſiam. s. Petri ad uincula/&

Lateranenſem Baſilicam.
Curia uero Pompeiana erat apud ipſius Theatrum in qua Cæſar interfectus fuit Idibus martias:qui periit.vi.& quinquageſimo ætatis anno.
Erat & curia calabra teſte Pub.uic.ubi pontifex miores dies pronundiabat.
Erat & curia ſiue ſenaculum in cāpo martio circa ædē Bellonæ:ubi dabat ſenatus legatis/quos in Vrbem admittere nolebant.
Erat etiam extra portam Capenam templum martis/ubi dabatur ſenatus legatis hoſtium/qui intra urbē non recipiebantur.

De Campo martio.

Campus Martius olim ager fuit Tarquinii Regis ultimi Romanoꝝ extra Vrbē eo tpe/ut Liuio placet/qui ait.Quicquid Capitoliū & Tyberim Interfluit fuiſſe campum martium.Nam urbs prima ad Capitolium finiebatur:poſt expulſionē Tarquinii fuit conſecratus ager Tarquinioꝝ deo Marti.unde campus martius dictus fuit:in quo erant multa templa & ædificia & columnæ memorādæ & porticus cū infinitis ſtatuis & obeliſcis. Martius ꝓprie fuit ubi nunc eccleſia ſcti Laurentii in lucina in quo habebantur comitia ut dicam Inferius.In loco uero ubi nunc eſt domus noua capellæ apoſtoloꝝ Philippi & Iacobi in eccleſia.s.Laur.in lucina fuit Baſis nominatiſſima Vrbis:non longe a qua eſt obeliſcus magnus ſe/

thi ſepultus: ubi effoſſum fuit Horologium cum li/
neis & gradibus deauratis in angulis uero. iiii. uenti
ex opere muſiuo ſculpti uiſebantur cum hac inſcrip/
tione cubitalibus litteris.

V T BOREAS SPIRAT.

Erat præterea Villa pub. ubi cenſus habebatur a cen
ſoribus; ubi nunc eſt Gimnaſium publicum.

In dicto campo Martio habebátur comitia. i. loca in
quibus tribus ipſe petebant ſuffragia de eligẽdis ma
giſtratibus non longe a monte citatorio. V ñ uſq; ad
Iuſtiniani tpa in creatione principũ acclamatũ eſt.
Felicior ſit Auguſto. ac Traiano melior.
Nonnulli rñdebant. Nec Hadriano deterior.
Erat & locus comitiũ in Fo. ro. inter turrim Pallariaʒ
& lacum Curtium: duobus in locis prædictis oẽs de
ligebantur ſiue Dictatores/ſiue Conſules & alii ma/
giſtratus. Eratq; triplex deligendi modus: de quibus
perpulchre Aul. gel. ſcripſit lib. xvi. Septa uero loca
erant in campo martio teſte Seruio incluſa tabulatis/
in quibus Po. Ro. ſuffragia ferre conſueuerat de qui
bus Pli. & Martialis ſcribunt. Erat templum Ant. Pii
non longe a columna eius Clociide: ut cubitales lræ
in marmore effoſſo anno ſalutis. Mcccc. demonſtra
runt: ubi nunc uiſuntur ingentes columnæ marmo/
reæ: in quo loco noſter Alexander Nero Florentin9
habitat. corrupte dr lo Trullo ad imitationeʒ palatii
conſtant. in ciuitate regia poſiti: ut patet in lectione

beati Leonis Papæ. Erat & Tringaria unde equi ad curſum mittebantur ad certamina curulia trigarum Triga .n. a tribus equis dicitur quadriga a.iiii.

Erat & Equiria ab equorũ curſu dicta: & adhuc retinet nomen eccleſia ſanctæ Mariæ in Equiria: ut dixi in ſtationibus. Caſſiodorus uero in epiſtola dicit ſolitos ab Auguſti mauſoleo ſex portis dimitti iũctos currus/ qui per Equiriam in Flamminium circum currerent. Erant in dicto campo multa loca pub. de quo campo Strabo nonnulla ſcribit lib. v.

Campus Exquilinus erat ſub turri Mecennatis uerſus ſeptentrionem/ ubi antiquitus comburebant cadauera mortuorũ: qui locus ut nonnullis placet erat ſepulchrum peregrinorũ/ quem Mecenas ab Auguſto impetrauit ꝓpter foetorem uicipis moleſtum.

Erãt præterea in Vrbe ſeptẽ alii campi .s. Viminalis/ Agrippinus/ Codetanus/ Octauius/ Pecuarius/ Lanatarius/ & Brunianus.

Extra Tyberim uero erat campus Vaticanus præter numerum. Erat & campus Iouis/ in quo erat domus Piſcennii nigri teſte Spartiano/ in qua ſimulachrum eius in trichoro cõſtituit: quæ piſcẽniani appellabatũ

De Palatiis Imperatorũ.

PAlatium maius erat in monte Palatino/ in quo multæ areæ cum bibliotheca pulcherrima erant/ & templa & alia loca ſumptuoſa uariis picturis & ſtatuis exornata. In parte palatii uerſus Septentrionem

fuit locus Palladii: cui inſignes extant ruinæ cũ mar/
moreis portis dirutis: quem locum nunc Pallariã p
palladium corrupte appellant: in quo loco eſt ecclia
ſanctæ Mariæ in pallaria cum ſepulchro Io. pp. viii.
Forum tamen dictum eſt Palladium ob propinqui/
tatemq templi ipſius Palladis. Martialis.
limina poſt pacis palladiumq forum.
C. Callicula Imp. teſte Suetonio ſuper templũ Diui
Aug. põte trãſmiſſo Palatiũ capitoliũq coniunxit.
Palatiũ ſeu domus regia Neronis: quæ a pdicto pa/
latio maiori Exquilias uſq tendebat: quam domum
primo tranſitoriã mos incendio abſumptam reſtitu/
tamq Auream nominauit de qua Plinius. Bis uidi/
mus inquit Vrbem totam cingi domibus principũ
Caii & Neronis: & huius quidẽ nequid deeſſet Au/
rea: nõnulli uolunt ex iunioribus ultra prædictã do
mum palatium Neronis in Ianiculo fuiſſe.
Pallatium Claudii erat pulcherrimũ & amplũ inter
Colloſſeum & eccleſiã ſancti Petri ad uinc.
Palatium Traiani apud columnam eius erat perpul
chrum uariis marmoribus incruſtatum: intus uero
picturis exornatum cum ſtatuis.
Palatium Romuli erat apud eccleſiam ſanctæ Mariæ
Nouæ abſq marmoribus & columnis cũ ſtatua ei9.
Palatium antiquũ ſenatorũ erat apud eccliam ſancti
Syxti multis colũnis & ſtatuis exornatum.
Palatiũ Auguſti erat inter eccleſiã. s. Felicis in pincis

& Auguſtam in quo marmora innumera cum pul-
cherrimis columnis ſita uiſebantur.
Palatiũ Antonini Imp. apud columnã eius nõ lõge a templo Ant. multis marmoribus & propheticis lapidibus exornatum.
Palatium Antonini Caracallæ ꝓximum uiæ appiæ apud Thermas eius maximis erat ſubſultum columnis ac marmoribus multis in locis incruſtatum.
Palatium Titi & Veſpaſiani apud Thermas titianas in quo loco hoc anno. Mdvi. Felix ro. ciuis in uinea ſua Lacohontis ſtatuam inuenit.
Palatium Neruæ apud forũ eius erat eſeptis quadratiſq; lapidibus abſq; calce poſitis inter turrim comitũ & Militiæ adhuc dirutum / mirabile uiſu / cernitur: in quo ſunt ingentes columnæ marmoreæ incluſæ cu3 eccleſia ſancti Baſilii.
Palatium Flauii Conſtantini apud Baſilicam lateranenſem: & lataranenſe hucuſq; appellatur a noīe proprio La erani patritii romani: auctoritas cui9 fuit maxima in urbe hic dum eſſet conſul iuſſu Neronis interfectus eſt. Aedes uero eius ampliſſimæ datæ fuere poſt multum tempus Conſtantino Imp. quas amplíauit ac poſtremo Silueſtro pontifici maximo conceſſit & a Laterano prædicto lataranenſe palatium dictum eſt. apud quem locum lataranenſis baſilica cũ pulcherrimo baptiſterio ſita eſt / quæ nunc oīa minãtur ruinam: Niſi tua Sanctitas manus porrexerit ad

uictrices:ut iã fecit Martinus & Nicolaus Symacus & Innocentius & alii q̃ plures pontifices. O pr̄ beatiſſime:hæc eſt gloria ſedis apoſtolicæ ne primaria totius orbis & urbis Baſilica penitus collabatur:cui quidem ſanctitas tua in minoribus per multum temporis ſpacium archipreſbiter digniss. fuit ut nunc in maioribus epiſcopus & paſtor oium:ut alter Franci. Seraphicus eccleſiam tuam militantem repara in terris:ut triumphantem repias in cœlis. Bonum & utile fuiſſet oparios fabricæ inſtituere & ꝓuentum quotidianum ordinare annexione alicuius Eccleſiæ / uel abbatiæ ꝓ repatione iſtius ad ꝑpetuam rei memoriā ne abſente pontifice baſilica ꝑdicta penitꝰ corruat.

Palaciū Decii imp. non longe fuit ab eccleſia. s. Laurētii panis perne:ut adhuc ipſa ueſtigia denotant.

Palacium Lucinianū erat apud eccleſiam ſanctæ Balbinæ:ut apparent ueſtigia.

Palatium Soſorriani ubi nunc eſt eccleſia ſcē Crucis Hieruſalem uariis columnis exornatū.

Erant & alia palatia in Vrbe/quibus finem imponā.

De domibus & inſulis.

Domū a palatio exquilias uſq; fecit Nero auct. Suet. quam primo tranſitoriam poſtremo Auream nominauit:in cuiꝰ ueſtibulo ſtabat Colloſſus magnus:habebatq; porticum triū mill. paſſuū & ſtagnum circūſeptum ædificiis ad Vrbiū ſpeciem/uineta & arua cum paſcuis & ſiluis uaria cū multitudine

omnis generis pecudũ ac ferarũ in cæteris partibus cũcta auro illita diſtinctaq; gemmis cenationeſq; la queatæ ibidem erant perpulchræ: cum tabulis ebur/ neis uerſatilibuſq; fiſtulis/ut unguenta deſuper ſpar/ gerentur. Erant præterea ædificia rotunda depicta quæ diebus/ac noctibus continuis perpetuo uice mundi circũagerentur. Erant deniq; balnea cum hortulis/& aquis marinis cum albulis & alia q̃ plura miranda & incredibilia/ut ſcribit Cornelius tacitus in incendio Vrbis. Pli. uero I. Aureæ domus Nerõis ſolariis aues ex argẽto mirabili ope ſculptas fuiſſe cõprobat.

Domus Corneliorũ familiæ erat ſũptuoſiſſimis ædi/ ficiis/ut ipſa ueſtigia demonſtrant in uico qui adhuc Corneliorũ nomen retinet: a nõnullis imperitis uocã tur ipſæ ruinæ Corneliorũ Thermæ ob magnitudi/ nẽ ædificiorũ apud equos marmoreos Fidiæ & Prax.

In colle Viminali erãt oĩum totius Vrbis ſpecioſiſsi/ mæ domus Marci Craſſi oratoris & Q. Catuli/qui cum. C. Mario fudit Cymbros: & C. Aquilii equitis Ro. qui legem tulit Aquiliam: fundamenta quarum in uineis apud eccleſiã. s. Suſannæ uiſuntur.

Domus Balbini etiam nunc Romæ oñditur in Cari nis magna & potens & ab eius familia huſuſq; poſſeſ ſa dicit Spartianus.

Domus Cornelii in monte Cælio erat ſpecioſiſſima/ qui primus in Vrbe parietes totius prædictæ domus marmoreis cruſtis operiit. M. uero Lepidus Catuli

conſulatu collega primus omnium limina ex numi-
dico marmore in domo poſuit magna reprehenſione
anno Vrbis.Dclxvi.

Domus Giordianorum erat perpulcra uia præneſtina
quæ ducentas colūnas uno ſtilo habebat Hæl.Spar.
auctor non longe ab eccleſia.s.Euſebii. Leo Baptiſta
de Albertis Flor.lib.ix.ſcribit.Valerius Romæ cū in
Exquiliis domum haberet altiſſimam inuidiæ uitan-
dæ cauſa diruit:& in plano ædificauit.Itaq; hanc fra-
gilitatem bona illa poſteritas & pub.& priuatim ſecu
ta eſt/quo ad per bonos mores licuit. Poſtea uero au
cto imperio tantum in pleriſq; omnibus creuit luxu
ries præterq̄ in Octauiano nam is quidem ſumptuo
ſiore ædificatione grauabatur/quin & Villam quoq;
nimiū profuſe extructam diruit tantum in quā excre
uit luxuries in Vrbe:ut inter cæteros fuerint ex Gior
dianorum familia:qui domum ſtruxerint uia præneſti
na columnis ducentis uno ſtilo & pari magnitudine
quarum quinquaginta Simiadas quinquaginta numi-
dicas quinq̄ginta Claudianas/qnquaginta Tiſteas
fuiſſe memini me legiſſe.

Domus Iulii Cæſaris fuit prius in ſuburatefte Su e.
q ſcribit hītauit prius Iulius cæſar ī ſubura/modicis
ædibus poſt aūt pontificatum maximum in ſacra uia
domo pub.quam poſtea Octauianus Aug.ſumptu-
oſe nimis a Liuia ornatā a ſolo dirui fecit:in cuiꝰ area
porticus Liuia fuit ſtructa.Ouid.lib.vi.Faſt.
Diſce tn̄ ueniēs ætas:ubi Liuia nūc eſt: I

Porticus:immenſæ tecta fuiſſe domus.
Ibi poſtea teſte Plinio ſuã pacẽ ædificauit Veſpaſianꝰ
Domus Catilinæ ubi erat locus qui Vellia dicebat̃
in pte Palatini montis/quæ uidet forũ Ro. q̃d ibi an
tiqtus paſtores uellebãt lanã ex ouibus añ uſũ tõdẽdi
Domus Ciceronis iuxta forum non longe a templo
Iouis Statoris.
Domum Vergilii poetæ in Exquiliis iuxta hortos
Mecennatis.
Domus Ouidii erat prope Velabrum ſub templo di
uæ Mariæ de Conſolatione.
Domus Pomponii Attici: erat in Valle Quirinali:
ubi nunc eſt eccleſia.s. Vitalis in quo loco Romulus
apparuit ante lucẽ & nunq̃ poſtea uiſus eſt.
Domus Martialis erat inter collem Viminalem & col
lem Hortuloꝶ:ubi nunc eſt Vinea notiſſima/q̃ ap/
pellatur Pyla Tyburtina. Martialis.
Ped Tyburtine ſum proximus accola pyle.
Qua uidet antiquũ ruſtica flora Iouem.
Domus Coruina ubi hodie corrupte dicitur macel/
lum Coruorum.
Alexander Seuerus teſte Spar. fecit domos pulcherri
mas. eaſdẽq; amicis ſuis:maxie integris uiris dõauit.
Erant & aliæ multæ domus in Vrbe numero. M.ccc.
xcvi.q̃uis nonnullis placeat. M.dccxcvii.
Inſulæ uero.i. paruæ domus erant numero quattuor
millia ducentum. ii. Quamuis nonnullis placeat

fuiſſe quattuor mil.dcii.

De Nympheis & horreis & aliis rebus.

n Ymphea in Vrbe.xi.fuiſſe reperio. Erant enim loca principũ amœna aquis inductis:ut Nympheum Iouis & Nympheũ diui Alexandri in regiõe .v.poſitum.Spartianus dicit.

Opera Giordiani Romæ nulla extant præter quædã Nymphea & balnea:ſed & balinæ priuatis hominib9 fuerunt/& ab eo in uſum priuatum exornatæ ſunt. Erant & alia Nymphea ſiue Nymphia ut in regiõib9. Erant & mutatoria/ut mutatorium Cæſaris quæ erãt priuatæ domus magnorꝫ ad ſeceſſum & delitias uariis picturis & marmoribus exornata . Non ſoluꝫ in Vrbe & ipſa Italia extruebãt ædificia imperatoris ro. ſed in ultimis finibus.Leo.n. Baptiſta noſter floren. de Albertis ſcribit lib.x.de re ædificatoria.Murũ per Brittaniã Cæſares iter quos Hadrianus millia.lxxx. duxit/quo barbaros a Romanorꝫ agro ſeparet. Antonius etiam pius eandem per inſulam murum aſtruxit ceſpiceum.Seuerus poſt hunc tranſuerſam per inſulam utrinq; ad fines Oceani perduxit uallꝫ millia paſſuum.c.& duo &.xx.

Poſt Auentinum monte uerſus meridiem ſupra Tyberim eſt planities magna ubi erant.clx.Horea pub. pub.maxime capacitatis/in quibus frumẽtũ po.Ro. ſeruabatur . Tñ in Vrbe dicunt fuiſſe horrea.ccxci. ultra prædicta:ut in regionibus Alexander.n. Seue

rus Horrea in omnibus regionibus/teſte Spar.publica fecit:ad quæ conferent bona hii/qui priuatas cuſtodias non haberent.Erant in Vrbe officinæ piſtoriæ numero.ccxliiii.

Apud eccleſiam.s.Suſannæ in Thermis erat Vicus Mamurii:de quo beatus Ambroſius mentionem facit cũ eccleſia.s.Suſannæ a Mamurio fabro peritiſſimo dicto/qui.xi.ancilia fabrefecit/in quo loco poſita erat ſtatua ipſius a po.Ro.& adhuc nomen retinet Mamurii.

Erat & uicus Sandaliarius in regione.iiii. ut apparet in marmore quadrato in domo Roſcia cum ſtatuis/& ſignis undiq; inciſo in parte anteriori tres ſtatuæ cũ gallo uiſunt cũ hac inſcriptione in parte ſupiori.

IMP. CAESARE Auguſto. KIII.M. Plautio Siluano Cos.

Sub pedibus ipſarũ erant minores litteræ/uidelicet.

Doppius.Ↄ.L.Iaſo.D. Lucilius . D.L. Saluius.L. Brunius.Ↄ.L.princeps.L.Furius.L.L.Saluius.

MAG. VICI SANDALIARII.

Vicus Iugarius in Fo.ro.Liuius ſaxum inquit ingẽs ex Capitolio in Vicum Iugarium procedit & multos oppreſſit.

Vicus Thuſcus apud eccleſiam.s.Geor. in Velabro Tybulus.

At qua Velabri regio patet:ire ſolebat/
Exiguus pulſa per uada linter aqua.

Propertius uero de uico Thuſco ait.
At tu Roma meis tribuiſti premia Thuſcis
Vnde uicus hodie nomina thuſcus habet.
De quo ait Varro poſt mortem Celii thuſci/qui nõ ſuſpitione carebant uiſi ſunt in cõuallẽ deſcendere & ab eis dicitur Vicus thuſcus ubi eſt & templum Vertunii/qui eſt princeps đs æthruriæ. Celianis uero q ſuſpitione carebant datus eſt Celiolus cõiunctus Celio q̃uis aliter ſentiat Dioniſius alicarnaſſeus Ioãnes uero annius ſcribit. Et ideo recte Fabius dicit principium Vici Thuſci incipe ſub celiolo uerſus Auentinũ & terminari/ad radices capitolii.
Ab Annio Viterb.lib.ii.Q. Fab. ſatis dictum ẽ de Vico thuſco & foro boario. dicit.n.in hac boaria maxima portione uici Thuſci erant opulentiores & ditiores/atq; nobiliores Roman. ubi & frequentiores arcus triumphales & monumenta impatorum uidemus. alios uicos ne ſim prolixior obmittaꝫ. Erant.n. numero.cxxviii. Vico magiſtri uero.dclxxiiii.
Aediculæ numero.cccxxxix.
Curatores uiaꝝ.xxix. Denunciatores.xxviii.
Lupanaria.ccccli.
Vexilla cõmunia duo.i.Roſeum pro pedibus cũ litteris. S.P.Q.R. Ceruleum uero pro equitibus. Nam color cæruleus eſt maris a cuius deo Neptũno equũ conſtat inuentum fuiſſe. Romani habebãt Aq lam unde Aquiliferi dicuntur ſigniferi in Ro.mili-

tia ab Aquila quam Ro.legióibus.C.Marius in.ii. conſulatu ſuo proprie dicauit.Habuerunt præter aqlam Ro.quattuor alia ſigna uidelicet.Lupos. Minothauros.Equos & Apros:quæ ſingulos ordines añibant ut inquit Pli.lib.x.Et in arcubus triumfalibus uiſuntur ſculptæ in marmoribus.

Cohortes ꝑtoriæ.x.Vrbanæ.iiii.Virgiliũ uero.vi. Erant caſtra peregrina & Miſenatium. Tabelliorum Salgamarioꝝ.Lectigalioꝝ.Victimariorum.Saligaliorum & equituꝫ ſinguloꝝ.Milites prætoriani erãt extra Vrbem/ut ingentes ruinæ demonſtrant apud locum qui uulgo dicitur caput Bouis ubi eſt ſepulchrũ mirandũ in quo uiſunť inciſæ ĩfraſcriptæ lræ. CECILIAE.Q.Cretici.F.Metellæ.Craſſi:non lõge a prædicto loco fiebant ludi Olympiaci.

Erãt in Vrbe menſæ Holitoriæ ſiue Holeariæ numero uiginti mil.ccc.Pub.Victor dicit.xxiiii.mill.mẽdoſum codicem legiſſe credo:ut dicere uelit duo millia quattuor centũ.ut apparet in regionibus.

De Tribubus & regionibus Vrbis.

t Ribus in Vrbe fuerunt.xxvii.poſtea.xxx. poſtremo uero.xxxv.ut apparet in lapide marmoreo in ædibus Franciſci de Porcariis ro.cum hac inſcriptione.

IMP.Cæſari Diui Neruæ.F.Neruæ Traiano Aug. Germanico.Dacico. Pontifici max. Tribunit. Pot. vi.Imp.iiii.Cos.V.P.P.Tribus.xxxv.Quod libe

ralitate optimi Principis cõmoda earum etiam loco/ rum adiectione amplificata ſint.

Nomina quarum a nonnullis uariantur:tñ ut omit tã auctoritate Ennii & Liuii &.M.Varronis atq; To lunnii Tragediaꝶ Thuſcaꝶ ſcriptoris breuitatis cã nomina ipſarum Tribuũ ſcribam:quæ ſunt hæc. Tacienſis a Tatio luceris a lucumone q̃uis Suburta na a nonnullis dicatur.Rũnenſis ſiue ranenſis a Ro mulo nõnulli romuliam dicunt. Sed liui9 & Varro lib.i.dicunt ſuam tamen nõ a ſe uoluit dici romuleã ſed rhumnenſeʒ quarta uocabat̃.Exquilina.Capito lina. Quirinalis & Collina. Celiana. Anentina a ſeptem primis collibus dictæ.Seruius lib.iiii.ſcribit Tullus diuiſit Vrbem in quattuor partes:Palatinã: Baboranam:Collatinam:Exquilinam per Suburba nam & Collinam.liuius uero ab Vrbe condita dicit Additæ ſunt ex nouis ciuibus tribus.iiii.Sabatina: Tromentina:Arnienſis & Stellatina.

Sabatina a ſabatia regione æthruriæ dicitur:ubi ſaba tius locus nunc uulgo anguillare dicitur:a quo loco Hieronymus ſpiñ.phyſicus noſter uir doctiſs.origi nem traxit:de quo loco Strabo lib.v. & ſillius libro octauo ſcripſere. Trometina a Trometino: ut ait ait Fabius & Tolũnius.Trometes uero Campus uo catur teſte Feſto.Arnienſis ab Arno Fluuio Io.An. ſcribit:hii ſunt Fluuentini præfluenti Arno appoſi/ ti ut exponit Plinius nunc Florentini cum quibus

intelliguntur Pheſulani. Stellatina a fluuio uicino Piſtorienſibus & pratenſibus in thuſia ut placet Io. Viterb. q̃uis ſint & populi Stellatini in campania. S3 Fab. pictor de thuſis loqr̃. Erat regio Metina & Scapeia ſiue Scapia: de quibus Liuius lib. viii. ait. Eodẽ anno cẽſus actus nouiq; ciues cenſi tribus ꝓpter eos additæ Metia & Scaptia Cenſores addiderunt. Qu. philo. Sp. poſthumius. Erat & Velima & Fabia de quibus Oratius.

Valet hic Fabia: ualet ille Velina.

Aliarum uero nomina hæc ſunt uidelicet.

Lemonia. Põtia. Cruſtumena. Papiria. Pollia. Publitia. Tyberina. Vfentina. Pontina. Faleria ſiue Galeria. Veturia. Cornelia. Mẽtina. Antheſia. Volicinia. Faucia & Pupina ſiue pupillia.

Antiquitus Roma erat diuiſa in quattuor partes a Tull. rege ro. prius. n. a Romulo in tris teſte Ennio/ quas tribus appellauit/ ſingularumq; Tribuũ duces tribunos nominauit: & tribus p̃dictas diuiſit in partes. xxx. curiaſq; dixit. Vnde leges curiatæ/ & curiaꝝ præfectos Curiones appellauit: unde poſtea Numma Pompilius. iiii. ſacrauit uirgines Veſtales. s. Geganiam/ Beroniam/ Camillam & Tarpeiam. Plutarcus auctor. Poſtea uero diuiſa fuit in ſex partes principales: unde Seruius Tull. addidit duas Virgines prædictis Veſtalibus. Prima Veſtalium appellabar̃ maxima ſicut & nos dicimus de monialib9 Abbatiſ-

ſam/unde Populus Ro.pro ſua quaq; parte ha beret miniſtram ſacro℞:qui numerus ſenarius per longũ tempus ſeruatus eſt. Poſtremo uero fuit diuiſa i n re gionibus quattuordecim teſte Pli. lib.iii.qua℞ ſin/gulæ compita ſupra.cc.& uicos innumeros teſte Ma crobio cõtinebãt. Vñ compitalitii ludi a uiis compi/torum. Suetonius uero dicit. Seculares & compitali/tios ſuper calibus curtere imberbes. Noſtro uero tẽ/pore Regiones corrupte riones appellantur cum Ve xillis & inſignibus Populi Ro. In antiquo marmo/re in porticu ædium conſeruato℞ Vrbis poſito non longe a porta palatii Senatoris regionum.xiiii.noĩa & Vico℞ litteris uetuſtate deletis adhuc ſtare uiſunt cum inſcriptione huiuſmodi.

IMP.Cæs. Diui Traiani Parthici.F. Diui Neruæ Nepoti Traiano Hadriano Aug. Pont.max. Trib. pot.xx.Imp.ii.Cos.iii.P.P.Magiſtri uico℞ Vrbis regionum.xiiii.

Prima Regio.

r Egio prima Capena dicitur:quæ continet areã Apollinis.Spei.Gallii ſeu Thallii.Carſucæ ſi ue Carſuræ erat & Area Pinaria.Erant & Vici multi/ut puluerarius & Camenarũ. Druſiani.Sulpitii ulte rioris & alterius Sulpitii citerioris. Fortunæ obſeq̃n tis.Honoris & uirtutis.Fabritii & trium ararum om nes numero.ix.

Erat præterea ædes Martis. Mineruæ.Tempeſtatis/

& Camenarũ. Lacus promethei & Vipſani & Almo fluuius. Mutatorium Cæſaris.

Arcus tris Druſii & Veri Parthici atq; Traiani principum: erant & Thermæ Cõmodianæ & Seuerianæ & balnea Torq̃ti. Mamertini. Abaſcantiani. Vectii. Bolani. ſeu Volani. Aediculæ. x. Vico magiſtri. xxxvi. uel. xlix. Curatores duo. Denunciatores duo. Domus numero. cxx. Inſulæ duo mil. ccl. uel. iiii. mill. ccl. Horrea. xiii. uel. xvi. Piſtrina. xv. Balnea priuata. lxxxiiii. Lacus uero. lxxxii. Regio ipſa continet ped. xxii. mil. ccxxvi.

Secunda Regio.

r Egio ſecunda Cælimontana dicitur: quæ continet templum Claudii. macellum magnum luparias / ſeu lupanaria. Aratrum Ciclopis. Campum Martialem. Caſtra peregrina. Caput Aphricæ / ſeu Aphretæ. Arborem ſanctã. Regiam Tulli Hoſtilii / & Templum quod in curiam redegit patribus minorum gẽtium. Domum Vectilianam & Philippi. Mãſiones albanas. Micam auream. Armentarium. Spolium Samarium. Ludum matutinum & gallicum cohortes quinq; uigilum. Erant præterea uici ſeptem. Aediculæ. viii. Vico magiſtri. xxviii. Curatores. ii. Denunciatores duo. Domos. cxxxiii. ſiue. clx. Inſulæ mil. dc. ſeu tria mil. Horrea. xxiii. Piſtrina. xv. Balnea. xx. Lacus uero. lxv. Regio ipſa continet in ambitu ped. M. cc.

Tertia regio.

r Egio.iii. ISIS ET SERAPIS MONETA dicitur quæ continet Ludum magnum & Dacicum/Amphiteatrum/Domum Bruti/Samiũ/Coragium/præturam præſentiſſimam/Thermas Titianas/Traianas/& Philippi Aug. Lacũ paſtoris/Scolam Quæſtoꝝ/& Capulatorum/Porticũ Liuiæ/Caſtra Miſenatium & Suburam. In qua regione erant Vici.x. Aediculæ totidem Vico magiſtri.xxiiii. Curatores.ii. Denunciatores.ii. Domus.clx. Inſulæ.ii. mil.dcclvii. Horrea.xviii. Piſtrina.xvi. Balnea. lxxx. Lacus uero.lvi. Regio ipſa in ambitu continet ped. xiii.mil.cccl.

Quarta Regio.

r Egio Quarta Templum pacis dicitur/quæ cõtinet Templum ipſius Pacis & Remi/Veneris P.Fauſtinæ & Telluris. Baſilicã Conſtantini & Pauli Aemilii/Forum tranſitorium/Sacriportum/Balneum Dapnidis/Porticum Aſidatam/Aream Vulcani Buccinam auream Apollinem. Vicum Sandalariuz/Horrea Cartarea ſeu Teſtaria. Colloſſum magnum radiatum/Sororium Tigillum/Metam ſudantem/Carinas/Domum Pompei & Ciceronis. Viã ſanctã: In qua regione erãt Vici.viii. Aediculæ.ix. Vico magiſtri.xl. Curatores.ii. Denunciatores.ii. Domus cxxxviii. ſiue.clx. Inſulæ. mil.dlvii. ſiue mil.dccclii: Horrea.xviii. Piſtrina.xv. Balnea.lxxv. Lacus uero lxxxviii. Regio ipſa in ambitu cont.ped.xxiii.mil.

Quinta Regio.

r Egio Quinta Exquilina dicitur/quæ continet Nympheum Alexandri.macellum Liuiani.Lacum Promethei.Cohortes ſeptem Vigilum.Aedem Veneris Aericinæ.Hortos Plantianos & mecennatianos.Regiam Serui tull.Herculem ſullanuȝ.Amphitheatrum caſtrenſe.Campum Exquilinum & Viminalem ſub aggere.Lucum Exquilinum & Perelinuȝ atq; Fugutalem.Templum Iunonis Lucinæ.Domū Aquilii &.Q .Catuli.&.M.craſſi.Aram Iouis Viminei.mineruam medicam.Iſidem Paraticiam Lauacrum Agrippinæ & Thermas olympiadis.In qua regione erant Vici.xv.Aediculæ totidem.Vico magiſtri.xlviii.ſiue.lx:Cur.ii.Denun.ii.Dom.clxxx.Inſulæ mil.dlvii.ſeu.iii.mil.dcccl.Horrea.xxiii. Piſtrina.xv.Balnea.lxxv.Lacus uero.lxxii.

Regio ipſa cont.ped.xxv.mil.Dcccc.

Sexta Regio.

r Egio.vi.Altaſemita dicitur:quæ continet templū Salutis:Quirini:Serapis:Apollinis:Clatræ & Flore.Vicum mamurii & Bellonæ:Circum/& Floralia:Capitolium Vetus/Diuum Fidium in colle:Forum ſaluſtianum:Fortunam pub. in colle:ſtatuam plumbeam mamurii:domum atticam:malum punicum:templum & domum gentis Flauiæ:hortos ſaluſtianos:ſenaculum mulierū:thermas diocli tianas & conſtantianas:Decem tabernas:balnea pau

li:gallinas albas:aream callidii:& cohortes.iii. Vig. in qua regione erant Vici.xii.ſiue.xvii.ædiculæ:xvi Vico magiſtri.xlviii.cur.ii. Den. ii.dom.cxlvi.ſeu clxix.Inſulæ.iii.mil.ccciii.ſiue.iii.mil.dv. Horrea. xviii.piſtrina.xv.Balnea.lxxv.lacus.lxxvi.
Regio ipſa cont.ped.xv.mil.dc.

Septima regio.

Regio ſeptima Via lata dicitur:quæ continet lacum Ganimedis cohortes ſeptem primorũ Vigilum arcum nouum nympheum iouis ædiculam caprariam campum agrippæ templum ſolis templuꝫ nouum ſpei fortunæ & Quirini ſacellum genii Sangi caſta gipſiana ſiue gentiana porticum conſtantini equi ænei Tiridatis forum ſuarium & archemoriuꝫ hortos largianos pyla tyburtina ad manſuetos & lapidem ptuſum:in qua regione erant uici.x.ſiue. xv. ædiculæ.xv. Vico mr̃i.xlviii.cur.ii.den.ii.dom.cxx. Inſulæ.iii.mil.ccclxxxv.horrea.xxv. Priſtina. xviii. balnea.lxxv.Lacus uero.lxxvi.Regio ipſa cont.ped. xii.mil.dcc.

Octaua regio

Regio octaua Forum romanum dicitur: quæ cõtinet roſtra comitium:ædem uictoriæ Templum Iulii cæſaris:ædem Opis & Saturni in Vico iugario:templum Caſtoꝝ ad lacum Iuturnæ:templuꝫ cõcordiæ & Iani romuli Veſtæ carmentæ Titi & Veſpa.deum pænatium/& Iouis optimi max.& templũ uetus mineruæ & delubrum mineruæ:ædem Iouis

tonantis:ædiculam iuuentæ:ſacellum pudicitiæ pa/
tritiæ:ædem Herculis uictoris in Foro boario:ædeȝ
Matutæ:ædem Vortũnii in uico thuſco:Ficum Ru/
minalem ſiue romularem:& lupercal uirgis:colũnaȝ
cum ſtatua.M.Ludii gregoſtaſim:ſenaculum aureũ
equum conſtantini:milliarium aureum:pila oratia:
Equum æneum domitiani:atrium Mineruæ:luduȝ
Aemilium:porticum Iuliam:locum mercatoꝝ:regiã
Nummæ:Forum cæſaris:Stationes municipiorum/
Forum Auguſti cum æde martis ultoris:Forum Tra
iani cum columna eius coclide & equo eius aeneo:
Vmbilicum Romæ:Lacum curtium:baſilicam argẽ
tariam:Baſilicam Pauli cum frigiis columnis:Apoli
nem triginta cubitorum:capitolium:portam carmen
talem:curiam calabram aſylum:ſignum Iouis impe/
ratoris:Horrea germanica & agrippina:aquam cernẽ
tem ſcauros:Forum boarium & piſcarium:uicum li
gurum & iugarium & unguentarium carcerem Tul
lianum porticum margaritariam helephantum her/
barium & antrum cachi: in qua regione erant Vici
xxxv.ædiculæ totidem uico magiſtri.xlviii. Cur.ii.
den.ii.domus.cxlv.Inſulæ duo mil.cc.lxxxviii.ſiue
iii.mil. dccclxxx.Horrea.xxv. Piſtria.xx.balnea. lx
vi.lacus uero.cxx.Regio cont.ped.xx.mil.dccclxii

Nona regio.

r Egio nona Circus flaminius dicitur:quæ con
tinet Theatrũ balbi cum cripta eius Theatrum

Pompeii & Marcelli/Thermas alexandrinas Hadria nas & Agrippinas porticum chorinthiam Gn.Octa uii & Philippi & argonautharum/Templum Bruti Callaici/Templum diui Ant.cum columna eius co clide/templum boniuentus/ædem Bellonæ & Iutur næ ad aquam Virgineam/ædem Vulcani in circo flã mi.ædem antiquam Apoll.cum lauacro & ædẽ ma/ gni Herculis cuſtodis circi prædicti ſtabula.iiii. Fa/ ctionum/Mimitiam uetus & Mimitiam frumentari am/Iouem Pompeianum delubrum/Gn.Domitii/ Campum martis/Villam publicam/ſepta Trigaria/ Equiriam/Hortos lucullanos/Fontem Scipionis/ſe pulchrum Auguſtorum:Ciconias nixas/Pantheon Baſilicam Macidii & Martiani/Inſulam phelidii mi/ neruium meleagricum ſerapeum Iſeum & mineruaꝫ calchidicam & carcerem Claudii.x.uir/In qua regio ne fuerunt Vici triginta quinqꝫ/ædiculæ triginta Vi co magiſtri quadraginta octo Cur.iii Den.i Domus cxl.Inſulæ.ii.mil.cclxxxviii.ſiue.iii.mil.ccclxxxviii. Horrea uiginti quattuor/Piſtrina.xx.Balnea.lxiiii. Lacus uero octuaginta:Regio ipſa conti ped.trigita mil.D.

Decima Regio

r Egio decima Palatium dicitur/quæ cõtinet ca/ ſam romuli prata Bacchi Aram febris & Aram palatinam Vicum padi & fortunæ reſpicientis ſalu/ tis Apollinis & curtarũ ædem Iouis ſtatoris & mr̃is deum & Iouis uictoris & dii Iouis & ædẽ apollinis:

ubi Lychni pendebant inſtar arboris mala ferentis. Templum fidei. Domum cæioniorum. Suelia. Cæ/natıonem Iouis. Aedem deæ uiriplacæ in palatio & Rãnuſiæ & Bibliotecam. Pentaphilon Iouis arbitratoris. Domum Auguſtanam & Tyberianaꝫ. Dionyſii. Q. Catuli & Ciceronis. Mammeam auguratorium. Sedem imperii Romani. Vellia. Curiam ueter. Fortunam reſpicientem. Septironium Seueri. Victoriam germanitianam. & lupercal. In qua regione erãt Vici. xx. ædiculæ totidem. Vico magiſtri. xxiiii. ſiue xlviii. Cur. ii. Den. ii. Domus. lxxxix. Inſulæ. ii. mil. dccxlii. Horrea. xlviii. Piſtrina. xx. Balnea. xxxvi. ſeu lxvi. Lacus uero. lxxxviii. Regio ipſa cont. ped. xii. mill. Dc.

Vndecima regio.

r Egio undecima Circus maximus dicitur/quæ cõtinet circum maximum Templum Solis & Lunæ. Mercurii & Caſtoris. Aedem Ditis patris & Cereris. Veneris. Portunni. Pompei. Muciæ. Aedem Conſii ſubterraneam. Pietatis in Foro olitorio. & Iunonis matutæ. Aram maximam. Portaꝫ Trigeminã Salinas Apollinem celiſpicientem Herculem oliuarium. Obeliſcos duos. Forum olitoriũ & Velabrũ maius. In qua regione erãt Vici. viii. ſeu. xix. Aediculæ totidem. Vico magiſtri. xxxii. Cur. ii. Den. ii. Dom. cxiii. Inſulæ. mil. Dc. ſiue. ii. mil. dcl. Horrea. xvi. Piſtrina totideꝫ. Balnea. xv. lacus uero. lx. ſeu. lxxxviii. Regio ipſa cont. ped. xi. mil. D.

Duodecima regio.

r Egio duodecima Piſcina publica dicitur: quæ continet Vicuꝫ almæ Veneris & piſcinæ pub. & Dianæ: Ceios. Triarii. Aquæ ſalientis. & Laci tecti. Vicum Fortunæ mammoſæ. Colopeti paſtoris. Portas Ruduſculáæ. Victoris. & portæ Neuiæ. Hortos aſinianos. Aream Radicariaꝫ. Caput uiæ Nouæ Fortunam Mammoſam. Iſydem Anthenodoriam. Aedem bonæ deæ Subſaxanæ Signum Delphyni. Thermas Antonianas. Septem domos Parthorum. Campum Lānatarium. Domum Chilonis & Cornificí. Cohortes tres uigilum. & priuata Hadriani. In q̄ Regione erant Vici. xii. ſeu. xvii. Aediculæ totidem. Vico magr̄i. xlviii. Cur. ii. Den. ii. Dom. cxxiii i. ſeu clxii. Inſulæ. ii. mil. cccclxxxvi.. Horrea. xx. Piſtrina totidem. Balnea. xliiii. Lacus uero. lxxx. Regio ipſa cont. ped. xii. mil.

Decima tertia Regio.

r Egio decima tertia Auentinus dicitur: que continet Armiluſtrum Templum Lunæ & Dianæ libertatis & Iunonis Reginæ. Aedem bonæ Deæ in Auentino & atrium libertatis. Forum Piſtoriū Scholam Caſſii. Porticum Fabariam. Scalas Gemonias. Thermas Varianas & Decianas. Priuata Traiani. dolacrum ſeu Doliolum. Mappā aureā. & Aureā Platonis. & Horrea Anicentiana. Vicum Frumentarium & trium uiarum. Vicum Fidii & Valerii. Cæſeti laci

miliarii.Capitis canteri.Trium alitum. Vicum no/ uum & Armiluſtrii & Columnæ ligneæ. Fortunæ Dubiæ.Loreti maioris & Loreti minoris.Vicum mũ ditiei & Materiariũ.In qua regione erant Vici.xlviii. Cur.ii.& Denũ.ii.Dom.c.iiii.ſeu.clxii. Inſulæ.duo mil.cccc.lxxxviii.Piſtrina.xx.Horrea.xxvi. Balnea. lxiiii.Lacus uero.viii.Regio ipa cõt.Ped.xvi.mil.cc.

Decima quarta Regio.

r Egio decima quarta & ultima Trãſtyberina di/ citur:quæ continet Ianniculum:Hortos Nero nianos & Domitii & Gethæ.Naumachiam Neronis Vaticanum Gaianium.Inſulam Iouis & Aeſculapii. Aedem Fauni.Balneum Ampelidis. Sacellum Ma/ mæ.Balneum ſiue Balineum Priſcillianæ. Statuam Valerianam & Siccianam.Sepulchrum Nũmæ. Ca put Gorgonis.Cohortes.vii.uig. Templum Fortis Fortunæ.Ianum Septimianum & Aream ſeptimia/ nam.Herculem cubantem.Campum codetanum/& Brutanum.Caſtra lecticariorum.Vicum cenſorium Gemini/Longiaquilæ/Roſtrati/Quadrati/Siccinia næ/Raciliani maioris & racil.minoris. Vicum Ianu clenſem/& Larum Ruralium. Bruttanum/ Valeria/ num.Salutarem Pauli.Ploti.Saufei.Sergii & laci re ſtituti Semipub.Patratilli.Viberini & ſex lucei/qui omnes uici in dicta regione ſunt numero.xxii. q̃uis nõnulli.lxxxix.fuiſſe dicant.Aediculæ totidem.Vi/ co magri.xlviii.ſiue. lxxxviii.Cur. duo. Denun. ii.

Dom.cl.Inſulæ.iiii.mil.ccccv. Horrea.xxii.Priſtina totidem.Balnea.lxxxvi.Lacus nero.clxxx. Regio ipſa in ambitu continet ped.xxxiiii.mil.ccccIxxxvi. Hæc de ipſis regionibus in ſuperficie dixiſſe ſat eſt. Alias uero domino concedente prædictas. xiiii.regiones in libros.xiiii.exponam publicatis prius opuſculis duodecim diuerſarum rerum circa honorē dei & ſalutem animarum:ut eſt illud de cōfeſſione & aliud de oratione & uirtutibus/nunc uero primo libello finem imponam.

De Sacerdotibus & magiſtratibus.

r Omani habebant in Vrbe Pontificem maximum ſuper omnes pontifices & Sacerdotes ut noſtro tempore Chriſtiani habent Papaꝫ ſummum pōtificem ſuper omnes epos & ſacerdotes.Erat.n.in maxima auctoritate & dignitate/in cuius manibus erant omnia ſacra cum libris ritualibus & lintheis atq; elephantinis/quam dignitatem maiori cum poteſtate ac ſumma reuerentia ueræ fidei tua Sanctitas adepta eſt : ut merito & numero ppl̄s Chriſtianus augeatur/ac in bonis operibus cōfirmetur. Primus.n.Pontifex fuit Martius martii.F.a Nūma Rege inſtitutus.

Erant & Flammines ſacerdotes a Numma Pompil. inſtituti/qui geſtabant in capite lanæ filamen. Erant.n.ſacerdotes Martis & Quirini.Primus eoruꝫ

uocabatur Flamen dialis:qui aliis ſuperior erat / atq; ſolus Ioui miniſtrabat. Dialis autem a potu dyos qđ eſt Iouis. Salii uero erāt.xii.ſacerdotes Marti deo dicati/qui per Vrbem cum ancillibus ſaltabant.
Fecialis & pater patratus erant ſacerdotes/qui cū hoſtibus belli tpe bellum indicebant inferiēdo fœdere.
Erant & Augures/qui captabant auguria uelato capite lituum dextra tenentes.
Erant & ſodales Titii ſacerdotes extra Vrbem habitātes in Tuguriis ſeruantes auguria.
Erant & epulones pontifices ueteres/ut ludoꝝ epul. ſacrificium facerent. Septem uiratus epulonum dicebatur:ut apparet in pyramide apud portā ſancti Pauli mœnibus coniuncta:in quo adhuc litteræ inciſæ uiſuntur de.C.Ceſtio.vii.uir.epulonum : ut dicam inferius in Methis.
Erant præterea Virgines Veſtales a Romulo ordinatæ poſtea uero(ut ſuperius dixi)deæ Veſtæ a Nūma inſtitutæ/quæ perpetuū ignem conſeruare deberēt.
Reges Romanoꝝ ſeptem fuere:e quibus Romulus fuit primus/& a regendo dicitur:ſpacium uero tpis a defuncto Rege uſq; ad creationem ſequentis interregnum dicebatur:ut nos dicimus interpontificium a defuncto pontifice ad creationē uſq; ſequētis pont.
Erant Senatores/qui primum a Romulo fuerūt inſtituti patres centum:poſtea uero teſte Gelio/Mille fuere a nobilitate generis/uel a ſenili ætate aut a ſapiē

tia:poſtremo uero patres Cõſcripti appellati ſunt.
Quæſtores ſemper duo fuerũt regum tpe:ut inquit Iunius lib.vii.ab inquirendo dicti.& habebant curam ærarii.Erant & Quæſtores urbani & puĩciales.
Conſules duo ab Vrbe condita anno.cc.xliiii. Primi.n.fuerunt.L.Iunius Brutus.&.L. Tarquini9 Collatinus/quibus datum erat a populo Ro.xii.faſcibus uti totidemq; Lictoribus cũ ſecuribus p annũ & primus uocabatur maior qui talia iſignia tenebat.
Proconſules uero habebant ſex lictores & poteſtatẽ ſolũmodo in prouinciis:functi.n.magiſtratu Conſulatus fiebant proconſules.In ædibus dñi Petri de ſcã cruce apud plateam iudeoꝝ in lapide marmoreo adhuc uiſuntur inſignia ſex cum his litteris.
FASCES ET SECVRES CONSVLARES.
Vt depictas oſtendam in epythaphi.opuſculo.Ioã. Annius Viterb.ait.Et ut recte noſter Chriſtophor9 Landi.florentinus eruditiſſime poſuit ſuper Oratii Odam illam. Quem uirum aut heroa. Faſces erant faſciculi uirgarũ in quibus ſingulis ſingulæ ſecures incluſæ erant. Eas duodecim primas Ianus dedit in Olympo æthruriæ ad continentes recentes colonias in aureo officio & ad terrendos & flagellandos maloſ,ut hic noſter Fabius pictor in princi. inſinuauit. Romulus poſtea teſte Liuio ab æthruſcis populis faſces.xii.cum lictoribus aſſumpſit qui numerus conformis erat duodecim auibus augurii.Erant aũt.xii.

faſces teſte Annio Viterb.ut omnes concedunt cuiꝰ princeps dicebatur æthruſca lingua Baracel latine li/ ctor & percuſſor. Vnde & Barac percuſſorem interp̄tatur diuus Hieronymus inde interpretatione nominum:a quo nomine Baracel Beatiſſime pr̄/exiſtimo dictum eſſe uirum illum / quem uulgo appellamus Baracello:non autem a baronibus/ut nōnulli uolūt habet.n.iuuenes armatos cum inſignibus puniendi ut ipſi lictores. Philip.Ber.ait.Lictores miniſtri ſūt magiſtratuuꝫ aligando appellati quod cū magiſtra/ tus populi Ro.uirgis quempiaꝫ uerberari iuſſiſſent crura eiꝰ & manus ligari uincirique a lictore ſoliti ſint auctores ſunt Valgius Ruffus & Gellius.

Erant & Cenſores primi.n.fuerunt.L. papirius Mucillanus.&.L.Sempronius Actractiuus anno urbis ccc.x.per quinquennium/quod tempus luſtrum appellabant:poſtea uero annuatim creabantur.

Erāt & Dictatores primus fuit.T.Largius aduerſus latinos poſt Reges.

Tribuni plebis erant.x.poſtea.v.anno.xvii.poſt fugam Tarquiniorum.Erant & tribuni militaaes in caſtris & Tribuni ærarii.Prætores.xviii.qui ſex licto/ res habebant & ſellam:in principio unus fuit p̄tor.

Erat p̄fectus urbis & p̄fectus annonæ.Erāt curatores xiiii.urbis ab Alexandro ſeuero inſtituti/quos audire negocia urbana cū p̄fecto urbis iuſſit Spar.auctor Erat & præfectus Vigilum tempore Auguſti inſtitu

us ad incendia reprimenda.
Præfectus prætorius erat apud Imperatorem/qualis & magiſter equitum apud Dictatorem.
Erat p̄fectus legiōis/qui ēt comes primi ordinis erat: quem primi pilum dicunt qui.clx.militibus p̄erat.
Erat & præfectus caſtrorum/cui obediebat præfect9 Fabrorum.
Aediles plebei Currules erant/qui ludos faciebant: Erāt & ædiles qui cloacas & ædificia curabant.
Aediles uero cæreales creati ſunt a Iulio Cæſare/qui rei frumentariæ præerant/ut nr̄o tp̄e tua.S.iſtituit.
Duo uiri ſacrorꝝ in legendis libris Sybillinis & duo uiri quibus Tul.Hoſtil.rex poteſtatem fecit iudicā/di de capite apud Varronem/Lætumq; Pomponiuȝ de ſcripta reperi de ipſis magiſtratibus.
Tres uiri capitales/qui cognoſcebant criminum cās teſte Liuio lib.tertio.
Trium uiri Coloniarum:ſuper colonias officiū hā/bentes. Trium uiratus rei pub.ut fuit Marcus Anto nius.Octauianus &.M.Lepidus.
Quinq; Viri:ut inquit Cecilius lib.ii.epiſtolarum erant:qui pro magiſtratibus fungi poſſent:cum Veſpertinis horis magiſtratibus in pub.uenire nō eēt.
Septem uiri epularꝝ in ſacrificiis & hi erant ex genere ſacerdotali pontificibus additi/ut æpularum Cæri/moniis curarent.
Decemuiri legum pro conſulibus creati fuere Anno

Vrbis conditæ.cccix. Tertioq; depoſiti libidine Ap/pii Claudii.

Centum uiri: nam cum eſſent Romæ. xxxv. tribus terni ex ſingulis tribubus ſunt edicti ad iudicanduʒ qui centum uiri appellati ſunt & licet .v. amplius q̃ centum fuerint a facilitate numeri centum uiri dicti. Pli. in epiſtolis centum uirales cãs tractaſſe ſe ſcribit. Erant & procuratores Cæſarum & Iuriſperiti / & alii magiſtratus.

De Templis Vrbis.

in Vrbe multa erant templa & Aræ atq; ædicu læ: ut habetur in regionibus.

Templum Pantheon dedicatum erat Ioui ultori & Cybeli & omnibus diis: nũc uero deo æterno & Mariæ Vir.& omnibus Martiribus: uulgo ſãcta Maria Rotunda cum porticu pulcherrima.M.Agaippæ in frontiſpitio cuius uiſuntur cubitales litteræ cum hac inſcriptione.ſ.

M.AGRIPPA.F.L.COS.Tertium Fecit.

Sunt & aliæ minores litteræ ibidem inciſæ uidelicet. IMP.Cæſar.L. Septimius Seuerus Pius Pertinax. Arabicus. Adiabenicus. Parthicus. Pontif. Max. Trib.Pot.xi.Coſ.iii.P.P.Procos. Et IMP.CAES. Mar.Aurelius Ant.Felix Aug. Trib. pot.v. Cos. Procos.Pantheam uetuſtate corruptum cum omni cultu reſtituerunt.

Sũt & aliæ lr̃æ corroſæ apud p̄dictas de inſtauratiõe

fcá ab Hadriano ut inqt Spartian9:poſtea uero a Lu
cio ſeuero & Mar.Aur.Ant.ipatorib9. In quo téplo
erát pauiméta pulcherrima & colũnæ cũ capitib9 e la
pide ſyracuſano:altitudo témpli bracch. lxxvii. latitu/
do uero totidem:tegmen teſtudinis fuit ex laminis/
non plumbeis(ut nunc)ſed argenteis:quas laminas
cum argenteis uaſis ſubſtulit Conſtantinus nepos
Aeraclii ueniens ad Vrbem. Erant præterea in dicto
Templo in cruſtationes diuerſorum lapidum & au/
reæ ſtatuæ atq; eburneæ.Inter alias erat ſtatua Vene
ris in auribus/cuius erat unio maximæ taxationis/
quæ olim Cleopatræ reginæ fuerat/quæ uno auſto
centies ſextertium in cœna Antonii ebibit reſolutis
in uaſe precioſis margaritis teſte Plinio lib.ix.
Templum magnæ matris deum erat in palatio pſto
bellum Macedonicum a.M.Iunio Bruto dedicatum
in quo erant ſtatuæ pulcherrimæ & columnæ precio
ſæ cum pauimentis diuerſorum lapidum.
Templum Victoriæ erat in palatio prædicto uariis
lapidibus & auro exornatum/in quo ſtatua magnæ
matris deum e græcia aduecta poſita fuit /teſte Liuio
in octauo cum alia ædicula Victoriæ uirginis a Por
cio catone conſtructa.
Templum Pacis apud forum Cæſaris ædificatũ fuit
a Veſpaſiano deæ ipſius Pacis:in quo clariſſima q̃q;
artificũ opera dicata fuere mira celeritate ab ipſo Ve/
ſpaſiano:ueſtigia cuius miranda apud eccleſiam ſctẽ

Mariæ Nouæ conſpiciuntur/qui coronas ex cinna/ momo in terraſili auro incluſas primus omnium in templis capitolii & Pacis dicauit Veſpaſianus Aug. in quo templo erant columnæ ingētes & ſtatuæ pul/ cherrimæ p̄tioſis margaritis adornatæ. Titus & Ve/ ſpaſianus uaſa templi hieroſolomitani cum uniuer/ ſis donariis in templo Pacis conſtituerunt.

Templum & ſacellum Pudicitiæ adhuc apparet inte/ grūapud pontē.ſ.Mariæ ad honorē btē Mariæ ægy/ ptiacæ dicatū/nonnulli uolunt fuiſſe tēplū Fortunæ ſiue Dianæ.Hæc duo templa.ſ.Mariæ ægyptiacæ & ſ.Stephani unum in honorem Dianæ ſiue Auro/ ræ.Alterum uero Fortunæ.

Erat & ſacellum pudicitiæ plebeæ cum ara in uico lō go a Virgine plebea conſtructum.

Templum Veſtæ nonnulli dicunt illud fuiſſe quod nunc dicatum eſt ad honorē.ſ. Stephani a Syxto.iiii inſtauratum inter eccleſiam ſcē Mariæ in Coſmedim & Tyberim/uidemus.n.in argenteis æneiſq; nūmis Mammæ genitricis Alexandri impera.& Liuiæ geni tricis Aurelii Ant.Aedem ueſtem ſculptam rotundā columnis in circuitu altare munientibus/ut eſt illud tamen a nōnullis putatur Matutæ ſiue Auroræ tem/ plum fuiſſe.Veſte uero ut placet Modeſto rotunda effigie erat inter Capitolium & palatium & in eo ſer uabatur perpetuus ignis. Credibile eſt Romulum/ qui in omnibus curis Veſtam eſſe uoluit ſeparatim

non poſuiſſe:eadem affirmat Rap. Volaterraneus q̃ dicit dictum templum fuiſſe ubi nunc eſt eccleſia ſcẽ Mariæ libera nos a pœnis inferni. Pomponius læt9 eadem confirmat qui lib.ii.ſcribit. Romæ in templo Veſtæ nuper reperto ad For.ro. in quadam marmo/rea baſi. DEDICATA. xiiii. Kl. Ian. Cõſtãtio.iii.& Maximiano.iii. Ceſs' Coss. Curãte Vur. Niceta.

Templum mineruæ ubi nunc eſt eccleſia ſcẽ Mariæ ſuper mineruam/ueſtigia cuius in ædibus fratrũ ap/parent/in quo erat ſtatua ingens marmorea ipſi9 mi neruæ & alia q̃ multa notanda.

Templum Salutis in colle Quirinali a Fabio maxĩo depictum/conſtructum uero a Iunio cenſore quod conſul bello Sannitic. uouerat.

Templum Felicitatis a Nerone combuſtum ubi fuit domus aurea.

Templum Spei erat in foro Holitorio uariis exorna tum marmoribus/q̃uis nõnlli dicant extra Vrbẽ fu/iſſe ad primum lapidem Via ſalaria a ſiniſtris exeun tibus:inter mœnia.n.eſſe non poterat

Templum Pietatis in campo martio ubi nũc eccleſia ſancti Saluatoris de pietate ſeu de cupellis. Erat & tẽ/plum Pietatis apud Marcelli theatrum teſte Pli. C. Quintio &. M. Attilio conſulibus conſecratũ fuiſſe in honorem Pietatis:in quo erat ſtatua aurea pietatis & in foro holitorio habebat aliud templuʒ dea Pieta tis teſte Pu. Vic.

Templum Concordiæ in arce a manilio praetore cō ſtructum/in porticu cuius adhuc extant octo ingentes columnae cum inſcriptione.S.P.Q.R.
Erat templum Aeſculapii & concordiae/quod Liuia conſtruxit inter eccleſiam ſcē mariae Nouae & colloſſeum:ueſtigia cuius in hortis fratrū apparent in quo Sardonicem gemmam fuiſſe conſtat cornu aureo auguſte dono incluſam.
Erat & templum concordiae in area Vulcani a Flauio conſtructum propter recōciliationem ordinis ſenat. & eq̄ſt.uariis picturis exornatū ex pecūia multatitia.
Templū bonae deæ in Auentino a Claudia Veſtali/poſtea uero a Liuia reſtitutum fuit/non longe fuit a ſaxo Auentini ad honorem Fatuae caſtiſſimae ſororis Fauni/unde ingreſſus uirorum prohibetur/& ei fœminae tantum ſacrificabant.
Templum Liberratis in Auentino ex pecunia multatitia conſtructum fuit cum Aereis columnis & ſtatuis pulcherrimis.
Templum Iunonis in Auentino uariis marmoribꝰ & picturis exornatum.Erat & templum Iunonis Reginae in urbe a camillo dedicatū captis Veiis.
Erat & templum Iunonis monetae incapitolio a monendo dict.ubi nunc Aedes conſeruatorum:nō longe a quo erat templum telluris:ubi nunc eſt eccleſia ſancti Saluatoris in tellude.
Templum Vulcani apud lacum curtiuꝫ:ante quod

pendebat Scyphus Romuli:nõ longe a quo erat terrae hiatus ĩ quo ſe demerſit curtius ornatus cũ equo & peſtis uniuerſa urbis euanuit.

Templum Herculis in Auentino:ubi nunc eſt eccleſia ſanctae Priſcae Vir.

Templum Herc.uictoris in Foro Boario erat rotundum in quo loco repertum fuit ſimulachrum Herculis deauratum tempore Syxti.iiii.poſt eccleſiam ſctẽ mariae in coſmedim ut apparet in epythaphiis non longe a quo erat ara maxima.

Erat praeterea templum Herculis uictoris apud portam trigeminam:& in dorſo Quirinalis montis aliud temp.Herc.a ſiniſtris uero templum Quirini & adhuc ueſtigia ipſorum uiſuntur.

Apud circum maximũ erat templum Herculis iuſſu Sybillae conſtructum:in quo nec canes nec muſcae ſtabant.Ouidius.

Altera pars circi cuſtode ſub Hercule tuta eſt.

Templum Iani in capitolio ubi nũc carcer Pub.claudebatur pacis tempore:aperiebaturq; faticeſcente bello.Vnum fuiſſe Ianum priſcum Beroſus lib.v.antiquit.ait plures uero poſteriores.

Ianũ & Vertunnũ eundem fuiſſe uolunt id cõſonat & propria eorũ epitheta & interpretationes demonſtrãt auctore Annio Viterb.Ianus.n.ut ait cicero & macrobius lib.i.ſignificat quaſi eanus ab eundo dicitur quod eat & uertat coelum & res omnes. Apud Ia

num.n.ſolum eſt omne ius uertendi cardiues
Erant multa loca Iani.unde Ouidius.
Cum tot ſint Iani cur ſtas ſacratus in unum?
In Velabro ſic dicto a pecunia quæ nautis ibidẽ ſol/
uebatur.Eſt moles illa marmorea quadrata Iano di/
cata ſtatuiſq; diſpoliata.
Erant.n.Iani ædificia fornicata & undiq; peruia in oĩ
bus regionibus/in quibus Feneratores & menſarii
conueniebant.Oratius
Poſtq̃ res mea Ianum ad medium fracta eſt.
Fabius pictor ait principio Ianum inueniſſe uinum
& far ad religionem & ſacrificia magis q̃ uſum/& ob
id ſibi farrata & uinuʒ in ſacrificiis prelibari.Beroſus
autem addit ꝙ ipſe dictus eſt a ſcythis lingua eorum
Ianus quia primus in armenia inuenit uinum. Ara/
mea.n.& hebrea lingua Iain uinum dicitur teſte Io.
Annio Viterb.a quo Ianus uinifer deriuatur. Ergo
aramen Ianus græce ænotrius.dicitur latine uinifer
& ab Iano ianua dicta eſt.
Templum Fortunæ æqueſtris erat iuxta theatrum/
ſiue amphiteatrum.
In exquiliis erat templum Furtunæ malæ.
Erat & templum Fortunæ uirilis iuxta lucum nemo/
roſum/ubi uirgines a ſacerdotibus tẽpli ĩſpiciebant
Templum Fortunæ primogeniæ a Gneo Domitio
prætore Vrbano conſtructum fuit.
Templum Fortunæ in domum auream incluſit Ne

ro:ꝙ ex lapide phegynide tranſlucente ædificatum erat foribus clauſis claritatez diei intus haberet. Erat & ædis fortunæ a Ser. rege conſtructa apud domum Auream quam Seiam appellant.

Templum Floræ in Quirinali: ubi fiebant floralia: de quo martialis.

Templum boni euentus apud Pantheon uariis co-lumnis exornatum.

Templnm Apollinis in Vaticano: ubi nunc eſt ora-torium ſanctæ Petronillæ uir. coniunctum eccleſiæ ſancti Petri.

Erat & templum Apollinis in palatio a. C. cæſare cō ſtructum/ & aliud prope a Cæſare Auguſto.

Templum Caſtoris & Poll. in uia ſacra in foro Ro. ſub palatio ubi nunc eſt tabernaculum Vir. ad ponti culum in quo loco effoſſa fuere ueſtigia cum duabꝰ tabulis marmoreis dedicatione ipſius teſte Pompo. læto/ qui eas uidiſſe affirmat. Nōnulli uolunt fuiſſe ubi nunc eſt eccleſia ſancti Loy.

Templum Neptunni apud Tyberim ab Hadriano reſtitutum nō longe ab eccleſia ſancti Blaſii de pan. fuiſſe. Raph. uol. ſcribit lapides cum titulis ibidem effoſſos uidiſſe.

Templum Iſydis in quo loco Veſpaſianum & Titū Triumphatores nocte illa/ quæ triumphum præceſ ſit quieuiſſe dicūt/ ut Ioſephus & alii ueſtigia cuius miranda apparent in ædibus ornatiſſimis Car. ſ. Sa-

binæ/q̃uis nõnulli dicant apud eccleſiam.ſ.mariæ in equiro fuiſſe/ubi adhuc uiſuntur tres columnæ in/gentes in ædibus.D.Mauritii de Capranica.

Templũ Iuturnæ erat in campo Martio apud aquaꝫ Virgineam : ubi nunc dicitur corrupto uocabulo Treghio.Ouidius.

Te quoqꝫ lux eadem Turni ſoror æde recepit
Hic ubi Virginia campus obitur aqua.

Templum Fauſtinæ uxoris Hadriani:quam in ãno imperii Hadrianus amiſit diuinis honoribus a Senatu coli delatis circenſibus & flammin.& templo cum aureis ſtatuis:ut adhuc ueſtigia nonnulla extant in eccleſia ſancti Laurentii in miranda ubi ingentes co/lumnæ cum hac inſcriptione apud eccleſiarum ſan/ctorum Coſ.& Dam.uiſuntur.

DIVO ANTONINO ET DIVAE FAV/STINAE EX.
S.C.

Templum Romuli in uia ſacra ubi nunc eſt eccleſia ſctõꝶ Coſmæ & Damiani:aliud habebat templum Romulus.ubi nũc eſt eccleſia.s.Theodori apud pa latiuꝫ maius/in quo loco Romulus & Remus expo ſiti fuerunt in Alueolo qui locus dicebatur Germalũ teſte Varrone/nõ longe a quo erat Ruminalis ficus a rumine lupæ/nõnulli Romularem ficum appellãt/ ut Franciſcus noſter Petrarca in epiſtolis ad Io.Car. de Colũna.Supra uero.in capitolio e regione iſtorũ

fuit Lupercal/hoc eſt manſio lupæ/quæ nutriuit pueros:eius uero antrum erat ibi prope tres columnas non longe a palatio.

Erat & templũ Romuli in colle Quirinali & ipſe de9 Quirinus appellatus eſt unã & Quirites/ex cuius ſpoliis facti ſunt.cxxx.gradus marmorei apud eccleſiaʒ ſcẽ Mariæ Ara Celi & capitolii ano xp̃i. M.cccxlviii. die uero.xxv.Octob.

Templum Aeſculapii erat in Inſula tyberina/quod Kľ.Ianuarii ſacratum fuiſſe dicunt una cum delubro Iouis ibidem propinquo/teſte Ouidio.Vt in lapide taxio adhuc nauis & dei Aeſculapii apparẽt ueſtigia ſculpta.Marmora thaſia nobiliſs.erant in inſulis C i cladibus:eſt.n.maculoſũ mormor teſte Plinio & Papinio ſimiliter & in templo diui Laurentii extra muros in pulpito marmoreo nonnulla prædicti Dei ſcalpta uiſuntur.habet᷑ hyſtoria Aeſculapii ab ipſo Liuio lib.primo & Valerio li.xi.in dicto templo ponebantur infirmi:qm̃ deus erat ipſius medicinæ.Cõpoſitionem aduerſus animalia uenenata inciſam lapi de uerſibus in limine ædis Aeſculapii refert Plinius ſe uidiſſe.noſtra uero ætate duo ibidem uiſuntur tẽpla ſuper antiqna ueſtigia:unum in honorem Ioan. Bapt.alterum uero diui Bartholomei Apľi.de quo Bap.leo ait.Aeſculapio in inſula tyberina templum locarunt:quod ægrotos aqua in primis indigere arbitrabantur:Alibi extra Vrbem ædem huic deo po/

nere aſſueſſe aiebat. Plutarc9: q̄d illic eēt aer ſalubrior.
Erat templum Rauēnateum & taberna meritoria ubi nunc eſt eccleſia. ſ. Mariæ intrans tyberim de quo loco nõnulla ſcripſi in ſtationū opuſculo.
Templum Conſii. ideſt dei conſiliorū/uel Neptūni equeſtris fuit ante circum maximum ſub terram uerſus forum boariū. Duo numina ſubterranea ſolummodo habebant templa Pluto. s. & Cõſus/quia præeſt rebus inferis/quæ ſub terra ſunt. hic conſilio/q̄d debet eē occultum. tamen templum Conſi deſcendebatur pluribus gradibus. Antiqui. n. in omnia tēpla ingrediebantur per gradus. iii. aſcendendo/& in unū tantum deſcendebant Conſi templū ut placet Pō. læ.
Templum ſolis fundauit in Vrbe Valerius Aurelianus Imp. non longe a turri Militiæ/q̄uis nõnulli dicant in ampliatione Vrbis fundatum apud mœnia fuiſſe ab Aureliano: duoq; fuiſſe templa Solis. Volaterranus dicit q̄dam exiſtimant eas eſſe ruinas/quæ ſuper ædes colūnenſiuʒ apparent.
Templum Lunæ erat in Auentino perpulchrum nõ longe a quo erat templum cõmune Dianæ apud Eccleſiam ſanctæ Priſcæ.
Templum Martis in Vaticano ubi nūc eſt oratoriuʒ ſcē Mariæ de Febribus: tamen Cæſar Augu. extruxit ædem martis ultoris & ædem Iouis tonantis in capitolio parietes cui9 erāt incruſtati numidico marmor̄.
Templum Mercurii erat in regione. xi. cū ſtatua eius

pulcherrima p̄cioſis exornata margaritis.

Templum Iouis Feretri in capitolio ubi erat Quer/cus paſtoribus ſacra primum oīum Romæ ſacratum eſt auctore Liuio a Romulo ædificatum/ ubi nūc eſt eccleſia.ſ.Mariæ Ara cœli.

Templum Iouis optimi maximi erat ubi nunc eſt ec cleſia.ſ.Saluatoris in maximis.

Erat & templum Iouis magni capitolini q̈dratū quo quo uerſu pedibus centum altitud.uero.cl.

Erat & templū Iouis capitolini ueteris apud Hortos Saluſtianos.Erat & templum Iouis ſtatoris a Romu lo conſtructum poſt pugnam & reconcilationē Sa/binorum ubi nunc eſt ecclia.ſ.Nicolai in ſtatera.

Templum Iouis cuſtodis in capitolio a Domitiano conſtructum eſt.

Templnm Veneris & Cupidis ſimul iuncta in loco ubi nunc eſt eccleſia.ſ.Crucis in Hieruſalem.

Erat & templum Veneris apud circum maximum a Q.Fabio ædificatum.

Templum Saturni in cliuo poſitum/ubi erat ærariū Ro.ubi nunc eſt eccleſia.ſ.Saluatoris in ærario habu it poſtea aliud templum ubi nunc eſt eccleſia ſancti Hadriani marty.

Erant & alia templa & aræ atq; ædiculæ in urbe quæ omnia ne ſim prolixior omitto.

Extra urbem uero erat templum Veueris Ericinæ ex tra Collinam portā a.L.Portio dedicato ueſtigia cu/

ſus diruta adhuc extant. Erat aliud templum Vene/ris Aericinæ in capitolio a. Q. Fabio maximo ædificatum. Attilius uero teſte Liuio ibidẽ templũ Menti deæ ædificauit/ac multis muneribus ditauit.

Via labicana erat templum Quietis.

Tẽplũ Bacchi erat apud eccl'am.ſ. Agnetis extra muros/ut adhuc picturæ antiquiſſimæ emuſiuo idicãt.

Erat & templum Martis extra portam Capenam uia Appia/unde equites Romani nonis quintilibus trabeati holearum ramos dextera manu ferentes cũ põ/pa ibant ad templum Caſtoris & Poll. ueluti ad Vr/bem cum uictoria redeuntes.

Templuȝ mercurii erat ibi prope in quo ſacrificabãt mercatores/ut periuriis abſoluerentur.

Erant & alia templa multa de qbus nullam facio mẽ/tionem breuitatis cauſa/de uariis formis & locis templorum nõnulla ſcripſit Bapt. leo. lib. vii.

De bibliotecis & baſilicis.

b Ibliotecæ in urbe fuerũt numero. xxviii. uariis marmoribus & picturis exornatæ.

Auguſtus cæſar in monte Palatino pulcheirimã ex/truxit bibliotecam Latinam. ſ. & Græcam cum por/ticu/quæ Palatina dicebatur primaria inter omnes: in qua erat ſtatua Numeriani impatoris a ſenatu po/ſita cũ inſcriptõe. ſ. Numeriano oratori potentiſſimo. Erat & ſtatua. M. Varronis uiuentis teſte Pollione. In capitolio erat biblioteca pulcherrima maioꝶ cura

ſeruata pulcherrimis colũnis/& marmoribꝰ exornata Gordianus Imp.bibliotecam maximam extruxit in urbe:in q̃ ad ſexaginta duoꝝ millia poſuit uolumia. Hadrianus uero imperator fecit bibliotecaꝫ pulcherrimam marmoreis exornata colũnis/quæ Vlpia uocabatur apud thermas Dioclitianas auctore Pollióe/in qua libros lyntheos & elephantinos principũ geſta &.S.C.conſcripta poſuit.

Erat biblioteca Aſinii Pollionis Romæ/qui primus bibliot.dic.ingenia hominum rem pub. fecit.

Biblioteca Marcelli apud theatrum eius/quam Octauia mr̃ poſt mortẽ ipſius ad honorẽ eiꝰ cõſtruxit.

Biblioteca Pauli fuit magna & inter ingentia opera apud Forum/alias uero bibliotecas/ne ſim prolixior obmittam.

Baſilica locus erat ubi litigabant romani/quæ ex binis conſtabat porticibus:in primo.n.porticu ſtabãt cauſidici:in ſecundo uero plebei & ſerui.

Baſilicæ principales.xii.erant.uidelicet.

Iulia.Vlpia & Pauli cũ frigiis colũnis.Neſtini.Nætumii.Sicimini.Macidii.Portii.Floſellii.Conſtantini.Martiãi & Væſcellarii/quæ omnes erãt exornatæ ſtatuis & columnis pulcherrimis/ueſtigia quarũ haud facile diſcernuntur.Papinius de baſilica Pauli ait. Sublimis regia Pauli.M.Ant.ſabel.exponit regiam ideſt baſilicam latine.

Baſilica Conſtantiana erat apud uiam latam : Portia

uero apud Fo.Ro.a portio Catone.
Vlpia uero apud Thermas Dioclitianas / ubi & bibliotheca.

De Capitolio.

Capitolium Tarquinius priſcus romanoꝝ rex bello Sabino ædificaturum ſe uouerat ieceratqꝫ fundamenta / poſtea uero Oratius puluillus Conſul dedicauit. Interiecto deinde quadringentorũ / & quindecim annoꝝ ſpacio igni conſumptũ eſt. Cons. Appione & Norbano per bella ciuilia & mariana refectionis curã uictor Sylla ſuſcipit. Dedicatio aũt p. Q. Catulum celebrata eſt / cuius nomen inter tanta Cæſarum opera uſqꝫ ad tempora Vitellii imp. mãſit Plutarcus & Tacitus auctores. Veſpaſianus aũt imp. deformem Vrbem ac dirutum Capitolium ueterib9 incendiis ac ruinis inueniens / uacuas areas occupare & ædificare / ſi poſſeſſores ceſſaſſent / cuicunqꝫ permiſit: reſtitucionem Capitolii aggreſſus ruderibus purgãdis manus primus admouit ærearumqꝫ Tabularum tria millia / quæ ſimul confragrauerant reſtituenda ſuſcepit: undiqꝫ inueſtigatis exemplaribus / in quibus tabulis monimenta pub. continebantur / ut inqt Polibus lib. iii. E quibus unam uidi affixam in eccleſia lateranẽſi apud maiorẽ capellã ut iferius dicã de legib9. Tum Heluidius prætor præeunte põtifice luſtrauit Aream capitolii precatus Iouem Iunonem & Mineruam Capitolinos deos / ut cepta ꝓſperarent.

Tertio fuit dirutum & incenſum Capitolium: a Domitiano refectum fuit magnificentius & elegantius q̃ antea fuiſſet: cuius impenſam duodecim millia Talentorum excediſſe dicit Plutarcus. Intelligendum ẽ de talentis Romanorum. Talentum.n. acticum magnum habet auri lib.lxxxiii. Talentum uero paruũ lx. Romanum autem lib. habet. lxx. tegulæ ipſius capitolii erant æreæ / q̃s poſtea Catulus deaurauit. Honorius uero primus poſtea ad eccleſiã. ſ. Petri in Vaticanum transportare fecit / ut adhuc multæ ibidẽ uiſuntur. In dicto Capitolio erat arx fortiſſima capitolina uariis exornata marmoribus. Erant & tẽpla deorum & ſacella & areæ & alia q̃ plurima ædificia pub. habuit.n. ſupra ſexaginta tẽpla & loca deoꝝ teſte Valerio maximo. In æde Veneris genitricis Cæſar Dictator ſex dactilotecas conſecrauit teſte Plinio & in templo martis Scyphos ferreos poſuit a Liuia uero Auguſta dicatum fuit uas criſtalli magnitudinis amplиſſimæ lib. qnquaginta. Nullus.n. exiſtimare poſſet diuitias & præcium atq; pulchritudinẽ ipſius capitoli propter aureas ſtatuas & gemmas cum aureis argenteisq; uaſis tẽplorum. Eutropius ait nullam ſibi niſi auream & argenteam ſtatuam in capitolio paſſus eſt poni. Plinius uero ſcribit regũ Ro. ſtatuas fuiſſe in capitolio poſitas. Erat & argẽteus anſer: & Cuſtos armorum Ianus. Erat præterea ſedes & domus omnium triumphorum: in quo loco Auguſtus tributarĩ

um orbem uidit.
Deinde uero.L.Ant.cõmodi tempore capitoliũ fulmine ictum una cum egregia illa biblioteca maioruꝫ cura parata crematur.Aedes quoqꝫ in proximo poſitæ eandem calamitatem ſenſere.Exortuꝫ eſt deinde aliud incendium/quo & ædem Veſtæ & palatiũ bonaqꝫ urbis pars exuſta eſt ac ſolo adæquata/ut ueſtigia ſemiuſta indicant.Extãt in capitolio fornices duplici ordine nouis inſerti ædificiis pub.ſalis receptaculum cum hac inſcriptione uetuſtate conſumpta.
Q.LVTATIVM.Q.F.ET.Q.CAtulũ Coss.ſubſtructiõem & tabularium de ſuo coerauiſſe. Poſt capitolium inter Septentrionem & Orientem eſt locus buſta gallia dictus:ubi galli a Camillo interfecti fuerunt ibidẽqꝫ ſepulti:nũc uulgo dr̃ portugallo: Erat & capitolium uetus in monte Quirinali multis ſtatuis & picturis exornatum ueſtigia nõnulla fundamentorum adhuc uiſuntur/in quo loco effoſſum fuit marmor cum his litteris fractis.
NIL ESSE difficilius q̃ bene imperare.

De aſylo & turri militiæ.

a Sylum nepotes Herculis Athenis ſibi primũ deæ Miſericordiæ conſecrarunt.Aſylum quaſi a Syleo qđ eſt inde exrahi nullus poſſet:uñ Romulus Romæ aperuit aſylum/quod confugientibus illuc ſeruis liberiſue tutiſſimum erat receptaculum.aſyli.Locus fuit in Vrbe inter auentinum & rupem tar/

peiam apud ſaxuȝ prædictæ rupis inter duos lucos/ teſte Dionyſio. Ouidius.

Romulus ut ſaxo locum circũdedit alto
Quilibet huc inquit confuge tutus eris.

Nonnulli uolunt Aſylum fuiſſe templum illud qđ nunc beatæ Mariæ ægyptiacæ dicatum ẽ. Tamẽ Pō. lætus diuidit Tarpeium montem in duos Colles in capitolium.s.& Arcem:in medio erat uallis/in q̃ fuit Aſylum templum inuiolabile & templum ue Iouis ideſt parui Iouis/in quo erat ſimulacrum eius cũ ſagittis.ut inquit Gellius lib.v.

Turris militiæ eſt apud palatium Neruæ Impe.in q̃ milites Traiani pricipis cõtinebãtur:quæ plurimos habebat murorũ circuitus:ut adhuc in aliquibus locis apparent ueſtigia:non longe a qua effoſſa fuere nonnulla marmora cum his litteris inciſis.

Potiſſima dos in principe Liberalitas & Clementia.

Turris Mecennatis in Exquiliis marmorea/quã nõnulli eam fuiſſe affirmant:quam dirutam uidemus apud domum Car.de columna.ſed ibi Flauiæ gẽtis ædes fuiſſe credo. Pompo.lætus ac ipſe Poggius noſter Flo.dicunt fuiſſe ultra thermas Diocliti anas uerſus orientem non longe ab eo loco:qui uulgo Butte di Thermi dicitur/in quo loco hoc anno multa marmora cum Tyburtinis lapidibus effoſſa fuere in parte eminentiori/ut inde facile totam Vrbem quiſq; uidere põt. Petrus uero Marſus dicit eaȝ Turrim fuiſſe

ubi prius erant pub. Oſtrinæ non longe a templo diuæ Mariæ maioris: uinitores huius memoriæ locuȝ illum appellant foculum/quas Mecénas illic hortos ſuos conſtitués ſalubres reddidit/in quo loco adhuc apparét ueſtigia Viuarii cum porta recluſa: nõnulli uolunt apud eccleſiam Petri ad uincula fuiſſe ſuper quam turrim crudelis Nero ſpectabat Romæ incendium. Suetonius ait: hoc incendium e turre mecénatica proſpectans & eſt qđ ab ea parte circi ortum eſſe dicitur: quæ Palatino Celioqȝ mõtibus cõtigua erat: fuitqȝ tale incendium. xiiii. Kl. Sextilis quo die ſenones galli Vrbem prædictam incenderũt. Quem Mecennaté increpabat. Oratius qđ ædificãdo inſaniret. Erant & aliæ turres multæ in urbe. ueſtigia quarum haud facile diſcernuntur.

De porticibus & labris porphireticis.

C Aeſar Auguſtus in mõte Palatino fecerat porticum uariis exornatã marmoribus atqȝ picturis/quo loco iam ſenior ſæpe etiam ſenatum habuit/ decuriaſqȝ iudicum recognouit.

Erat porticus GN. Octauii in campo martio non lõge a Circo flamminio: quam duplicem fecerat: quæ quidem Corinthia appellabatur cum æreis capitulis columnarũ mirabile uiſu/mille pedũ ſpatio: & ex oppoſito: alia erat ſimiliter mille pedũ æqualiter/ut ſcribit Iunius Capitolinus in rebus geſtis Gordianorũ Auguſtum inſtituiſſe porticuȝ in campo martis ſub

colle pedum mille:ita ut ab altera parte mille pedum porticus fieret atq; inter eas ſpacium hinc atq; inde uiridaria eſſent lauro mirtho & buſſo frequentata:medium uero licoſtratium breuibus columnis intrinſecus poſitis:& ſingulis per pedum mille/quod eēt deambulatoriũ/ita ut in capite eſſet baſilica ped.quingētorum. Cogitauerat præterea cum Miſitheo:ut poſt baſilicã Thermas extiuas ſui nominis faceret:ita ut hyemmales & alia q̃ plura ſumptuoſa ædificia.ueſtigia adhuc apparent in radicibus collis Pincii.

Porticus Neruæ erat apud forum eius cum excelſis columnis uariis coloribus mixtis e quibus hoc ãno effoſſas uidi nonnullas fractas Porticis Liuiæ apud templum Pacis uariis picturis & ſtatuis exornata/de qua mentionem facit Ouidius lib.vi.

Erat & porticus Antonini & Fauſtinæ pulcherrima nõ lõge a tẽplo in foro uariis exornata marmoribus.

Erat & porticus ædis Mercurii/quæ adhuc ſemidiruta apparet apud eccleſiam Michaelſ. Arcangeli in piſcaria cum hac inſcriptione.ſ.

IMP.CAES.L.SEPTIMIVS SEVERVS PIVS PERTINAX Aug.Arabic. Adiabenic. Parthic.Maximus pontifex.Trib.Pot.xi.Cos.iii. Et IMP.CAES.M. Aurelius Ant. Pius fœlix. Pont. Max.Trib.Pot.vi.Cos.procos.PP. incendio cõſũptam reſtituerũt.

Porticus ædis Concordiæ in Capitolio/de qua Pog

gius Flor.ait.Capitolio contigua forum uerſus ſup eſt porticus ædis concordiæ:quam cum primum ad Vrbem acceſſi uidi ferme integram opere marmoreo admodum ſpecioſo/cum inſcriptione quæ adhuc ſu per columnas ingentes legitur.

S.P.Q.R.INcendio conſumptum reſtituit.

Erat & porticus Metelli pulcherrima cum ſtatua Cor neliæ Gracchorum matris.

Erat & porticus Conſtantini & Philippi & Iuliæ atq; Octauiæ/ut habetur in regionibus.Omitto porticū Pantheon a.M.Agrippa conſtructum cum admira/ bilibus colūnis ut dixi in templo eius/de qua port. Bap.Leo ait. Extant in hanc uſq; diem ad porticum Agrippæ contiguationes æneis tabulis pedum.xl. opus in quo neſcias impenſam ne magis an artificis ingenium mirere.

In eccleſia & platea lateranenſi ſunt nōnulla uaſa por phiretica.

In platea ſanctæ Mariæ Rotundæ eſt uas porphire/ cum cum alio paruo miræ pulchritudinis.

In eccleſia.ſ.Petri & Mariæ maioris & ſanctoꝝ apo/ ſtolorū & in plateis ipſarum ſunt labra porphiretica maximæ pulchritudinis.

In platea.ſ.Saluatoris de Lauro &.ſ.Petri ad uincula & Euſtachii & in Vaticano ſūt uaſa marmorea & mi/ xta maximæ capacitatis ſimul cū pulchritudine.

Omitto ea quæ ſunt in ædibus columnenſium fun/

datis a tuā beatirudine. In ædibus Būtii eſt uas por/
phireticum cū puteo marmoreo uariis coloribus mi
xto cum his litteris inciſis.
CVR MESSIBVS Algeo & Brumatepeo
In multis eccleſiiis ſunt uaſa diuerſa & labra e lapide
Porphiretico in quibus ſunt reliquiæ multoruꝫ ſan
ctorum & ſanctaꝝ dei ut apparet in eccleſia. xii. Apo
ſtolorum & ſancti marcelli.
Omitto labrum porphireticum in Veſtibulo ſancti
Petri in quo iacet corpus Octonis. ii. Imp. & in eccle
ſia. ſ. mariæ maioris/in quo fundator eccleſiæ poſitꝯ
eſt/ut dicam in ſepulchris memorandis.
Omitto præterea uaſa quæ ſūt in loco Beluidere nū/
cupato & alioꝝ locorū extra urbem ipſam.

De Tropheis & columnis memorandis.

t Rophea Caii marii de Iugurtha deqꝫ Cym/
bris/atqꝫ Theutonis apud eccleſiam ſancti Eu
ſebii ſemidiruta uiſuntur/& Cymbria uocātur/quæ
a. C. Cæſare inſtaurata fuere cum a Sylla fuiſſent diſ
iecta teſte Suetonio. Ibidem in marmoribus uetuſtiſ
ſimis adhuc apparent Galeæ & Thoraces cum clipe
is ſculptæ. Erāt. n. Romæ in pluribꝯ locis Trophea
quæ ſunt ſpolia hoſtibus adempta/quæ quidē erant
in poteſtate Iouis: & figebantur in locis eminentiori
bus in ſtipitibus teſte Seruio.
In foro Traiani eſt columna coclidis marmorea mi/
ræ pulchritudinis pedum. cxxviii. quæ ut melius cir

cũſpiceretur ipſe Traianus Imp.ſpartem Quirinalis montis/ut patet in eius inſcriptione/ſolo adequauit: in qua ſculptæ ſũt Victoriæ & res geſtæ ab ipſo Traiano: per medium colũnæ ſunt gradus in eodẽ marmore ſculp. a baſe uſq; ad culmen / qui gradus ſunt numero. clxxxv. foramina ſiue ſpiracula. xlv. Inſcriptio uero talis ẽ.

S.P.Q.R. Imp. Cæſari diui Neruæ. F. Neruæ Traiano Aug. Germanic. Dagico. Pont. max. Trib. pot. xvii. Cos. vi. P. P. ad declarandum quãtæ altitudinis mons & locus ſit ægeſtus.

Super columnam prædictam Traiani oſſa in urnam auream collocata fuere anno xp̃i. cxviii.

Senatus poſtea elapſis annis duobus Traianum in deos refert.

Eſt & alia eolumna maior Coclidis in campo martio quæ Antoniana uocatur altitudo ped. clxxvi. cũ gradibus marmoreis intrinſecus. ccvi. & ſpiraculis. lvi. ĩ qua uictoriæ & res geſtæ Ant. imp. ſculptæ uiſunt miro artificio.

Erat & columna porphiria coclidis: quam. M. Flauius Val. Conſtantinus ex Vrbe ro. Conſtantinopolim tranſferri iuſſit/& locari in foro ſuper quam Colloſſum æneuz admirandæ magnitudinis poſuit: necnõ & clauũ ſaluatoris mundi ſtatua poſt multos annos regnante Alexio cognomento Comeno cecidit uiolentia uentorum deiecta teſte Pom. læt.

Erat in foro columna ſolida marmorea numidici la/
pidis.xx.pedum in qua ſculptum erat a populo Ro
mano in honorem Iulii Cæſaris.

PATRI PATRIAE.

non longe erat ab Auguſta martis campi alia colum
na cum eadem inſcriptione.

Erat & columna menia in foro prædicto quæ menio
conceſſa eſt/unde ludos ſpectaret.

Erat præterea in foro columna milliaria Milliariũ ꝓ
prie ſignum erat/unde principium itineris ad omnes
portas Vrbis capiebatur.

In circo maximo erat columna bellica:ad quam Ro
mani ad bella profecturi haſtam proiiciebant eã par
tem uerſus in quam ituri erant.Ouidius.

Proſpicit a tergo ſummum breuis area circum
    Eſt ibi non paruæ/parua columna notæ.
Hinc ſolet aſta manu belli prænuntia mitti
    In regem & gentes:cum placet arma capi.

In foro Holitorio erat columna lactaria(q̃uis Torte
lius dicat in foro boario)ad quam infantes lacte alẽ
dos deferuntur.

Erant in Vrbe aliæ multæ columnæ ingentes & me/
morandæ:ut extat adhuc in Termis & monte citato
rio & tẽplo pacis & porticu mariæ Rotuudæ.

Omitto eas quæ ſunt in lateranenſi baſilica & ſancto
rum Petri & Pauli & aliarũ eccleſiarũ Vrbis cum aliis
columnis paruis miræ pulchritudinis/ut apparet in

eccleſia Mariæ nouæ & Hadriani Griſogoni & ſáctæ Sabinæ & Euſebii & Coſmæ & Damiãi & Io. & Pau & Agnetis extra urbem.

Omitto præterea duas ingentes columnas Eccleſiæ ſancti Petri:quas Paulus.ii.Venetus aiebat plus ua/lere q̃ tota Venetiarum ciuitas.

Sũt ꝑterea in Eccleſia.ſ.Mariæ de Ara cœli nõnullæ columnæ miræ pulchritudinis.In rertia uero colũna dictæ eccleſiæ apparent litteræ cubitales inciſæ.s.

A CVBICVLO AVGVSTORVM.

Erant in Vrbe aliæ multæ columnæ maximæ exiſti/mationis & pulchritudinis:quæ hodie ſemiuſtæ di/rutæq; plurimis in locis uiſuntur maculis diuerſorũ colorum exornatæ.

De arcubus Triumphalibus

i N urbe erant arcus marmorei triumphales ap/pellati numero.xxxyi.qui fiebant imperatori/bus ſeu ciuibus redeuntibus cum uictoria : in qbus erant ſcalptæ uictoriæ & ſtatuæ ipſorum triumphan tium/quos areus.S.P.Q.R. e marmore cũ litteris ad perpetuam rei memoriam & ſempiternam famam triumphantium extruxerat.

Arcus ueteres lateritios Romuli/nuṇq̃ paſſi ſũt/flo/rentes poſtea opibus Romani in marmoreos mutari ne conditoris Vrbis memoria deperiret/quos collap ſos uidi apud eccleſiã.s.Mariæ Gratiarum.

Erat arcus triumphalis marmoreus Oratii Coclidis/

quem a fundamẽtis Io.Blõdus excidi ſe uidiſſe dixit ad radices Auentini cum inſcriptione diruta.

Erat arcus pulcherrimus multis ſtatuis & columnis marmoreis exornatus ad honorem Iulii cæſaris non longe a templo pacis.

Erat præterea triumphalis arcus Diui Auguſti non longe ab arcu Domitiani in quo erant ſculptæ uicto riæ & res geſtæ per eum.

Tres.n.habuit/teſte Seruio/triumphos.

Diuus autem Hieronymus Doctor Eccleſiæ ſcribit. Auguſtum celebrata de.M.Antonio Victoria Ro/mam repedaſſe ducentem ſecum infinitum captiuoꝝ numerum & antiquorum Tholemeorũ omnium ga zas/ut nec ante nec poſtea tanta copia Auri/argenti/gemmarumqꝫ Romam aducta fuiſſe noſcatur.

Arcus Domitiani eſt apud eccleſiaꝫ.ſ.Laurentii ĩ Lu cina/q marmoreis lapidibus erat ĩcruſtatus cum.iiii. pulcherrimis columnis in prima facie uariis colori/bus naturalibus mixtis:ut ueſtigia adhuc indicant cum ſtatua Domitiani ut inquit Suetonius. Statura Procerum.Non longe a quo erat arcus.C.Marii q̃/uis nonnulli uelint ſupradictum arcum Domitiani fuiſſe poſtea diſiectum cuꝫ tropheis a Sylla ſiue Sul la/ut placet Pomp.læ.tempore cuius inter Auguſtaꝫ & eccleſiam.ſ.Thomæ in uinea fratrum.ſ.Mariæ de populo poſitam effoſſa fuere multa marmora cũ ſta/tuis & colũnis dirutis cũ lapide marmoreo & ſemidi ruta inſcriptione uidelicet.

Vgur TR.Mil.Extra
Iu gurtha Rege numid.
Triumphans in
Ante currum ſuum
SVL.apſens creatus
Norum exercitum
imbros fugauit ex ieis.&
hauit.rem pub.turbatam.

In fine lapidis eſt fractura cum apicibus litterarum/ quem lapidem uidi in Quirinali in ædibus Pompo. læti a lapicida quodam flor.emptã auctore Andrea Fuluio præneſtino uiro doctiss. Pôponiiq; amiciss. auditori.fragméta cuius repperi in alio loco:ex quo facile coniecturam facio illius dictionis Sul nõ pro ſylla/ut pomponio placet:cui fragmenta erant inco/gnita/ſed pro Con.dictione ſaluo ſemper iuditio aliorum:nullum unq̃ reprehendi authorem nec Pom. ipſum cui gratias infinitas ago reprhendo:qui dixit Sullam non ſyllam ſcribere debemus/in qua opinione ſemper ante fragméti reperti noticiam fui: Litteræ fragmentorum hæ ſunt:

C.Marii.
Cos. VII.
Q.A.
Cos geſtis cũ cepit.
duci iuſſit.
IIII.Consul.Theuto

C.Marius.
PR.PL.
Vrbem cum
in ſecũdo conſulatu
III.Con.

deleuit.V.Conſul C
Theutonis iterum triump
Seditionibus ex.P.L.& prætor.V.Q .armati
Capitolium occupauerunt.VI.Conſul
uindicauit poſt.lxx.annum . patria per arma ciuilia
pulſus armis reſtitutus.VII.Cóſul factus eſt de ma
nubiis cimbricis & Theutonis.

Erant & alia fragmenta e quibus nil certi comprehen dere potui/quas quidé litteras per ordinem í epyth. opuſculo cónectam. Quintilianus lib.primo ſcribit Sullam mathematicum doctorem ſuttilem origines mille nominum ſcrutaturum unde ſullæ dicti ſint. Hæc de ſylla & ſulla dixiſſe uolui redeamus ad incep tum.In prædictis arcubus erant ſcalpta ornamenta triumphalia.i.coronæ aureæ. Sella curulis & patera aurea cum toga picta & palmata tunica : de quibus apud Liuium.

Eſt arcus marmoreus Titi;& Veſpaſiani apud eccleſi am.ſ.Mariæ nouæ/in quo ſculptæ ſunt uictoriæ cú arca fœderis & candelabro & area fœderis ſpolia ciui tatis Hieroſolymitanæ:ab altera parte uiſuntur inſi/ gnia Romanorum cum faſcibus.xii.& ſecuribus có ſulum/in quo arcu eſt hæc inſcriptio.

SENATVS POPVLVS.Q .ROMANVS.
Diuo Tito Diui Veſpaſiani.F.Veſpaſiáo Auguſto.

Quæ omnia fuerunt tempore Cleti primi PP.Con/ ſulibus Domitiano & Ruffo/nam capta Hieruſalem

euerſiſq; hieroſolymis ad ſexaginta millia hominuʒ interfecta referuntur. licet Ioſephus iudeus hiſtoricus undecies centena millia ferro ac fame eo bello periiſſe ſcribat: captaq; ad centum mil. ac pub. uenundata/ ut autem tāta multitudo hieroſolymis reperiretur: cauſam azimorum fuiſſe refert. ex omni enim gente iudea ad templum confluentes Vrbem quaſi carcere ſunt incluſi. oportuit enim diebus paſcæ illos pati/ i qbus ſaluatorem mundi cruci afixerunt.

Arcus Galieni Imp. eſt apud macelluʒ Lydiæ uulgo arcus. ſ. Viti ob propinquitatatem eccleſiæ ſanctoruʒ Viti & Modeſti. eſt. n. conſtructus e lapide Tyburtino cum hac inſcriptione.

GALIENO Clementiſſimo Principi.
Cuius inuicta uirtus ſola pietate ſuperata eſt.
Marcus Aurelius Victor dedicatiſſimi. Numini maieſtatiq; eius.

Eſt & arcus marmoreus Triumphalis pulcherrimus Seueri Impera. ſub capitolio : in quo ſunt Victoriæ ſculptæ ipſius Seueri cum arietibus & bellorum machinis illius ætatis cum hac inſcriptione.

IMP. CAES. LVCIO SEPTIMIO. M. FIL. SEVERO PIO PERTINACI AVG. PATRI Patriæ. Parthico Arabico & parthico Adiabenico Pōtific. maximo. Tribunic. poteſt. xi. Imp. xi. Cos. iii. Procos. Et

Imp.Cæs.M.Aurelio.L.Fil.L.Antonino Aug.pio Felici Tribunic.potes.vi.Cos. Procos. P.P. Optimis fortiſſimiſq; principibus.

Ob rem publicam reſtitutam imperiumq; populi romani propagatum inſignibus uirtutibus eorum domi foriſq;.S.P.Q.R.

Apud Colloſſeum eſt arcus marmoreus triumphalis Fl.Conſtantini imp.cum ſtatuis & Tropheis miro artificio ſculptis & ferculis qbus nunc utuntur in triũpho ſaluatoris in uigilia aſumptionis Diuæ Vir. Mariæ cum hac inſcriptione.

Imp.Cæs.F.Conſtantini maximi.P.F.Auguſto.

S.P.Q.R.quod inſtinctu diuinitatis mẽtis magnitudine cum exercitu ſuo tam de Tyranno/ q̃ de omni eius factione uno tempore iuſtis rempub. ultus ẽ armis Arcũ triumphi inſignem dicauit.

Sunt & nonnullæ breues inſcriptiões in circulis ſculptis cum his litteris.

VOTIS.XX. SIC.X.

In introitu ipſius arcus eſt hæc inſcriptio.

FVNDATORI Quietis.

Ab alia parte eſt altera cum his litteris.

LIBERATORI Vrbis.

Eſt arcus marmoreus Gordiani Imp. apud portam inter aggeres nõ longe a Viminale porta ueſtigia cuius diſpoliata uiſuntur cuius marmora Reueredïſſi/

mꝰ Rap. Car. s. Geor. detulit ad ſuas ædes cõficiẽdas
Eſt præterea arcus camilli in platea uulgo camilliana dicta nõ lõge a minerua ſtatuis diſpoliatus atq; marmoribus non longe a quo erat & alter arcus ex tyburtino lapide conſtructo. Dicunt præterea Romæ in arcu marmoreo iuſſu ſybillæ infraſcriptas lr̃as fuiſſe.
P. P. P. P. s. s. s. V. V. V. V. V. V. V. F. F. F. F.
Quas Beda declarauit.
Erant & alii arcus triumphales in Via lata & flamminea ueſtigia quorum haud facile cognoſcuntur.
Erant præterea arcus triumphales Theodoſii & Gratiani & Valentini & Pauli æmilii & Fabiani & aliorũ fundamenta quorũ nr̃o tpe/ partim in nouis fabricis partim uero lachrymabile dictu in coquẽda calce trãſlata ſunt. Vidi præterea in fracto lapide cuiuſdam lapidicæ has litteras inciſas.
Miſitheo Parenti Principum. P. R. Tutori Reip.
S. P. Q. R.

De colloſſis.

In Capitolio erat Colloſſus Apollinis. xxx. cubitorum. cxl. Talentis factum/ quem Lucullus ex Apollonia ponti in urbem tranſtulit. Talis in cãpo martio Iuppiter a claudio Cæſ. dicatus/ qui & Põpeianus uocabatur a uicinitate theatri.
Viſus eſt & Romæ Apollinis colloſſus in biblioteca templi Augusti quinquaginta pedum a pollice non minus pulchritudine q̃ ære ſpectabilis.

Eſt præterea prope porticum mineruæ in horto cu/ iuſdam ciuis Ro.ſtatua fracta caput/cuius adhuc in tegrum apparet tantæq; magnitudinis/ut omnia ſi/ gna Vrbis excedat: Patronus horti ſtrepitum adeun tium ptęſus ſuper impoſuit humum. Poggi9 auctor

Erat & colloſſus magnus in regione.iiii. habens ra/ dios octo ſingulos ped.xxii.& ſemis.

Erat in foro colloſſus Domitiani æneus.

Erat & colloſſus cōmodi Ant. Aug. altitudo cuius erat cubitum tricenum: ut adhuc marmoreum caput cum pedibus in Conſeruatorum ædibus apparet.

SP. Coruilius uictis ſamnitibus fecit iouis ſtatuaʒ ĩ capitolio collocare amplitudinem cuius cernebatur ab Ioue Latiario cum ſtatua ſua ante pedes prædicti iouis poſita.

Zenodorus ſtatuarius fecit ſtatuam Mercurii aluer/ nis in ciuitate Galliæ per annos.x.ped.ccc. Romam deinde accitus eſt a Nerone.ubi deſtinatũ illius prin cipis colloſſum fecit.cx.pedum.q̃uis Tranquillus. cxx.dicat/quem poſuit in ueſtibulo domus aureæ.

In Via Cornelii apud equos Tyridatis regis arme/ niorum uiſuntur duæ ingentes ſtatuæ ſaturni.s.& Bacchi q̃uis Neptunni nonnulli uelint iacentes cor/ pore capitaq; ſubſtentãtes ac manu dextra copiæ cor num tenentes/ut inquit Apollodorus.

Erant in urbe multæ aliæ ſtatuæ ingentes ut adhuc ĩ campo martio apud eccleſiã ſanctæ Mariæ & in ædi/

bus Reuerendiſſimi Car. ſancti Georgii: nonnullæ integræ uiſuntur.

De ſtatuis & picturis.

In urbe tot erant ſtatuæ in pub. locis & priuatis quot ciues. Nec tamen potuit inhiberi quo minus Romæ ponerētur ſtatuæ mulierū: ſicuti Corneliæ Grachorū matri: ſedens enim huic poſita ſtatua inſignis in metelli publica porticu/ & in ſumma ſacra uia teſte Liuio fuit poſita Coclis uirginis ſtatua inſidens equo. Strabo dicit. poſteri uero & hi præſertim qui noſtris fuere temporibus innumerabilibus & p̄clariſſimis urbem Ro. impleuerunt inſignibus. Polycletus ſycaonius Agelidis Diſcipulus Diadumenum fecit molliter in uicem centum talentis nobilitatum. Item & Dorifolum uiriliter puerum: fecit & quem canona artifices uocant liniamenta artis ex eo petentes uelut a lege quadam: fecit & diſtringentē ſe quē. M. Agrippa ante thermas ſuas dicauit/ multaq; alia ī atrio Titi imp. quo ope nullū abſolutiꝰ pleriq; iudicarunt. fecit & duos pueros nudos ludentes & Mercurium atq; Herculem Antheum a terra ſubſtinentem/ quem puto fuiſſe truncum fracti marmoris illius ſtatuæ marmoreæ in Vaticanum a tua ſanctitate tranſlatæ. fecit & alium Herculem / qui erat in æde Pompei apud circum maximū. Viſuntur & noſtro tempore celebres equi marmorei cū aurigis uetuſtate conſumpti a Fidia & Praxitile ſculptoribus præcla

tiſſimis:ut apparet in litteris ibidem inciſis.

OPVS FIDIAE.

OPVS PRAXITELIS.

In Vrbe.xxii.principales equos marmoreos fuiſſe fertur equibus capu t cum collo unius uidi fractum apud eccleſiã.ſ.Thomæ nõ longe a platea iudeoꝝ: Fecit& Proſerpinæ raptum Praxitelles ex ære & Bacchum & ſatyrummiro artificio &alia q̃ plura ſigna poſita in porticu Octauiæ/primus romæ fecit ſpeculum argenteum miræ pulchritudinis.

In æde iunonis erat imago ipſius iunonis a Dionyſio & policleto facta & pana & olympum luctantes eodemq; loco.

Heliodorus Venerem fecerat lauantem ſe & Dedaluʒ aſtantem miro artificio.

Quid dicam de pulcherrima ſtatua Apollinis/quæ uiua(ut ſic dicam)apparet:quã tua beatitudo in Vaticanum tranſtulit:apud quam eſt Veneris ſtatua cũ alato cupidine paruulo in eodem marmore ſculpto cum his litteris.

VENERI Felici SACRVM
SALLVSTIA HELPIDVS.DD.

Non tacebo Lacohontis ſtatuam pulcherrimã/quaʒ propriis oculis aſpexi inuentam anno.iiii. tuæ ſanctitatis in loco Beluidere collocatam:de qua Plinius li. xxxvi.cap.v.circa finem dicit.

Sicut in Lacohõte/qui eſt in Titi imp. Domo opus

omnibus & picturæ & ſtatuariæ artis præponendũ ex uno lapide eum & liberos:draconuꝫ ue mirabiles nexus de conſilii ſententia fecere ſũmi artifices Age/ ſander & Polydorus & Athenodorus Rhodii.
Nec obmittam aliam ſtatuam paulo poſt inuentam apud campum flore/a plebe Herculis cum puero uo cata:quam tua ſanctitas in ædibus palatinis colloca uit apud Ianuam porticus ſuper Viridarium cum Epithaphio.
PROCVL ESTE PROPHANI.
Quæ quidem eſt ſtatua Commodi imperatoris imi tantis Herculem Hylã puerũ tenentẽ cũ pelle leonis.
Craterus uero cum Pithodoro Domos Palatinas re pleuere probatiſſimis ſignis.
Eſt præterea in ædibus Conſeruatorum Herculis ae nei ſimulachrum cum aliis nonnullis ſtatuis æneis/ & lupa ænea cum romo:& remulo/&alia q̃ plura ro. monimenta cum duobus pulcherrimis tabulis lucẽ/ tibus miræ pulchritudinis & artificii ibidẽ uiſunt̃.
Obmitto caput æneum colloſſi cum pede & manu ibidem poſitum:& caput æneum turritum in uirida rio palatii.ſ.Marci.
Omitto præterea marmora & lapides porphiretic. di uerſorum colorum ſeptaqꝫ in ſtatuis pictoruꝫ more reducta ut apparet in porticu ſancti Petri &.ſ.Mariæ tranſtyberinæ/& in eccleſia.ſ. Andreæ miro artificio incruſtata ut dixi in ſtationibus Vrbis/& in eccleſia

ſanctæ Luciæ in ſilice/in quibus eccleſiis picturæ ani
malium auiumq; ac ſi e muſiuo & pictura eſſent depi
ctæ uiſunt̃.ſpolia temploꝝ & thermarum Ro.

Inter Capitolium & palatium erant.xiii. Columnæ
marmoreæ cum ſtatua equeſtri aurea Domitiani ſub
cuius pedibus erat Rhemnus fluui9 germaniæ de q̃
triumphauit.

Erat Traiani equus æneus in atrio cuius inſtar alteꝝ
ſibi fieri Conſtantinopolim Conſtantinus petebat
ab Hormiſda architecto/quē ſecū duxerat/cui Hor/
miſda/ſtabulum quoq; tale condas oportet/ſi uoles
equum late ſuccedere.

Erat in urbe equus aureus Conſtantini apud fo.ro.
ut apparet in regione.viii.

M.Aelius aurelius Ant.educatus fuit in monte Cæ
lio apud lataranenſe palatium/in quo loco fecit ſtatu
tuam eius pacificatoris equeſtrem:uulgo equus Cō
ſtantini dicitur in platea ſancti Ioānis lateranē.quā
Syxtus.iiii.cum ingēti baſe marmorea uariis inſigni
bus ſculpta inſtaurauit cum hac inſcriptione.

Syxtus.iiii.Pont.max.equū hunc æneum uetuſtate
quaſſatum collabentem cum aſſeſſore reſtituit.

In urbe fuerunt equi ænei deaurati numero.xxiiii.
Eburnei uero.xciiii. Tabulæ & ſigna ſine numero.
Omitto ſtatuas deorū numero.lxxx. Dei uero ebur
nei.i.ſtatuæ eburneæ numero.lxiiii.marmorei uero
ſine numero margaritis & unionibus exornati.

Nunq̃ Iulius Cæſar/beatiſſime pr̃ Iuli/in illud gliæ culmen aſcendiſſet niſi mirari & imitari Marium ab adoleſcentia didiciſſett:quin & Alex.profuit imago in templo Herculis ghadibus cõſpecta:qua mox ad cupiditatem magnas res agendi/non exarſit modo/ ſed ut ait Tranquillus ingemuit. Profecto ſi ſtatuæ illuſtrium poſſunt(ut inquit Frã.Petrarcha) nobiles animos ad imitandi ſtudium accendere.Quod.Q. Fabium max.&.Q.Cornel.Scipionem dicere ſoli/tos/Criſpus refert.Quanto magis ipſa uirtus hoc efficit:claro dum proponitur/non marmore ſed exemplo.Quæ quidem omnia ſanctitas tua/ut alter Iuli9 cæſar uirtute propria immenſoq; labore ad ſummu3 imperium deuictis hoſtibus potentiſſimis peruenit. ſed ut cepta proſequar beatiſſime pater.In ædibus columnẽſium & urſinoꝝ ſabellorumq; ſunt multæ ſtatuæ.Omitto multas in ædibus cæſarinis & mediceis Diac.Car.& in palatio Pauli Veneti in quo multa ſigna marmorea poſuit Reuerẽdiſſimus Dom.de Grimannis uir doctiſſimus.

In domo ſaxea apud parionem ſunt ſtatuæ pulcherrimæ marmoreæ & porphiretico lapide ſculptæ cum capite & titulo magni Pompei.Sunt præterea in ædibus Laurentii manilii & ſanctæ Crucis & de branca & ciampolinis non longe a platea iudeorum ſtatuæ inſignes.Sũt deniq; in ædibus de maximis & de ualle atq; porchariis.mellinis & mapheis atq; butiis nõ

longe a Minerua ſtatuæ cum epithaphiis ro.
Obmitto orologium & menſes duodecim in lapide marmoreo cum ſignis zodiaci & feſtis deorum ſculptum apud domum uall. & in domibus Palauicin. in campo martio maximo artificio inciſa uiſuntur feſta & alia notanda.
Omitto nonnullas ſtatuas apud aquam Virgineam in regione Triuii in ædibus Fricapan. & turris Roſciæ & Iulii de Thomais apud eccleſiam ſancti Euſtatchli & de Capharellis & aliorũ Ro.
Vidi præterea in ciuitate Viterb. ſtatuas uetuſtiss. repertas in colle cybelario. cybelis. Iaſii. Armoniæ Veſtalis/ & Electræ de quibus a Io. Viterb. ſatis dictum eſt ut in codice Hieronymi carboñ. de Viter. uidi cũ poſtillis manu propria Io. annii. Viterben. de qbus nonnulla dicam in epitha. opuſculo.
De picturis pauca ſcribam nonnullæ adhuc apparẽt picturæ in thermis & hortis faluſtianis & Mecen. & & in monte Quirinali pluribus in locis multa uiſũtur ueſtigia hiſtoriarũ depicta in ipſis ruinis.
Omitto loca diruta apud eccleſiam Petri ad uincula uariis picturis exornata.
Fabius maximus e clariſſima gente Fabiorum ædem ſalutis pinxit anno Vrbis conditæ. cccel. teſte Plinio Pacuuius uero poeta ædem Herculis in fo. bo. miro artificio depinxit. In mõte palatino in uinea Phedræ uolaterr. uiri doctiss. oratoriæ & artis peritiss. nõnul

los uidi parietes antiquos depictos uariiſq; coloribus exornatos.
Extra Vrbem uero uia ſalaria prope portā eſt ſepulchrum quoddam in uinea ad ſimilitudinem templi conſtructum/in quo cæteris & Bacchi picturæ cum uitibus & uaſibus hydriarū depictæ uiſunt miro artificio/quæ omnia Petrus Paulus de Symeonibꝰ ro. mihi oñdit apud uineā ſuā non lōge a porta Salaria.
Omitto Templum Bacchi apud eccleſiam ſcē Agnetis depictum opere muſiuo cum uitibus & piſcibus.

De coemiteriis ſacris.

c Oemiteria loca erant ſacra in qbus corpora .ſ. martyꝝ ſepelliebantur/& ſcribitur per oe. Coemitaria fuerūt multa diuerſis in locis Vrbis & extra.
Coemiterium ad cliuū cucumeris in laterano.
Coemiterium Vrſi pileati/in quo loco erat imago Vrſi habentis pileum in capite apud eccleſiaȝ ſanctæ Balbinæ & ſex millia martyrum:antiquitus ad uerbum pilearum uel palearum dicebatur.
Coemiterium Priſcillæ Via ſalaria apud eccleſiā ſancti Silueſtri.
Coemiterium inter duas lauros uia labicana.
Coemiterium Traſonis Via ſalaria apud Eccleſiam ſancti Saturnini/in qua erat coemiterium Amproniani & Babillæ.
Coemiterium Prætextati Via appia apud eccleſiam ſancti Ianuarii.

Coemiterium Domitillæ uia Ardeatina apud eccle/ſiam .ſ. Petronillæ. Erat & coemiterium Damaſi & baſilei atq; Balbinæ in dicta uia.

Coemiterium caleopodii Via Aurelia apud eccleſiã ſancti calixti.

Coemiterium calixti in urbe apud eccleſiã ſancti Sixti/ erat & aliud coemiterium calixti ad cathecumbas extra Vrbem ubi nunc eſt eccleſia ſanctorum Fabiani & Sebaſtiani mar.

Coemiterium comodillæ uia hoſtrenſi.

Coemiterium ad inſalatas uia portuenſi apud eccle/ſiam ſancti Felicis. Erat & coemiterium Pontiani/ & Ampromiani.

De ſepulchro auguſtorum & mole hadriana.

i N ualle martia Octauius auguſtus Mauſoleũ extruxit/ ut adhuc apud eccleſiã ſancti Rocchi ueſtigia ipſius antiquæ celſitudinia demonſtrant: in quo ſepulchro erant ſtatuæ æneæ atq; marmoreæ cũ inſcriptione pacis & uictoriæ &. P. P. ad honorem ipſius Auguſti: quod quidem mauſoleum non ſibi ſolum ſed poſteris cõmune poſuit: de quo ſuetonius. Reliquias mauſeolo condiderunt: id opus inter Flãmineam uiam ripamq; Tyberis ſexto conſulatu ſuo extruxerat. caſſiodorus uero ait. ſed mundi dominꝰ ad potentiam ſuam opus extollens mirandam Romanis etiam erigẽs fabricam in Vallem martiam tetendit Auguſtus immenſa moles firmiter præcincta

montibus continetur:ubi magnarum rerum iuditia clauderentur:biſſena quippe hoſtia ad.xii. ſigna poſuerunt.ſtrabo autem dicit.Cōmemoratione digniſſimum eſt:quod Mauſoleum appellan:in excelſis fūdatum molib9.lapide niueo & perpetuæ uiriditatis arboribus coopertum:in ſummum uſq; uerticem ad fluminis ripam exaggeratum:in ſummo autem poſitum eſt Cæſaris Aug. ſimulachrum ex ære fabricatū ſub aggere ipſo ſūt eius loculi & cognatorum & neceſſariorum:a tergo uero lucus eſt murifica continēs ambulacra:in medio autem campi ſpacio buſti extat ambitus:& hic ipſo niueo pfectus lapide ferreos in circuitu cancellos habens:& plantatas interius per ſe ferens populos.Erant ibi pater beatiſſime circūiectæ ſiluæ atq; ambulationes in uſum populi Romani.

Stabant præterea apud dictum locum Obeliſci duo & colūnæ ingētes pulcherrimæ cum parietibus marmoreis porphireticiſq; lapidibus incruſtatis.

Arthemiſia regina fecerat Mauſoleum monumentū mauſolo Regi Cariæ marito:quem amaſſe fertur ſupra omnis amorum fabulas teſte Gellio/ſepulchruʒ memoratiſſimum dignumq; numerari inter ſeptem omnium terrarum ſpectacula.Erat mauſolus nomē Regis & Tragediæ Higinus author.

Hadrianus Imp. Auguſtum prædictum emulatum non longe ab ipſa mole auguſta in Vaticano aliam pulcherrimā de ſuo nomine excitauit:in qua erat du

plex ordo columnarum ſuperpoſitus/ut in nummis Hadriani apparet/quas columnas poſtea Conſtantinus imperator ad eccleſias apoſtolorum Petri & Pauli tranſferri iuſſit. Apud quam molem erat pōs præſtātiſſimi operis:fuerat.n.illic tectum columnis excita/tum quadraginta duobus marmoreis opere trabibus fabricato tectura ænea ornatu mirifico ut ipſa ueſti/gia demonſtrant.In dicta mole ſunt nōnullæ inſcri/ptiones imperatorum.s.

IMP.CAES.DIVI TRAIANI PART.F.DI/ui Neruæ Nepoti Traiano Hadriano Aug. Pont. Max.Trib.pot.xxii.Imp. Cæs . Cutaleus Hadria/nus Ant.Aug.pius Pont.max.Trib.potes.ii.Cos. Deſi.iii.PP.parentibus ſuis.

Alia inſcriptio ibidem.

IMP.CAESARI.L. Aurelio Vero.Aug. Armeni ac Med.Parthic.Pontific.Tribunic. Pot.viiii. Imp. v.Cos.iii.P.P.

Eſt & alia inſcriptio ibi prope.

IMPERATORI Cæſari Diui Marci Antonini Pii Germanici Sarmatici filio Diui pii nepoti Hadriani pronepoti Diui Traiani Partic . Abnepoti Diui Neruæ Abnepoti Lutio Aelio Aurelio Commodo Auguſto Sarmatico Germanico Maximo Britannico Pontifici Maximo Tribunitiæ Poteſtat.xviii.Imperat. viii. Conſul. VII.Patri Pater Pat.

Sunt & aliæ inſcriptiones ut dicam in epithap.opu

In qua mole uiſunt Boum capita & alia q̃ plura mi/
rabili artificio ſculpta:de inſtauratione eius nõnulla
dicam inferius de noua Vrbe.
Apud eccleſiam.s.Mariæ populi eſt moles quadra/
ta diſpoliataq; marmoribus non longe ab Auguſta
uulgo ſepulchrum matris Neronis:quæ moles fuit
ſepulchrum Marcelli.F.Auguſti.Non longe ab ipã
mole erat ſepulchrum Neronis Ebore exornatum.
Quod Aegloge & alexandria nutrices & Attia cõcu
bina gentili Domitiorum monumento condiderũt/
quod proſpicitur/ut inquit Suetonius/e campo mar
tio impoſitum colle Hortulorum in quo ſoliuz por
phiretici marmoris ſuperſtanti lunenſi ara circumſe/
ptum erat lapide Taxio:eadem confirmat Spartian9
ueſtigia cuius extant in uinea cõtigua eccleſiæ ſãctæ
Mariæ populi in quo loco bis fui cum Iacobo de cec
charinis Vghubiñ.poſſeſſor uineæ. Non longe ab
eccleſia ſanctoꝝ.xii.apoſtolorum in lapide marmo/
reo putei apud eccleſiam.ſ.Andreæ uiſuntur inciſæ
litteræ infraſcriptæ.

OSSA.

TI.CAESARIS Diui Aug.F.Aug.Pont.Maxi/
mi Trib.Pot.xxxix.Imp.viii.Cos.v.

Ante ædes Conſeruatorum in lapide marmoreo.

OSSA

NEronis Cæſ.Germanici Cæſaris.F.Diui Aug.
Pron.Flamin.Auguſtalis Queſtoris.

In alio lapide ibidem propinquo marmoreo.

OSSA.

AGRIPPINAE.M.Agrippæ Diui Auguſti Neptis uxoris Germanici cæſaris matris.C.cæſaris aug. Germanici principis.

Omitto multa ſepulchra cum epithaphiis quæ ſunt in Vaticano & Via flaminia ſalariaq; & appia ut dicā in opuſculo epithaph. nonnulli faciebant ſepulchra in modum ſacelli alii extruebant pyramides & moles nonnulli uero colūnas memorandas de quibus mē/tionem facit Bap.leo lib.viii.

De Septizonio & nonnullis epithaphiis.

s Eptizonium eſt inter palatium & eccleſiam ſanċti Gregorii/ut adhuc tris ordines columnaꝝ ſuperpoſiti cernuntur non longe a Circo maximo: apud quem locum ſepulchrum ſeueri aphri imp.fu/iſſe dicunt:de quo Iulius capitolinus in uita ant.ze/tæ.F.ſeueri ſcribit.Illatus eſt maioꝝ ſepulchro/hoc eſt ſeueri/quod eſt in appia uia euntibus ad partē dexteram ſeptizonii:quod ille ſibi uiuens ornauerat. Spartianus uero dicit. Cum ſeptizonium faceret nil aliud facere cogitauit q̃ ut ex aphrica uenientes ſuuꝫ opus cernerent & medium ſimulachrum eius locatū additum Palatinis ædibus.Is regium arcū ab ea pte facere uoluiſſe ꝑhibet̃:& ab aruſpicibus ꝓhibitus. Apud quod erat templum Ai loquentis in uia noua teſte Cicerone in quo loco faſciolæ Petri ceciderunt.

Septizonium templum conditum a ſeuero Impera/tore:qui cum uidiſſet in Vrbe omnium deorum eſſe templa hoc uoluit ad honorem ſeptem planetarum: qui per hebdomadæ dies exprimuntur cōdere/& ap pellauit illud ſeptizonium a ſeptem zonis. Nōnulli ſeptodium uocant a ſeptem uiis legimus Eliogabalū latiores & digniores uias ſtrauiſſe ſaxo macedonico & porphiretico teſte bap.leo.

Fuitq; hoc unum inter ſeueri opera pub. numeratū. Seuerus.n.imp.ædificiis pub. urbem ipſam multis in locis exornauit/ut legitur apud ſpartianū/in quo loco adhuc uiſuntur nōnullæ cubitales lr̄æ dirutæ.

Aug.Trib.Pot.vi. Cos fortiſſimus nobi liſſimuſq;.

Apud domum coruinam in loco qui corrupte dicit̃ macellum coruorū ſunt infraſcriptæ litteræ in lapidi bus Tyburtinis inciſæ.

C.POLITIO.L.F.BIBVIO AED.PL.Hon.Vir tutisq; Caussa.Senatus conſulto Populiq; iuſſu lo/cus monumento Quo ipſe poſteriq; eius inferrētur publicæ datus eſt.

Ab alia parte ſunt litteræ prædictæ iterum inciſæ.

In lapide fracto apd̄ colūnā Cocl.Ant.uidi has lr̄as.

NON Enim Quicquam Eſt quod imperatorem ro. melius cōmendet gentibus q̄ clementia.

Hæc cæſarem deum fecit.hæc auguſtum conſecrauit hæc ant.Pii nomine ornauit.

De aliis Epythaphiis antiquoꝝ Ro. nullã nũc facio mentionem: uidi nanqꝫ libellum Io. Vectorii clerici Vulterani/in quo nonnulla collegi ut dicam in opuſculo Epythaphiorum.

De obeliſcis & methis.

e St autem Obeliſcus lapis aſperrimus maculiſqꝫ circum ornatus in figuram methæ cuiuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgens excelſam: utqꝫ radium imitetur glaciliſcens paulatim ſpecie quadrata in uerticem productus anguſtum manu leuigatus artificis in nonnullis uero innumeræ formarum notæ apparẽt undiqꝫ inciſæ. De quibus Cornelius Tacitus ait. Primi per figuras animalium ægypti ſenſus mentis effingebant & antiquiſſima monumenta memoriæ humanæ impreſſa ſaxis cernuntur.

Octauius autem aug. teſte amniano ab Helipolitana ciuitate ægypti duos tranſtulit obeliſcos/quoꝝ unꝰ in circo maximo a rege Semneſerreo exciſus/& alter qui a ſeſoſtride factus fuit/in cãpo locatus ẽ martio.

Obeliſcus conſtitutus in circo maximo erat ped. cxxviii. præter baſim eiuſdem lapidis: qui adhuc ibidem in hortis prædicti circi fractus in duas partes terra obrutus eſt.

Obeliſcus uero campi martii erat ped. ix. minor prædicto: cui diuus auguſtus addidit mirabilem uſum ad deprehendendas ſolis umbras dierumqꝫ ac noctium magnitudines teſte Plinio. Manlius mathemati

eius apici auratam pilaꝫ addidit/cuius uertice umbra colligeretur in ſemetipſam:adhuc fractus iacet apud eccleſiam.ſ.Laur.in lucina.

Obeliſcus autem Vaticani in circo Neronis a.C.cæſare calicula poſitus ex omnibus unus eo tẽpore fra/ctus in mollitione eius:ut nunc uidetur aliis uero ia centibus ſolus erectus ſtat ſuper baſim eiuſdem colo ris:altitudo cuius eſt pedum.lxxii.in quo ſemidele/tæ litteræ ab una parte uiſuntur.

DIVO Cæſari Diui Iulii.F.Auguſto.F.Cæſari di ui Auguſti.F.Auguſto Tyberio Sacrum.

Eſt & alia inſcriptio ab altera parte.s.

DIVO Cæſari Diui auguſti.F.Auguſto Tyberio Sacrum.

In cuius ſumitate pila deaurata poſita eſt.

Erant præterea Obeliſchi duo apud Mauſoleum au guſti longitudine ped.xliii.equibus unus adhuc in Vinea bufalorum iacet confractus non longe a por ta Pinciana.

Erat Obeliſcus maior omnibus/quem Diuus augu ſtus miraculi gratia aduexerat/puteoliſqꝫ naualibus perpetuum dicauerat. Diuus uero claudius per ali/quot annos aſſeruatum eum/quem prædictus.C.i/portauerat:omnibuſqꝫ nunq̃ in mari uiſa ſũt perdu/ctum Hoſtiam portus faciendi gratia mergi:quo he ſperimento palam fuit/non minus aquarum huic an ni eſſe q̃ Nilo. Tamen iſdem Tyber eſt/ſed tot aquæ

ductus ubi nam ſunt/ad quem ſuperabundantes aq̄ confluebant?

Erant præterea in urbe ipſa Obeliſchi minores uariis figuris & carath.exornati numero.xlii. ut in multis locis nonnulli adhuc apparent.

Non longe a mole Hadriana erat Metha/quã Alex. ſextus Pont.deſtruxit/ut uiam aperiret: ueſtigia cuius adhuc extant apud eccleſiam.ſ.Mariæ tranſpontinæ/quam(ut Plutarcus ait)Scipionis fuiſſe ſepulchrum in pyramide ſub Vaticano/q̃uis nõnulli ſepulchrum æpulonum fuiſſe comprobent ab uulgo Romuli Metha dicitur:Alia uero apud auentinum Remi appellatur.

Eſt & Metha ſeu Pyrrhamis prope portam .ſ. Pauli mœnibus Vrbis inſerta/nobile ſepulchrum.C.Ceſtii.vii.uiri æpulonum . Quod opus abſolutum ex teſtamento.C.corn.diebus.cccxxx.in qua ſunt ſculptæ infraſcriptæ litteræ ab una parte.

C.CESTIVS.L.F.POPVLO.PR.TR.PL.VII.
VIR.EPVLONVM.

Sunt & aliæ litteræ minores inciſæ cum ſupradictis ab alia parte uidelicet.

Abſolutum Ex Teſtamento Diebus.cccxxx.
ARBITRATV.
Ponti.P.E.Clamelle Et Pothi.LO.

Tamẽ tua beatitudo ut alter cæſar in ampliando imperio/exornandaq; urbe gloriari poteſt.Gloriari.n.

ſolitus erat Diuus Aug.cæſar urbem ſe marmoream reddere:quam Lateritiam accepiſſet:cuius ſuaſu cum gener agrippa.aſinius pollio.Plautius & Cornelius balbus reliquiq; amici eã uariis operibus exornaſſét/ ut noſtro tempore ſyxtus fecit & tua beatitudo cum Dominico Ruero & Raphaelle Riario/Fatioq; Vi/terb.Cardinalibus additis Frãciſco ſotherino & Io. de medic.flor.& aliis amicis tuæ ſanctitatis ad orna/mentum & utilitatem Vrbis nouæ & ſanitatem cor/poris:non enim quottidie peſtis in Vrbe/ut prius/ paſſim audit̃/purgatis uiis ac delatatis gratia domi ni noſtri Iheſu Xp̃i.qui Iulium paſtorem.ii.conſer/uet cum omnibus ſuis.

De carcere pub.

C Arcer a cohercendo quod exire prohibetur.

Erat carcer a Tullio rege in radicibus capitolii ſuper forum Ro. uerſus ſeptentrionem conſtructus & ab ipſo Tullio carcer Tullianus dicit̃ q̃uis & Ma mertinus poſtea a mamertinis populis appellat9 ſit/ in quo loco poſtea fabricata fuit eccleſia quæ hodie ſancti Petri in carcere nominatur.ſupra porta cuius ſunt litteræ cubitales tyburtino lapide inciſæ cũ hac inſcriptione ſcilicet.

C.Vibius.C.F.R. Ein9.M.Cocceius.M.F.Neru

Sequẽtes litteræ ſunt calce & pictura coopertæ ex al/tera parte capitolii uerſus meridiem ubi nunc eſt ec/cleſia.ſ.Nic.in carcere fuit poſtea ædificatus carcer &

a Claudio.x.uiro:quem appellauit carcerem plebis Romanæ/in quo loco erant Latomiæ & Lapicidinæ & atrium Titium a Catone cenſorino extructũ/qui & Martius ædificauerat/teſte Liuio de bello macedonico.Latomia locus erat ĩ carcere tulliano:teſte Varrone.Liuius lib.xxxvi.ſcribit. Triumuiri carceris latomiarum intentiorem cuſtodiam iuſſi.& Sabinium in Latomias fuiſſe damnatum ſcribit. Seneca lib.ix. Erat & carcer apud eccleſiam ſancti Laurentii in fontana & in aliis locis Vrbis.

De legibus & tabulis æneis.

IN Vrbe multæ fuerunt leges/ut inquit Pom. læt.in opuſculo de magiſtratibus.

Lex aquilia ab ipſo aquilio lata de dolo & fraude.

Lex Cynthia a cynthio nequis pecuniam ob cauſam orandam acciperet.

Cornelia lex a cornelio lata.

Fabia lex a Fabio producta.

Lex frumentaria a Sempronio Graccho lata.

Erat & Flauia & Iulia. Manilia.Papia. & Gabinia.& aliæ leges q̃ multæ a latoribus nominatæ.

In ærario & in templo Iouis Capitolini:ut ſupra diximus:multæ extabant æreæ tabulæ affixæ:e quibꝰ unam tantum noſtro tempore in lateranenſi baſilica proſpexi apud Tabernaculum ſacratiſſimi corporis Chriſti.latitudo cuius ped. iiii. longitudo uero.vi. in qua continentur infraſcripta.

Fœdus ue cum quibus uolet facere liceat ita ut licuit
Diuo Aug. Ti. Iulio cæſari Aug. Tyberioq; Clau/
dio Cæſari Aug. Germanico V tiq; ei Senatum habe
re relationem facere remittere ſenatus conſulta per re
lationem diſceſſionemq; facere liceat ita ut licuit Di/
uo Aug. Ti. Iulio cæſari Aug. Ti. Claudio Cæſari
Aug. Germanico.

V tiq; cum ex uoluntate auctoritate ue iuſſu manda/
tu ue eius preſente ue eo Senatus habebitur. omniuz
rerum ius perinde habeatur ſeruetur ac ſi e lege ſena/
tus edictus eſſet habereturq;.

V tiq; Cos magiſtratum poteſtatem imperium cura
tionem ue cuius rei petentes ſenatui populoq; Ro.
cõmendauerit Quibus ue ſuffragationem ſuam de/
derit promiſerit eorum comitis quibuſq;/extra ordi/
nem ratio habeatur.

V tiq; ei fines Pomerii proferre promouere cum ex re
publica cẽſebit eſſe liceat ita ut licuit Ti. Claudio cæ/
ſari Aug. Germanico.

V tiq; quecunq; ex uſu rei publicæ maieſtate diuina/
rum humanarum publicarum priuatarumq; rerum
eſſe ecenſebit ei agere facere ius poteſt aſq; ſit ita uti di
uo Aug. Tiberioq; Iulio cæſari Aug. Tiberioq; cla/
udio cæſari aug. Germanico fuit.

V tiq; quibus legibus plebei ue ſcitis ſcriptuz fuit ne
Diuus Aug. Tiberiusue Iulius cæſar aug. tiberiuſq;
claudius cæſar aug. Germanicus tenerentur iis legi/

bus plebiſq; ſcitis Imp. Cæſar Veſpaſianus ſolui iuſ ſit quæq; ex quaq; lege rogatione diuum aug. Tibe/ rium ue Iulium cæſarem aug. tiberium ue claudium cæſarem aug. germanicum facere oportuit ea omnia imp. cæſari Veſpaſiano aug. facere liceat.

Vtiq; quæ ante hanc legem rogatam acta geſta decre ta imperata ab imperatore cæſare Veſpaſiano Aug. iuſſu mandatum ue eius a quoq; ſunt ea perinde iu/ xta rataq; ſint ac ſi populi plebis ue iuſſu acta eſſent.

Quæ quidem omnia beatiſſime pater in rigis linea/ tis ſeu proſarum uerſibus. xxxii. inciſa continentur.

Sunt & alia uerba in eadem tabula ſculpta in lineis quinq; uidelicet.

SANCTIO.

Siquis huiuſce legis ergo aduerſus leges rogationes plebis ue ſcita ſenatus ue conſulta fecit fecerit ſiue q̄d eum ex lege rogatione plebis ue ſcito. S. ue. C. facere oportebit non fecerit huius legis ergo id ei ne fraudi eſto neue quit ob eam rem populo dare debeto neue cui de ea re actio ne ue iudicatio eſto neue quis de ea re apud. ci ſinito.

Omittitur particula ex anguli fractura.

Io. an. Viterbenſis in. iiii. eius īſtitutiōe de exciſis me moriis mentionem facit de ſex tabulis dicens.

Sex tabulæ memoratu dignæ exciſæ marmoribꝰ ex tant de antiquitate & rebus Ethruriæ. Duæ ſunt Ly/ biſcillæ. Duæ cybelariæ. Vna tuſcanienſis & altera al

bana:& quæ ſequuntur.

De laudibus nnnnullorum Ro.

a Nimi præſtãtiſſimum arbitror inquit Plinius C.cæſarem dictatorem.Nec uirtutem conſtantiamq; nunc cõmemoro:nec ſublimitatem omnium capacem quæ cælo continentur:ſed proprium uigorem celeritatemq; quodam igne uolucrum ſcribere/& legere ſimul dictare & audire ſolitum accepimus: epiſtolas uero tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare aut ſi nihil aliud ageret ſeptenis.Idem ſignis collatis quinq̃gies dimicauit. Solus.n. Marcum marcellum trãſgreſſus/qui undequadragies dimicauerat.Nam præter ciuiles uictorias undecies cẽtum & nonaginta duo milia occiſa præliis ab eo nõ quidem in gloria poſuerim.Tantam etiam cohactã humani generis iniuria/quod ita etiam confeſſus eſt ipſe:bellorũ ciuilium ſtragem non pro non prodendo:ut iuſtius Pompeio Magno tribuatur:octingentas quadraginta ſex naues pyrrhatis ademiſſe cæſari proprium & peculiare fuit præter iam ſupradicta clementiæ inſignia:cui comparari nõ poſſit aliud. Spectacula eniꝫ edita effuſasq; opes aut operum magnificentia in hac pte enumerare luxuriæ fauentis eſt. Illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi ſublimitas captis apud pharſaliam Pompei magni ſcriniis Epiſtolarum:iterumq; apud Tapſum Scipionis ea optima concremaſſe fide atq; non legiſſe.

Sequuntur uerba Plinii in Pompei magni laudem: Verum ad decus imperii Ro. non ſolum ad uiri unius pertinet Victoriaꝫ: Pompei magni titulos omnes triumphoſq; hoc in loco nuncupare/æquato nõ modo Alexandri magni rerum fulgore: ſed etiam Herculis prope ac liberi patris. Igitur Sicilia recuperata: unde primum ſyllanus in rei pub. cauſa exoriens auſpicatus eſt. Aphrica uero tota ſubacta & in dictiõeꝫ redacta: magniq; nomine ſpolium inde capto eques Romanus id quod antea nemo curru triumphali reuectus eſt: & ſtatim ad ſolis occaſum tranſgreſſus excitatis in pyreneo tropheis oppida octingẽta. lxxvii. ab alpibus ad fines hyſpaniæ ulterioris in dictioneꝫ redactam uictoriæ ſuæ aſcripſit/& maiore animũ ſertorium domuit belloq; ciuili: quod omnia concutiebat externa extincto: iterum triumphales currus eq̃s Romanus induxit totiẽs Imperator anteq̃ miles. Poſtea ad tota maria & deĩde ſolis ortus miſſus hos rettulit patriæ titulos more ſacris certaminibus uincentium: neq; enim ipſi coronantur ſed patrias ſuas coronant. Hos ergo honores Vrbi tribuit in Delubro Mineruæ: quod ex manubiis dicabat Gn. Põpeius magnus Imp. bello. xxx. annoꝝ confecto fuſis fugatis/occiſis/in ditionem acceptis hominum centies uicies ſemel octoginta tribus millibus. Depreſſis aut captis nauibus. dcccxlvi. Oppidis/Caſtellis mille q̃ngentis. xxxviii. in fidem receptis. Terris a Meothis

lacu ad Rubrum mare ſubactis uotum merito Mi/
neruæ Triumphi uero quem duxit.iii.Kl'. Octob.
M.Meſſala.&.M.Piſone Conſulibus. ṕphatio hæc
fuit.Cum oram marittimam a prædonibus liberaſ/
ſet:& imperium maris popu. Ro.reſtituiſſet ex Aſia
Pontho Armenia Paphlagonia Capadocia Cilitia
Siria Scythis Iudeis Albanis Hiberia inſula Creta/
Baſternis & ſuper hæc de regibus Mitridate atꝗ Ti
grane triumphauit ſumma ſummarum in illo gloria
fuit/ ut ipſe in cōditione dixit:cum de rebus ſuis diſ/
ſereret Aſiam ultimam prouíciarum accepiſſe:eādéꝗ
mediam patriæ reddiſſe. Siquis ecōtrario ſimili mo/
do uelit percenſere Cæſaris res/ qui maior illo appa/
ruit:totum profecto terrarū orbem enumeret/ quod
infinitum eſſe conueniet.

Sequuntur & uerba Plinii ubi agitur de Fortitudíe
L.Dentati:qui Tribunus plebis fuit. Sp. Tarpeio/
A.Thermo Coss.haud multo poſt exactos Reges
innumeroſiſſima ſuffragia habet centies uicies prelia
tus:octies ex prouocatione uictor. xlv. cicatricibus
aduerſo corpore inſignis nulla in tergo. Item ſpolia
cepit.xxxiiii.donatꝰ haſtis puris duode uiginti:pha
leris.xxv.torquibus tribus & octogita.armillis.clx.
Coronis.xxxvi.Cuneis.xiiii.Aureis.viii.Muralibꝰ
Tribus.Obſidiōali una.Fiſco æris.x. Captiuis.xx.
millibus.Imperatores nouem ipſius maxime opera
triumphantes ſequutus. Prætereo quod optimum

in operibus eius reor uno ex Ducibus. T.Romulo ex conſulatu ad populum conuicto male acti imperii rei militaris:haud maiora forent Manlii Capitolini decorani perdidiſſet illa exitu uitæ:ante.xxii.annos bina ceperat ſpolia.primus omnium eques Coronam muralem acceperat.vi.Ciuitas.xxxvii.Dona xxxiii.cicatrices aduerſo corpore exceperat.P.Seruilium magiſtrum equitū ſeruauerat.ſi non regno ſuo ſeruaſſet.Verum ſunt in his quidem uirtutis opera magna:ſed maiora Fortunæ.M.Sergio ut equidē arbitror nemo quemq̃ hominum:iure prætulerit:licet pronepos Catilina gratiam non derogarit. Secūdo ſtipendio dextram manum perdidit.Stipendiis duobus ter & uicies uulneratus eſt:ob id nā manu neutro pede ſatis utilis uno tantum ſeruo plurimis poſtea ſtipendiis debilis miles bis ab Hānibale captus: neq;.n.cum quolibet hoſte res fuit.bis uinculorum eius profugus.xx.m.enſibus nullo non die in cathenis aut compedibus cuſtoditus:ſiniſtra manu ſola q̃ter pugnauit:duobus equis ſuffoſſis. Cremonaʒ ab obſidione exemit.Placentiā tutatus eſt:duodena hoſtium caſtra in gallia cepit/quæ omnia ex Oratione eius apparent habita cum in prætorio ſacris arceret a collegiis ut debilis.Quos hic coronarum aceruos conſtructus hoſte mutato.Etenī plurimis refert inique cuiuſq; uirtus tempora inciderit: quas Trebia Ticinuſq; aut Traſimenus ciuicas coronas debere

Quæ cannis corona merita: unde fugiſſe ſummum opus fuit. Cæteri profecto uictores hominum fuere Sergius uicit etiã fortunam. Ingenioꝝ gloriæ quis poſſet agere delectum per tot diſciplinaꝝ genera / & tantarum reruꝫ operumqꝫ uarietate: niſi forte Homero uate græco nullũ feliciorem extitiſſe cõuenit ſiue operis fortuna ſiue materia extimetur. De uiris peritis & excellentiſſimis Ro. longum eſſet narrare. Opa enim illorum adhuc extant.

De diuitiis Ro.

m Arcus Craſſus negabat diuitem niſi qui redditu annuo legionem tueri poſſet. ſcribit. n. Plinius lib. xxxiii. C. Aſinio Gallo. &. C. Mario Cyrino Cos. vi. Kl. Feb. Caius cecilius claudius Iſydorus teſtamento ſuo edixit / q̃uis multa ciuili bello perdidiſſet / tamen relinquere ſeruorum quattuor millia cẽtũ ſexdecim. Iuga boum tria millia ſex centa: reliqui pecoris. cc. quinqnaginta ſeptem mill. innumerato põdo ſex centa millia / qui funerari ſe iuſſit ſextertiis undecim millibus. Caluus uero orator querebatur uaſa coquinaria ex argento fieri: at nos dicit Plini. Carrucas ex argento celare inuenimus / & lectos mulierũ iam pridem totos operiri argento & Triclinia quædam quibus argentum addidiſſe primus tradit Caruilius folio eques Ro. Idem & aureos fecit lanceſqꝫ e centenis lib. argenti / quas tunc ſuper quingentas numero Romæ fuiſſe cõſtat & alia multa incredibilia.

Narrat deniq; Plinius lib.xxxvii. Auctoritatem Catulli poetæ uidentis conſulem ciuem dicens Auuſq; Seruilii Noniani quem conſulem uidimus illeq; ꝓſcriptus fugiens hūc e fortiſſimis ſuis omnibus Annulum abſtulit ſecum/quem certum eſt ſextertiis uiginti millibus extimatum.

Quid præterea dicendum eſt de.P.Clodio/quē Milo occidit ſextertiis centum quadraginta ſeptem millibus domo empta habitaſſe.Itaq; & ipſum Milonē ſextertia ſeptingenta millia æris alieni habuiſſe.

Omitto multa de Cæſare Aug.de quo Suetoniꝰ ait. Aedes ſacras uetuſtate collapſae aut incendio aſſumptas refecit:eaſq; & cæteras opulētiſſimis donis adornauit/utpute qui in cellam capitoli Iouis ſexdecī millia pondo auri gemmaſq; ac margaritas quingenties ſextertium una donatione contulerit.

Quid dicam de nobiliſſima & potentiſſima Fabiorū familia/quæ propriis ſumptibus bellum contra Veientes ſummens in uno conflicto ſex ſupra trecentos eiuſdē familiæ milites patritii ordinis uiros amiſit? Diues apud Romanos habebatur:qui exercitū Ro. poterat ex propriis alere ſumptibus/pro ut.M.craſſus aluit & alii q̃ plures fecere. Quis præterea ī Italia eſt beatiſſime pater Iuli noſtro tempore princeps ſeu ciuis tam potēs tantaq; præditus ſuppellectili:ut erat Lucullus ipſe Romanus/quem cicero Xerſem appellauit/qui ad uiginti quinq; mil.hominum honorifi

bus locis Vrbis/per quæ trāſiturus erat arcus lignei triumphales fabricati uariis ornamentis erecti fuere. Prima.n. die uix Signis Figuris Colloſſis Tabulis tranſmittendis ſuffecit.

Secunda uero die Macedonum arma multis currib9 delata fuere ſicut erant ſcuta gateæ Thoraces Ocreæ omnia ex auro adornata. Poſt hæc autem in currib9 ſequebantur uiri qui nummiſmata ferebāt/argentea in uaſis.cccl.Quodlibet.n.uas erat trium talentorū/quattuorq̧ uiri ſingula uaſa regebant:alii uero cratera/phialas argenteas/ornatiſſimoſq̧ calices aureos deferebant. Tertia uero die ſtabant Tibicines claſſicum & bellicum ſonum dantes/poſt quos.cxx.boues albi deauratis cornibus uictis & ſertis ornati ducebantur cum patenis & uaſis ſacrificandi. Poſtea uero ſequebantur & uiri ut ſupra portantes aurea nummiſmata in uaſis/numerus uaſorū trium Talentorū fuit.lxxxiii.cum aurata fiala decem Talentorum pretioſis margaritis exornata cum aliis q̄ pluribus uaſis aureis magni ponderis lapis pretioſis adornati. Poſt hæc erat ornatiſſimus Perſei Regis deuicti currus cū ſpoliis & diademate cum armis eius in altum extēſis: Poſtea uero Darius & Alexander Regis filii cum pedagogis & alumnis fortunium ſuum pro ætate non intelligentes:quos pulcherrimos paruulos ad lachrimas Senatus populuſq̧ uniuerſus præ gaudio commotus eſt:omniſq̧ turba regis filios & filiā ad miſe/

rſcordiã cõuerſa eſt. Ipſe uero Perſeus rex poſt filios
demiſſa facie trepidus ac turbatus ĩcedebat: poſt quẽ
amici eius & duces & potẽtes & familiares ibant mœ
ſti & lachrymantes: ut ſpectaculum letitiæ & doloris
uiſum eſt: uictores & uicti lachrymabantur. Poſt eũ
aureæ coronæ deferebantur: quas a ciuitatibus Græ
ciæ Aemilius dono acceperat: numerus enim corona
rum erat. cccc. Poſtremo uero Aemilius ipſe trium/
phans uictor ornatiſſimo curru inuectus ſequebat᷑
purpuram auro cõtextam indutus laureatus lauriq;
ramuſculũ manu dextra gerens: quem trahebant q̃t/
tuor equi candore certantes cum niue. Milites uero
ſubſequebantur in ordine canẽtes patria carmina ſa/
libus permixta: nonnulli uero Aemilii laudes & uir
tutes: currum ſubſequebantur captiuitate liberati ra/
ſo capite & pileati deinde equites laureati. Erãt ibidẽ
& arma uictorum laureata in triumpho/ qui triũpha
bant coronam lauream cum perueniſſet ad capitoliũ
poſt ſacrificia ponebat in Iouis gremio.
Iulianus imperator Romam cum triumpho uia Flã
minia ingreſſus aureo carpento ciues obuiam factos
mira benignitate inſpexit & ueneratus eſt dictitans il
lud Cyneæ Pyrrhi legati uerum eſſe tot ſe uidere Re
ges in Vrbe Roma/ quot ciues populum romanum
ad riſum cõcitauit: ꝙ porta urbis ĩgrediẽs celſas & fa
ſtigiatas: arcuſq; triumphales ꝑaltos & latos/ homo

paruæ ſtaturæ/caput incuruaret more anſerum/leſio nem ueritus. Is præterea campum Martium cum ad miratione inſpiciens ſepulchrum Aug. Cæſaris tot ſimulachris marmoreis & æneis ornatum. Forũ Ro. Iouis Tarpei de lubra. Thermas. Porticus in proui/ ciæ modum auctas Amphiteatrum Tyburtino lapi de extructum uariis picturis & ſtatuis adornatũ tan tæ altitudinis. Pantheon. Templum Pacis circũ ma/ ximum tot aquæ ductus. tot Arcus triumphales. tot ſtatuas per Vrbem ad ornatum poſitas obſtupuit ac tandem dixit. Naturam uires omnes in unam Vrbẽ effundiſſe. eadem uerba in noua urbe cæteris paribꝰ ut alter Iulianus dicere poteſt. Si. n. inſpiciamus pa/ latia Pontificum/& ædes ſumptuoſiſſimas Cardina/ lium adornataſq; uineas maximis ædificiis picturis/ & ſtatuis exornati obmitto pulcherrimas Domos & Vias ampliſſimas/& Templa ipa iſtaurata tempore Syxti cum põtibus & tuæ beatitudinis: tamen ut ad inceptum redeam prædictos triũphantes omnes tua Sanctitas ſuperauit. deuictis Potentiſſimis hoſtibus fidei Chriſtianæ expulſiſq; tyrannis Ciuitates eccle/ ſiæ occupantibus.

Primus triumphus tuæ ſanctitatis fuit de uictoria re cuperatæ Bononiæ: quã Vrbem ingreſſus more triũ phantium Sctĩtas tua triumphali curru inuecta ĩce/ debat cum hymnis & canticis præcedentibus proceſ/ ſionibus & magiſtratibus totius ciuitatis & uicinoꝝ

oppidorum. Poſt quem exornatum triumphũ ſub/ ſequebantur Cardinales Reuerẽdiſſimi numero.xx. cum epis.xliiii.& multis prælatis & Curialibus. Erant & milites ipſi uariis armis exornati ueſtibuſq; ſericeis auro contexto circum ornati cum inſignibus lucreis. Inter quos erat Præfectus urbis & Senogal. hunc uero dux Vrbini nepos tuæ ſanctitatis cũ exer citu eccleſiæ uariis armis exornatus. Erat & Nobiliſ ſimus Marcus Anto. Columna capitaneus Po.Flo/ rentini cum multis Romanis uiris expertis. Erãt & alii milites Floren.Bononienſes/& Peruſini/Piſtori enſes uniuerſo populo ſpectante cum plauſu & læti/ tia conclamentes. Iuli Iuli Pater patriæ & Conſerua/ tor libertatis & Po.Bononienſis.

Omitto Templorũ ornamenta & Arcus triũpha/ les per uniuerſam Ciuitatem erectos auro/ ſertiſq; ex ornatos cum epythaphiis de liberatione patriæ a Ty rannica ſeruitute. Omitto præterea laudes & carmi na pluribus in locis afixa & recitata.audiebat̃ undiq; Clangor tubaꝝ/& claſſicũ ſonitum & belloꝝ ſtrõꝝ. Erant præterea nõnulli miniſtri tuæ ſctitatis/q publi ce ĩter plebem ipſam ſpargebant auream pecuniaƷ & argenteam in ſignum liberalitatis & magnificentiæ/ quod ipſi Romani triumphantes in eorũ triumphis nunq̃ feciſſe legitur/ mirabile dictu/ donec ad Tem/ plum.ſ. Petri uentum fuit/in quo peractis ſolemni/ bus ſacrificiis ad palatium poſtea uentum eſt: ubi &

pecnnia multa aurea in publica platea militibus ſpar
ſa fuit ſpectaculi gratia dataq; benedictiōe unuſqſq;
gaudens ad propriam remeauit:die.xi. menſis No/
ueb.M.DVI.quo anno & flores roſarum & poma/
& tempora extiua fuere e māſe decembrio. Et omnes
Bononienſes dicebant uere Iulius pater eſt cœloru3
& Planetarum.

Secundus Triumphus fuit recuperatis eccleſiaſticis
rebus in ingreſſu magnæ urbis Romæ:ut tēpla om/
nia Vrbis aperta uariis ſertis & floribꝰ exornata erāt
uiæq; ipſæ arabicos odores ſpirabant:in quibus erāt
erecti cōtinui arcus lignei auro exornati/columniſq;
deargentatis ſuffulti. Erat p̄terea ipſe arcus Domitia
ni in campo martio adeo exornatus ac uariis ſtatuis
& picturis inſtauratus a bona memoria Georgii car.
Vlixbonenſis & epi portuenſis ac ſi nouiter ipſe Do
mitianus iterum triumphaſſet.

Omitto magiſtratus & officiales ac totam curiā Ro.
cum proceſſionibus & Clero totius urbis/qui oēs in
die palmarum/occurrerunt obuiam dicentes:Bene/
dictus qui uenit in nomine domini liberator Vrbis
& ampliator imperii conſeruatorq; libertatis eccleſiæ
donec uentum eſt ad Vaticanum in templo Diui Pe
tri Apoſtoli/ut alias deo dante maiora de tua ſancti/
tate ſcribam/ac Tertium triumphum duobus prædi
ctis in meliorē forma redactis addam/quod erit ma/
ximū de infidelibus ipſis ac perfidis maumethanis.

De magnitudine imperii & triumphis.

t Riumphus non idem ualet quod ouatio teſte Pomponio Læto:qui dicit. Domitis multa cæde hoſtibus habebatur triũphus/& boues cornibus auratis mactabantur:cum uero hoſtes ſine pugna & ſanguine cum ducibus noſtris conueniſſent/qm̃ res per acta ſine cæde eſſet ouatio erat.pedes ingrediebatur Vrbem/qui ſic uiciſſet ſine ferculorum pompa myrtho coronatus una cum militibus:tibicines ouanteſ præcedebant:quæ paciferæ choreæ inſtrumenta ſũt/in ſacris mactabantur oues:unde ouationis nomen. In triumpho clangor tubarum. In ouatione uero cõcentus tibiarum:ille Martis hic Veneris erat.Scribit p̃/terea de magnitudine Imperii romani dicens. Ab ortu uſq; ad Indos propagati imperii fines:nõ Euphrates/non Tygris uetuere/non ſuperbæ regum perſarum minæ:a meridie Aethiopes per legatos adcerſere:ab Aquilone barbaræ/feræq; legationes Sarmatarũ domitæ:ab occaſu Genſoriacus Oceanus admirabilis uictoriæ: teſtis eſt ſimul & Brittannicus.Igitur toto terrarum orbe undiq; Romana arma illuſtres uicto/rias adſecuta ſociis lætitia præbuere:rebellibus metũ terroremq; pugnare cupientibus.Porro Perſæ armis Ro.cedere cõfeſſi intra poſitos terminos ſe tenuerũt. Vergilius nanq; Maro.

Imperium ſine fine dedi. De ueneratione prin/cipum Ro.beatiſſime pater ſcribere non audeo.dicit

enim prædictus Pomponi9. Dioclitianus uero Ro‑
principum uictorioſiſſimus diuinos honores impe
raroribus Auguſtis habendos præcepit: nam cũ pri
ores: ut Conſules ſalutarentur. Primus ipſe uoluit
adorari: uelut in eo eſſet cœleſtis maieſtas: fratrem ſo
lis ac lunæ ſe nuncupans. Imperatores antea man9
exoſculandas nobilibus præbebant: poſtea uero ſub
leuabant ad oris oſculum/uulgus genua exoſcula‑
batur. Dioclitianus edicto ſanxit uti omnes ſine ge‑
beris diſcrimine proſtrati pedes exoſcularentur/qui‑
bus etiam uenerationem quãdam adhibuit exornãs
calciamẽta auro & gemmis & margaritis/quod fecіſ‑
ſe ante. G. Calliculam memorant. de Triumpho do
mitiani parpulchre ſcripſit Pomponius lib. ii. Quid
plura? Auguſtinus tria uidere uoluiſſe dicitur. ſ. Ro
mam triumphantem. Paulum prædicantem/& Chri
ſtum in carne.

De laude ipſius urbis.

d E Vrbe Roma multa dicenda forent. paucis ta
men uerbis expediam. Dicit. n. Pli. lib. iii. Nec
ignoro ingrati ac ſegnis animi exiſtimari poſſe meri
to. ſi breuiter atq; in tranſcurſum in hunc modum di
catur. Terra omnium terrarum alumpna/eadẽ & pa‑
rens numine deum electa/quæ cœlum ipſum clarius
faceret: ſparſa congregaret imperia: rituſq; moliret: &
tot populorum diſcordes feraſq; linguas ſermonis
cõmertio contraheret ad colloquia/& humanitatem

homini daret/breuiterq; una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Et quid agam tanta nobilitas omnium locorum/quos quis attigerit? tanta rerum ſingularum populorumq; claritas tenet. Vrbis Roma uel ſola in ea & digna etiã feſta ceruice facies/quo tandem narrari debet opere?

Et qualiter Campaniæ ora per ſe fœlixq; illa ac beata amenitas/ut palam ſit uno in loco gaudẽtis opus eẽ naturæ. Iam uero tota uitalis ac perhennis ſalubritatis cœli temperies eſt tam fertiles campi: tã aprici colles/tam innoxii ſaltus: tam opaca nemora: tam munifica ſiluarum genera: tot montium afflatus/tanta frugum & uitium olearumq; fertilitas: tanta nobiliũ pecorum uellera: tot optima thauris colla: tot lacis/tot amnium/fontiumq; ubertas totam eam perfundens tot maria/portus: gremiumq; terrarum cõmertio patens undiq;/& tanq̃ ad iuuandos mortales ipſa auida in mare ꝓcurrens: neq; ingenia/rituſq; ac uiros & lingua manuq; ſuperatas cõmemoro gẽtes: ipſi de ea iudicauere græci/genus in gloriam ſuam effuſiſſimum quotam partem ex ea Græciam magnam. Sribit præterea. lib. vii. gentem in toto orbe præſtantiſſima una omni uirtute haud dubiæ romana extitit.

Strabo ait. Hos quidem proſperos rerum euentus ipſa regiones natura præbet adiecit ei Romanus populus quicquid ex prouidentia conſultandum erat.

Nam cum in condẽdis ædificiis græci acuti maxime

ac ſolertes fuiſſe uideantur/cum pulchritudinē &mū nimētum ingenioſe proſpicerent/portuſq; & agri fe/racitatē.hi ea maxime animaduerterunt:quæ illi par uifeceruut.Hormiſdas a Conſtantino imp. quid de Vrbe Ro.ſentiret. Id tātum placere reſpondit:quod didiciſſent ibi quoq; homines mori(ut philoſophū decebat)loquutus eſt. Quid dicam beatiſſime pater de ciuibus & populi ro.numero?Cenſu Romæ agi tato iuuenta ſunt ciuium ro. lxix.centena &. cxliiii. mil.Olympiade.ccvi.ſalutis uero Chriſtianæ an.xl. viii.Hæc eſt illa Roma/quæ genuit Scipiones & Fa/bios/Metellos/& Lucullos/Sullam & Marium/Ora tium/& Mutium/Fabricium/& Dentatum/Marcel/los/& Pompeios/atq; ipſum Cæſarem/& Auguſtū. Hæc eſt illa præclara Vrbs quæ tot excellentes inge/nio uiros edidit Varronem.ſ.atq; Catonem:Saluſti um/Tullium:& Hortenſium.Omitto Gracchuȝ:& M.Antonium/alioſq; multos prudētiſſimos uiros. Hæc tandem illa eſt æterna & potens aureaq; Roma/quæ perdomito orbe terrarum genuit Sanctiſſimos pontifices uidelicet.

Cletum & Clementem Marcellum & Syxtum Gre/gorios & Leones atq; Silueſtrum & alios multos :& ad id ſummi culminis faſtigium peruenit ut omniū populorū regna/omniū gentium imperia magnitu/dine/potentia/uirtute ſuperauerit. Iuuēcus hyſpanꝰ in euangeliorum opuſculo heroicis carminibus au/

ream Romam nominat.Pompo.uero læ.terraꝝ deã & gentium Reginam appellat/quam Vrbem Franc. Petrarca mundi caput & urbium reginam uocat.Hic xp̃s profugo Vicario fuit obuius hic Petrus in cru/ cem actus:hic truncatus eſt Paulus:hic aſſatus Lau/ rentius.hic ſepultus ueniẽti Stephano Prothomar. locum fecit.hic ſpreuit feruens oleum Ioannes . hic Agnes poſt obitum uiuens ſuos flere prohibuit.Sꝫ quo pergo:ʼpoſſum ne tibi in hac parua papiro Ro/ mam deſignare:ʼProfecto ſi poſſim/non oportet:no ſti omnia/non quia Romanus ciuis:ſed quia talium imprimis rerum curioſiſſimus ab adoleſcentia fuiſti/ qui.n.hodie magis ignari rerum romanarum ſunt: q̃ romani ciues:ʼinuitus dico.Nuſq̃ minꝰ Roma co gnoſcitur/q̃ Romæ:qua in re non ignorantiam ſo/ lam fleo(q̃q̃ qd ignorantia peius eſt:ʼ)ſed uirtutũ fu gam exiliumq; multarum. Quis enim dubitare põt: quin illico ſurrectura ſit:ſi ceperit ſe roma cognoſce/ re:ʼForliuienſis autem ſcribit.Propria quædaꝫ habet Vrbs Roma adeo præclara excelſa & admiranda : ut nedum alibi in orbe inueniantur:ſed nec etiam tranſ ferri liceat optari:qui Romam ipſam rerum caput & Dominam non uiderit temere quicquam alicubi ad/ mirabitur.Quid plura beatiſſime pater:ʼ Quænã eſt illa urbs in toto terrarum orbe ſub aureo ſæculo fun data niſi roma in Latio & Ethruria poſita:ʼPlinius.n. libro tertio ait.Saturnia inquit eſt ubi nunc Roma.

Antipolis uero ubi Ianiculuꝫ in parte romæ. Habet enim ſancta Vrbs limina apoſtolorum Petri & Pauli & terram ſacro martyrum cruore purpuream & alia loca deuotiſſima cum indulgẽtiis & reliquiis ſanctorum & ſanctarum dei de quibus in ſequenti libro nõ nulla dicam: ſecundoq́ꝫ finem imponam.

Bartholomeus Cyniſcus Franciſco Albertino.

Qui cupis euerſam iam per tot ſæcula romam
 Primeuam in faciem cernere: noſtra legas:
His nanq́ꝫ inſpicies fora cuncta: Theatra: Cloacas:
 Aelogya: Eurypos: Balnea: Templa: Vias.
Quicquid quale & ubi ſeptem ſub regibus: & quid
 Induperatorum tempore: & ante fuit.
Hæc melius nemo eſt qui concinnauerit unq̃
 Quæ uatum mille uix monumenta canunt.

Bart. prædicti Tetraſticon.
I/liber impauidus domini ſubiturus amici
 Iudicium/hic muſas/hic helicona colit:
Non eſt qđ timeas ſi tu laudaris ab illo:
 Spernere tunc ronchos inuidiamq́ꝫ potes.

De noua Vrbe.

S Yxtus Quartus ſummus & maximus Pontifex cepit Vrbem inſtaurare. Primus.n.obſcuras porticus deſtruxit: ac uias & plateas urbis dilatauit & lateritio opere ſtrauit: eccleſiaſq; multas dirutas a fundamentis in priſtinam formam redegit. Succeſſores uero ipſum imitari conati ſunt. Poſtremo ſanctitas tua & Syxtum ipſum cæteroſq; breui temporis ſpatio ſuperauit: opera enim ipſa dilucide ueritatē rei demonſtrant: ut noua urbs merito appellari poſſit. Multum tamen differt ab illa prima antiquitate. Nam quanta Roma fuit ipſa ruina docet.

Pompo.lætus lib.ii.Ro.hy. ſcribit. Badulam qui & Totila flagellum dei appellatur: poſt euerſam italiaʒ Vrbem ipſam ſolo adequaſſe. dicit enim Gotthi duce Totila Vrbem romam proditione Iſaurici militis xvi.Kl.Ian. Porta celimontana ingreſſi imperio potiti ſunt: nec eo contenti bona diripiunt. Mœnia bona ex parte ſolo æquant: domos aliquot igni abſumūt: incolas omnes cuiuſq; gradus atq; ordinis rexpotiſſimuʒ Totila ab Vrbe abire præcepit: ducturus alio in loco coloniam. Multitudo omnis in propinquas Vrbes ſe recepit/ ſine habitatoribus urbis relicta eſt: manſitq; in ea ſolitudine amplios.xl.diebus.

Hæc ſunt tua monimenta parens romule: hæc eſt illa

æterna Vrbs terrarum dea gentiumq; Roma/cui par eſt nihil/& nihil ſecundũ:quæ undiq; uicto pene orbe ad uectos triumphos recepit:cuius imperium occidentis oceano & trans tygritanis regnis terminatũ: tu ne illa Roma ad quam tot ſunt ſub cœlo gẽtes cõuenire ius erat? Tu ne illa/quæ innumerabiles colonias emiſiſti? Sed iam ciuili inteſtinoq; hodio eo lapſa es:ut honorificentior habereris:ſi nomen tuũ tantummodo extaret. Scribit præterea incendium in Vrbe ſurgentibus flammis diebus. xiiii. emicuiſſe: ſed nõ omnia ædificia in cineres iuiſſe. Verumtñ tres regiones Portam. ſ. Capenam. Piſcinam pub. & Auentinum ipſum adeo conſumpſiſſe ut neq; tũc neq; poſtea reſtitui potuerit/ſcribit præterea. Hoc in loco digredi non ineptum putemus/ut ſcilicet oſtendamus epũm ro. caput catholicæ fidei ſemper fuiſſe. Roma ipſa terrarum dea & gentium regina poſcere uidetur dei ſedes & imperii generis humani/ſed ubi noua roma præſentibus Aug. lacertos extulit abſentia principum noſtra Roma paululum imminuta utraq; tamẽ Vrbe principatum ſibi uendicante & quæ ſequunt̃.

De origine Vrbis & nomine ſatis ab Igino & Fabio pictore & Beroſo dictum eſt & perpulche ab Io. An. Viterb. uiro Clariſs.

Fabius pictor ait. Denominare. n. aut imponere gentibus & locis noua nomina: tm̃ regiam ducumq; ius eſt. Suſcepto igitur italus italiæ imperio: tum filiam

ſuam Romam nomine: Siculis & ab originib9 in la/
tio præfecit. Quæ relicta capena medium palatinum
tenuit/& in uertice ubi hæret exquilio Romam oppi
dulum condit quod Valentiam ſonat. poſt eius obi
tum ob paludes neglectū oppidū fuit uſq; ad aduē
tum Aeuandri/qui cum oppido ſimul reſtituit no/
men. Quæ quidem Vrbs Syxti & tuæ ſanctitatis tē/
pore inſtaurata & in nouam formam redacta eſt/&
quotidie diuerſis ī locis ædificiis āpliſſimis exornat̃

De nōnullis eccleſiis & capellis.

d E primaria baſilica lateranenſi mentionem non faciam: in ſtationum opuſculo ſatis dictum eſt ac etiam in palatio Conſtantini in laterano: tamē pr̄ beatiſſime: iterum atq; iterum prædictam baſilicā cū baptiſterio appēditio pene collabente Sanctitati tuæ plurimum commendo antequam corruat.

Baſilica diui Petri apoſt. principis in Vatic. a beato Siluestro Pa. eiuſdem nominis primo fuit: quæ cen/tum marmoreis eſt ſubſtentata columnis: quamqui dem nunc tua beatitudo amplificat. excedit enim ad/mirationem & magnificentiam Græciæ in ædificatio ne Templi Aepheſiæ Dianæ ducentis uiginti annis factum a tota Aſia. Templi. n. lōgitudo. ccccxxv. pe/dum. Latitudo uero. ccxx. Columnæ. cxxvii. a ſin/gulis regibus factæ. lx. pedū altitudine ex his. xxxvi celatæ. teſte Plinio. lib. xxxvi. Nil mirandum eſt Bea tiſſime pater. Nam templum cathedralis eccleſiæ Scē

Mariæ floris nuncupatum/ciuitatis noſtræ Florenti
næ e ſeptis quadratiſq; lapidibus conſtructum cum
nonnullis capellis emuſiuo adornatis marmoribus
diuerſorum colorum totum incruſtatum excedit p̄/
dictæ Dianæ Templum.Latitudo:n. ipſius eſt ped.
ccciiii.in parte crucis/corporis uero.cxlviii. Longitu
do totius eccleſiæ ped.ccccc.Altitudo uero.cxl. Alti
tudo autem marmoreæ teſtudinis in medio poſitæ
ped.ccciiii.Turris uero campanaꝶ marmorea uariis
ſtatuis exornata ped.cclxxx.omitto pauimentū mar
moreum inceptum & ſepulchra pulcherrima ipſius
Templi celeberrimi/quæ omnia deo dante ſanctitas
tua uult ſuperare in ſupradicta baſilica:quod præcla
rum & admirabile opus iam ad ſidera tendit fabri/
cæ/cui ſanctitas tua Fatium.s.R.E. Car.tit.s. Sabi/
næ inſtituit.

Obmitto turrim campanarum: quam tua beatitudo
plumbeis laminis exornauit.

Baſilica diuæ Mariæ maioris a diuerſis pontificibus
ampliata:quam fundauit Ioannes patritius romanꝰ
tempore Liberii PP.quam poſtea Xyxtus.iii.amplia
uit & muſiuo exornauit ut in ſtationū opuſculo di/
xi.Alexander uero.vi.laquearia aurea poſuit ſupra q̄
hoc anno tua beatitudo tectum cum trabeis inſtaura
uit:omitto organum & turrim pulcherrimam cāpa/
narum:quam tua beatitudo plumbea teca & Aurata
pila cum cruce exornauit.

Eccleſia.ſ.Laurentii extra muros quam nuper Reue/
rendiſſimus Oliuerius Carrapha Card.neapolitan9
exornauit & laquearia aurea uariis picturis adornata
reſtituit. De aliis eccleſiis principalibus & antiquis
ſatis in opuſculo ſtationum dixi.
Eccleſia.ſ.Crucis in hier.in nonnullis locis cum pul
cherrima capella emuſiuo a Reuerendiſſimo Bernar
dino hyſpano ti.car.inſtaurata eſt cum imagine præ
dicti uiri doctiſſimi ac ſacrarꝶ cerimoniarũ erudiſs.
Eccleſia.ſ.Mariæ de populo a Syxto.iiii.fuit ab ipſis
fundamentis cum clauſtro inſtaurata:quam hoc an/
no tua ſanctitas non degenerans a patruo Syxto am
pliauit pulcherrimiſqꝫ picturis & ſepulchris cum no
uis capellis & cœmiterio Iulio exornauit ut dicam in
ferius de capellis.
Eccleſia.ſ.Mariæ de pace a Syxto.iiii.fundata poſtea
uero ab Oliuerio Carrapha car.neap.exornata.
Eccleſia.ſ.Mariæ in dõnica uulgo in nauicula antiq̃/
& deuota/quam nuper Reuerẽdiſſimus Ioannes de
medicis Florentinus primarius Diaconus Cardi.S.
R.E.eiuſdem tit.collapſam in priſtinam formam re/
ſtituit. De præclariſſima familia medicorum ſatis in
ſtationibus dixi:quæ quidem in locis piis omnes ali
as familias noſtri temporis ſuperauit : ut opera ipſa
nõ ſolum in Italia multis in locis apparent ſed in ip/
ſis eccleſiis & locis terræ ſanctæ uiſuntur in laudem
prædictæ nobiliſſimæ familiæ auctores multi præ/

clariſſimi diuerſa opuſcula publicarunt.
Eccleſia.ſ.Mariæ de Loreta urbis & eccleſia.ſ.Rocchi ex helemoſinis pub.fundatæ ſunt tempore tuæ San.
Eccleſia.ſ.Mariæ de anima apud eccleſiam pacis a natione almanoꝝ inſtauratur & amplificatur.
Eecleſia indiuiduæ trinitatis in colle hortulorum a rege Francorum incepta & a reuerendiſſimo Gulier/mo maclouienſe preſ bytero card. & epiſcopo pneſt. exornata qui lapides maioris capellæ ex gallia ad urbem propriis ſumptibus tranſferre iuſſit.
Eccleſia.ſ.Saluatoris cum eccl'ia .ſ. Lodouici ibidem contigua fundata eſt a natione gallorũ.
Eccleſia ſanctæ Barbaræ perpulchra conſtructa eſt a natione Anglicorum.
Ecciefia ſancti Io.baptiſtæ cum fraternitate Floré. ab ipſis florentinis conſtructa.
Eſt & alia eccleſia.ſ.Io.bap.de miſericordia cum ho/ſpitale in qua ſepelliuntur corpora qui pœnam capi/talem merentur a Natione Florentinorum fundata apud Velabrum.
Eccleſia.ſ.Petri in monte aureo ſiue Ianiculo perpul/chra a fundamentis reſtituta a regina hyſpaniorum.
Eccleſia ſancti Iacobi in circo flammineo a natiõe hy/ſpanorum diuino officio ſolemniter quottidie uene/ratur maxima cum reuerentia.
Eccleſia.ſ.Stephani in Celio monte & alia eccleſia ſci Theodoli marty. apud palatium maius a Nicholao

Papa.v.inſtaurata.
Eccleſia.ſ.Saluatoris de pede montis in trans Tybe/rim cum alia eccleſia ſancti Ioannis & ſan.Coſmæ & Dam.cum monaſterio &.ſ.Stephani in columnis ri/pæ cum alia eccl'ia ꝑpinqua ad radices Auentini.
Et eccleſia ſanctoꝝ Quirici & Iulictæ cum eccleſia ſcı Vitalis mar.&.ſ.Suſannæ & Viti & Modeſti mar.
Et eccleſia ſctōꝝ mar.Nerei & Archilei cum Eccleſia ſancti Stephani in Vaticano cum nonnullis capellis quæ omnes collapſæ a fundamētis ſyxtus.iiii. anno Iubilei reſtituit.
Omitto extra Vrbem eccleſiam.ſ.Pancratii cum aliis multis/quibus addidit reliqas & indulgentias.
Eccleſia.ſ.xii.Apoſtolorum cum porticu & ueſtibulo inſtaurata fuit a tua beatitudine/ut apparet in epi/thaphio marmoreo cum his litteris.ſ.
SEDENTE Syxto.IIII.pont.max.Iul.Car.s.Pet. ad Vinc.nepos hanc baſilicā pene collabētē reſtituit.
Eccleſia.ſ.Petri ad Vin.cum habitationibus fratrum a tua beatitudine maxima impenſa inſtaurata eſt.
Eccleſia.ſ.Blaſii de pannetta apud Iuliani palatium a fundamentis incepta eſt a tua beatitudine:cui quidē gratiam concedat dn̄s perfinitam uidere.
Eccleſia.ſ.Laurentii in damaſo a Damaſo.PP.cōſtructa:quam poſtea collapſam Raphael Riarius Reue. Card.tit.ſ.Georgii a fundamentis reſtituit.
Eccleſia ſanctorum Sergii & Bacchi inſtaurata fuit a

Reuerendiſſimo Gabrielli Card. Agrienſi.
Eccleſia ſanctorũ Petri & Marcellini a reuerẽ. Philip-
po Car. Cenoman. collapſa in priſtinam formam re
ſtituta eſt.
Eccleſia. ſ. Marci ab ipſo Marco PP. fundata poſtea a
Paulo. ii. inſtaurata poſtremo uero a reueren. Car. de
grimmanis exornata.
Eccleſia. ſ. Auguſtini cum habitationibus fratrũ con
ſtructa fuit anno chriſti. M. cccclxxiii. a reuerendiſſi
mo Guliermo de Eſtouteuilla epiſcopo Oſtiẽſi car.
rothomacenſi &. S. R. E. Camerario.
Eccleſia. ſ. Anaſtaſiæ deuotiſſima/quam collabentez
partim uero dirutam reuerendiſſimus robertus Vir
doctiſſimus eiuſdẽ ti. preſbyteri Car. Nanteñ. in pri
ſtinam formam reſtituit ampliauitq; .
Sunt & aliæ multæ eccleſiæ inſtauratæ de quibus ne
ſim prolixus mentionem non faciam.
Capellla Nicolai. v. & alia ſecreta Eugenii. iiii. q̃s fra-
ter Io. flor. ord. præd. perpulchre depinxit in palatio
apoſtolico ſunt a tua beatitudine picturis & marmo
ribus ac porta pulcherrima exornatæ.
Capella PP. ſyxti. iiii. in palatio apoſtolico ꝑpulchra
in q̃ ſunt picturæ noui & ueteris teſtamẽti cum ponti
ficibus ſanctis/manu & arte mirabili nobiliuz picto
rum concertantium uidelicet. Petri de caſtro plebis/
& Alexãdri & Dominici & Coſmæ atq; Philippi flo
ren. quaz tua beatitudo ferreis catenis muniuit: ac ſu

periorem partem teſtudineam pulcherrimis picturis & auro exornauit opus præclarum Michael. Archãgeli floren. ſtatuariæ artis & picturæ præclariſſimi. Omitto ſacrarum locum ab Innocentio. viii. fundatum ampliatum uero a tua beatitudine: in quo ſunt ad honorem dei & ornatum prædictæ capellæ paramenta gemmis & auro cum unionibus contexta. ſũt & uaſa multa aurea & argentea cum pulcherrimis cãdelabris deauratis: quæ omnia tua ſanctitas donauit Sunt ibi præterea reliquiæ & cruces & calices & alia ornaméta a Paulo & ſyxto & Innocentio/atq; Alexãdro Pontificibus inſtituta. Omitto pluuialem ditiſſimũ/quem magnus preſbyter Ioannes Indianus dono miſit ſyxto pont. max. Omitto regnum trium coronarum precioſis margaritis a diuerſis pontificibꝰ exornatum. Omitto præterea aliud regnũ ditiſſimuꝫ ideſt infulam pontificalem cum aliis ornamentis/& indumentis pont. a tua beatitudine. Quid dicam de xii. Apoſtolis argẽteis deauratis a tua beatitudĩe largitis. Plura? prædictos omnes Põtifices quas ſanctitas ſuperauit.

In eccleſia. ſ. Petri eſt capella cum choro & pulcherrimis columnis porphir. ſpolia thermarum Domiani quæ uocatur Syxti capella: in qua eſt ſepulchrũ æneum ſyxti. iiii. quæ omnia tua ſanctitas in minoribus conſtituta benemerenti patruo poſuit: ut dicam in Epythaphiorum opuſculo.

Eſt & alia capella parua ſed pulchra in eccleſia ſancti Petri ad uincula cum ferreis cathenis beati Petri apoſtoli/quam tua beatitudo æneis intrinſecus & extrinſecus ſculptis exornauit tabernaculis.
In eccleſia ſanctoꝝ.xii.apoſtolorũ eſt capella maior pulcherrime depicta cũ tabernaculo marmoreo.iiii. porphireis columnis ſubſtentato cum alio tabernaculo marmoreo corporis Chriſti & apoſtoloꝝ Phil. & Iacobi ſimulachris cum ſepulchro Raphael. germano/quæ omnia poſuit tua beatitudo anno ſalutis Chriſtianæ.Mcccclxxvii.ut aptius dicam in epyth. Omitto marmoream aquilam inter antiquas ruinas repertam/quã ſuper portã eccleſiæ.S.tua collocauit. In eccleſia.ſ.Mariæ de populo ſunt multæ cappellæ uariis picturis & marmoribus exornatæ maiorẽ uero capellam tua beatitudo fundauit/ac uariis picturis exornauit manu Bernardini Peruſini in qua ſunt ſepulchra pulcherrima ut dicã inferius de ſepulchris Omitto Coronationem Virginis argenteam cũ Angelis pondo lib.cl·quam tua ſanctitas dictæ capellæ donauit cum aliis muneribus.
In Baſilica.ſ.Petri in Vatic.eſt tabernaculũ marmoreum.iiii.porphireis ſuffultum colũnis:in quo ſunt xii.Apoſtoli ſculpti cum paſſione martyrii apoſtolorum Pet.& Pauli:manu Mathei pullarii flo. ſculptoris præclariſs.quod quidem opus mirandum Syxtꝰ iiii.reſtituit auroqꝫ exornauit.

In Baſilica.ſ.Mariæ maioris in capella maiori ẽ pul/
cherrimum tabernaculum marmoreuꝫ manu Minii
florenti.impenſa uero Reuerendiſſimi Guliermi de
Eſtouteuilla Camerario.
In eccleſia.ſ.Laurentii in Damaſo eſt tabernaculum
& capella ſacratiss.Corporis Xp̃i uariis marmoribꝰ
& picturis/quod opus ſocietas eius cum dña There
ſia Hyſpana fundauit.
In eccleſia.ſ.Mariæ ſuper mineruam eſt capella in ho
norem Vir.Mariæ & beati Thomæ de Aquino con
ſtructa ac dotata a Reueren.Oliuerio carapha Card.
Neapo.epis.Hoſtien.quam Philippus alterius Phi
lippi de Lippis pictor excellentiss.Flor.mira arte de
pinxit ut opa eius Flor.in templo diuæ Ma.Nouel/
læ demonſtrant.
Eſt & alia capella de Tornaboniis flor. depicta a Do
minico Girlãdario flor.ut opera eius flor. in templo
trinitatis & Mariæ nouellæ demonſtrat.
Eſt ibi alia capella Vir.depicta a fratre Io.flor.
Sunt in Vrbe aliæ multæ capellæ ornatiſſimæ:ut eſt
in eccleſia.s.Mariæ de ara cœli & de pace &.ſ.Petri in
monte aureo &.ſ.Marci & Honorii & aliaꝝ ecclïaꝝ.

De palatiis Pontificum.

P Alatium lataranenſe a ueteribus pont.inſtaura
tum eſt/in quo nõnullæ antiqtates ro.apparẽt.
Palatium apoſtolicum.ſ.Petri in Vaticano inſtaura
tum fuit a Nicolao.iii.Vrſino deide a Nico.v. & Eu

genio.iiii.Poſtea uero a Paulo pio.ii.& a Syxto.iiii. qui atrium & bibliotecas & capellã extruxit:ac ut dicam a fundamentis ipſis totum reſtituit. Deinde uero ab Innocentio & Alexandro ampliatum eſt. Poſtremo uero quantum a tua beatitudine ampliatum & inſtauratum ſit res ipſa eſt in promptu. Plus enim tua.S.hucuſq; fecit q̃ omnes alii prædicti per annos centum non fecere:in quo ſunt portæ uariis marmoribus cum ſtatuis adornatæ a tua beatitudine. Sunt præterea aulæ & Cameræ adornatæ uariis picturis ab excellentiss.pictoribus concertantibus hoc anno inſtauratæ. Prætereo faciles aſcenſus ad cõmoditatẽ ædium palatinarum cottile opus ex laterculis & lapi de Tyburtio:ut ad ſummitatẽ uſq; tecti facile poſſit equitari. Omitto laquearia pulcherrima auro & picturis exornata in ipſis aulis uariis marmoribꝰ & porphireticis lapidibus ſtratis.

Palatium.ſ.Mariæ maioris a Nicolao.v.incohatum opus ſumptuoſiss.& imperfectum quod quidem ꝑ ut erat tua beatitudo exornauit ac portis ac ualuis & feneſtris & aliis neceſſariis rebus muniuit: eccleſiã q; ipſam imagine argentea Virginis exornauit tectũq; ſuper laquearia inſtaurauit.

Palatium ſanctoꝝ.xii.apoſtoloruꝫ a Martino qnto Colũp.inchoatum quod quidem poſtea tua beatitudo a fundamentis ſumptuoſiſſimo ædificio reſtituit ac ſtatuis uariisq; picturis & marmoribus exornauit

una cum eccleſia ibidem incluſa: quod quidem Re/
ueren. F. Sotherinus flor. uult perficere.
Palatium. ſ. Marci a Paulo. ii. incoatum poſtea uero
a Laurentio Cibo Car. beneuentano exornatum. po
ſtremo uero a Reuerendiss. Domi. Grimanno cum
eccleſia exornatum eſt.
Palatium. ſ. Sabinæ in quo Honorius. iii. & alter. iiii
Eugeniuſq;. ii. pontifices habitarunt eſt antiquuʒ ac
deuotum: quod quidem reueren. Car. montis rega/
lis inſtaurauit: poſtea uero a Fatio Sanctor. Viterb/
eiuſdem tit. Cardi. cum Viridario in nonnullis locis
inſtauratum in quo loco erant ædes ſabinæ ro.
Palatium Conſeruatorum & Senatoris Vrbis in mō
te Tarpeio ampliatum eſt a diuerſis pontificibus. s.
a Bonifacio. ix. Martino. v. Syxto quarto. & Innocē/
tio. viii. multiſq; in locis tempore tuæ. S. pulcherri/
mis picturis exornatum. In quo ſunt monimenta q̄
plura Ro. S. ſtatua Herculis ænea cū hac inſcriptiōe.
SYXTO. IIII. PONT. MAX. REGNANTE.
Aeneum Herculis ſimulachrum aurea mala ſecundū
uiuente Tropeum ſinixtra gerentis in ruinis Hercu/
lis Vict. fori boar. effoſſum conſeruatores in monu
mentum glīæ romanæ heic locandū curarunt.
Eſt ibi caput Colloſſi fracti cum hac inſcriptione.
Tempore Innocentii Pont. Max. viii.
Caput ex colloſſo Cūmodi Ant. Aug. Alt. tricenuʒ
cubitum inter ruinas templi pacis in multa fruſta re/

perto cōſpiciundū cōſeruatores Vrbis ro.heic iuſſeri
Palatium nouum Iulianum cum eccleſia.ſ.Blaſii de
pānetta ibidem incluſa habet turres & loca fortiſſima
pro cōmoditate & utilitate pub.quod quidē præcla/
rum opus a fundamentis ipſis tua ſanctitas extruxit
cum ampla & recta uia noua: Omitto aliud palatiuȝ
apud eccleſiam ſancti Petri ad Vincula nuper incep/
tum a tua beatitudine:Sunt & alia multa ædificia di/
uerſis in locis Vrbis a Syxto & tua ſanctitate cōſtru
cta/quæ ad utilitatem pub.& ornatū urbis pertinēt:
ut alias deo dante copioſius ſcribam.

De domibus Cardinalium:

d Omus reuerendiſſimi car.ſ.Georgii cum ſtatu
is ac picturis columnis& multis marmoribus
ſuffulta cum eccleſia ibidem incluſa eſt perpulchra:
quam Reue:Rap.riarius ſaonenſis.S.R.E. Camera
rius a fundamentis erexit.

Domus Vrſinoꝝ propinqua cum orologio campi
Flo.quam eximius Franciſcus Venetus Vicecancell.
fundauit/poſtea uero a Reueren.Petro Rhegino ſi/
culo preſbytero Cardi:intus & extra uariis exornata
eſt ſtatuis atqꝫ picturis.

Domus reue.Franciſci Piccolominei car.ſenenſis nō
longe eſt a p̄dicta in qua erant ſtatuæ grāꝝ poſitæ.

Domus cancellariæ/quam Rhodericus Borgia uice
cancellarius reparauit:Galeottus uero nepos tuæ ſā/
ctitatis Vice cancell.multis in locis ampliauit ac ſta/

tuis marmoreis ac pulcherrimis picturis exornauit:
Domus ſancti Laurentii in lucina apud arcum domi tiani a pluribus card.ampliata.s.a Ioanne morinẽſi/ & a Philippo Calandrino ſummo penitentiario:po/ ſtremo uero a Io.bap.Cibo & a Georgio ulisbonẽſi patria portugall:cardinalibus/cui quidẽ Fatius car. ſanctæ ſabinæ nonnulla pro cõmoditate addidit pro ut eius inſignia indicant:
Domus.ſ.marcelli fuit conſtructa a reue.Io.Veneto epõ Port.card:ti.ſ.Angeli:
Domus.ſ.Mariæ in uia lata a Reuendiss. Gabrielle Agrieſi Car.ti.ſ.Sergii & Bacchi fundata fuit. Poſtre mo uero a Reueren.Fatio de ſanctoriis Viterbienſi Card.titu.ſ.Sabinæ ſumptuoſiss.ædificiis ampliata cum atrio & porticu & capellis & Aula pulcherrima depicta:Omitto Viridaria/in quibus ſunt uaſa mar morea ſculpta cum ſacrificiis & raptu Sabinaꝵ.
Omitto aquarum conſeruationem ſubterraneam/& cameras uariis picturis & ſtatuis exornatis ut eius in ſignia palmæ indicant.
Domus Cardinalis Columnenſis apud eccleſiam.ſ. xii.Apoſtolorum quam Io.ii.Diac.Cardi. Colum. pluribus in locis inſtaurauit.
Domus Franciſci Portii non longe a prædicta:quaꝫ Reueren.Pet.Fuſcherus car.ampliauit.
Domus reue.Oliuarii carraphæ in Quirinali ſolatii gratia conſtructa eſt ab eodem Reue.Oliuerio card.

Napo.cum uinea & hortulo & aliis locis multis pi-
cturis & epitha.exornatis cum epigram.multis.
Domus Reue.Io.Stephani Ferr. Pedemontani car.
Bononien:apud equos marmoreos cum hortulo/&
pulcherrimis habitationibus:non longe a qua eſt ui
nea dñi Vlixis de Fano cum domo pulcherrima/in
quo loco effoſſa fuere multa marmora cum ſtatuis e
quibus unam habet in ædibus ſuis fractam Cupidi
nis uero dormientis miro artificio ſculpta eſt in pala
tio mantuæ.
Domus cum uinea & plurimis hortulis apud eccleſi
ſiam ſanctæ Agathæ reue.Federici Diac.Car.s.Seue
rini/in qua ſunt Viridaria perpulchra non longe a q̃
eſt uinea noua reuer.car.de medicis flor:
Domus Antoniotti Ianuenſis epi præneſt. & Card.
S.R.E.tit.ſ.Praxedis apud eccleſiam tituli prædicti
quamquidem Reue.Gabriel de Fano eiuſdem tituli
preſ bri car.ampliauit.
Domus ſancti Anto.abb:non longe a prædicta quã
Reueren:Fatius ti.ſ.ſabinæ collabentem reſtituit cũ
eccleſia ſcti Andreæ penitus deſtituta ac pauimentũ
cum tecto renouauit & alia q̃ plura cum hoſpitali/&
horreis addidit in augmentũ & ornatũ dictæ eccl'iæ:
Domus reue:Ioannis de medicis flor:priamii Diaco
ni card.eſt apud Alexandrinas & Neronianas Ther
mas non longe ab eccleſia ſcti Euſtachii/in qua ſunt
nõnullæ portæ marmoreæ mixtæ cum pulcherrima

Biblioteca ſtatuis & picturis exornata:
Domus ſcti.Auguſtini a Reuerēdiſſimo Dominico Card.Firmano tit.ſ.crucis fuit conſtructa quam poſtea Reueren.Franciſcus Cuſentinus car.exornauit:
Domus ſancti Apollinaris ædificata fuit a reueren. Guliermo de Eſtouteuilla Car. Rothomacenſi:poſtea uero ab Hieronymo ruer.epo ſabin.& a Leonardo Agen.cardinalibus exornata.
Domus cum turri de Fliſco apud puteum albū/quā Vrbanus Lauaniæ comes fundauit:poſtremo uero a Nicolao Lauaniæ comite Cardi.de fliſco ampliata eſt ac uariis picturis decorata:
Domus reue.Iuliani de Cæſerinis Diaconi Car.cū ſpecioſa porta exornata/quam Iulianus eiuſdem domus Diac:Card:patruus fundauit/ in q̄ ſunt ſtatuæ Ro.ſuper portam uero uiſuntur inſignia ruerea cū his carminibus litteris aureis:

Iulius auratas reuirenti in robore glandes
  Pollicitus pacem iuraq; remq; dabit.

Domus reue.Io.Iacobi apud tinctam Thyberis:
Domus Farneſia ab Alexādro reue.de Farneſio titu. ſancti Euſtachii amplificata eſt atq; exornata:
Domus.ſ.Mariæ trans Tyberinæ:quam reue.Marcus Saonen.doctiss.uir eiuſdem ti.Cardi.cum horto & aliis habitationibus inſtaurauit.
Domus.ſ.Crucis apud plateam iudeorum ſite uiſunt cum monumentis priſcorum ro.

Domus reue.car.Sabelli ro.non longe ab eccleſia ſcī Nicolai in carcere in qua ſunt duo ſepulchra marmorea cum ſtatuis ſculpta & Herculis erumnæ ibidez uiſuntur.Sub ædibus prædictis eſt Theatrū Marcelli Dorico Ionicoq; more pulcherrime conſtructum ꝑ ut exiſtunt ueſtigia.

Domus Laurentii manilii in platea iudeorum uariis epithaphiis & picturis Ro.exornata.

Domus bufalorum nō longe a columna antonina.

Domus Hieronymi de picis apud ececleſiam ſci Laurentii in damaſo nōnullis picturis exornata/atrium cuius lapidibus tyburt. & marmoribus adornatū ē.

Domus de ualle & ſaxolis atq; butii & Mapheis nouæ ſunt uariis picturis & ſtatuis adornatæ.

Eſt & domus epī.N.apud turrim argentinam cū ſcala pulcherrima apud quam Reue.Iulianus.ii.de Cæſarinis Diac.car.ſ.Angeli porticum pulcherrimā cū columna pretioſa conſtruxit.

Do.urſinorū in monte Iordano & aliis locis poſitæ.

Domus Bernardini de monte falco in Aghonis platea cum puteo pulcherrimo.

Domus mellinoꝝ eſt apud eccľiā.ſ.Mariæ de aīa.

Do.ciuiū ro.de ſcā cruce cum pulcherr.ſtatuis.

Domus Io.de mōte mirabili epiſcopi Vaſion. apud eccleſiam ſancti Aug.

Domus cum uinea apud portaz Septi. auguſtini de Chigis Senenſis.

Domus Hadriani ab ipſo Hadriano car.fundata.
Do.de Finario:quam Carolus card.conſtruxit.
Domus de Sotterinis a Reueren.Franciſco florenti.
Card.Vulterano conſtructa.
Domus pulcherrima.ſ.Clementis a reueren. domi/
nico conſtructa/in qua ſunt infraſcripta carmina in
lapide pario ſculpta.
Stet domus hæc donec fluctus formica marinos
Ebibat/& totum teſtudo perambulet orbem.
Quã poſtea.R.Franc.de rio card.papien.exornauit.
Do.in platea.ſ.Petri a.R.Marco Veneto conſtructa
Sunt & aliæ multæ domus in Vrbe:de quibus bre/
uitatis cauſa taceo.
Nullam facio mentioné de Turribus:una quæq;.n.
domus reueren.cardinalium turres habet.
Eſt turris ſubura in Subura:quæ corrupto uocabu/
lo appellatur turris ſecura pro ſubura.

De hoſpitalibus.

h Oſpitale.ſ.Spiritus in ſaxia ædificatum fuit ab Innocentio.iii.poſtea uero a fundamétis cum eccleſia opere ſumptuoſo inſtauratũ fuit a Syxto.iiii Pont.max.in quo Carolam reginam Cypriam rece/pit a qua munera multa cum ſanctis reliquiis accepit ut dixi in ſtationum & Epythaphiorum opuſculo: & dicitur in ſaxia a uico ſaxonum:qui ſaxones tépo re Hadriani primi pontificis in dicto loco ob urbis & eccleſiæ defenſionem recepti fuere.

Eſt & hoſpitale digniss.ſ.Saluatoris in laterano
Eſt & hoſpitale ſancti Saluatoris & Mariæ de conſo/
latione apud capitolium ex helemoſinis conſtructū
cum hoſpitale Ianuenſium a camera aplīca āpliatu℥.
Omitto hoſpitale Almanorū/Anglicorumq₃/& gal
lorum/atq₃ Hyſpanorum/Florentinorūq₃ & aliarum
nationum. Tamen pater Beatiss.nullum ex prædic/
tis inuenio/ut eſt illud.ſ.Mariæ nouæ de Florētia ab
Eugenio.iiii.commendatum/eccleſiam cuius conſe/
crauit/in quo loco ad minus ſūt.ccc.infirmi/totidēq₃
mulieres in hoſpitali coniuncto cum omnibus me/
dicorum ſubuentionibus.Omitto hoſpitale præcla/
rum.ſ.Mariæ de miſericordia a Pio.iii.maxime com
mendatum:Omitto præterea hoſpitale ſcti Saluato/
ris de congregatione preſbyterorū/ac ſancti Io.Bap.
de bonifacio & alia quæ quidē oīa ſunt nu. xxxyiii.

De Bibliotecis nouæ urbis:

IN Palatio apoſtolico in uaticano eſt illa præcla
ra biblioteca a Syxto.iiii.conſtructa cum eius
imagine/ac pulcherrimis picturis exornata cum his
Carminibus:

Templa domum expoſitis:uicos fora mœnia pōtes
Virgineam Triuii quod repararis aquam
Priſca licet nautis ſtatuas dare cōmoda portus
Et Vaticanum cingere Syxte iugum.
Plus tamen urbs debet/nā quæ ſquallore latebat
Cernitur in celebri biblioteca loco.

Sunt picturæ doctorum & alia carmina ut dicam in opuſculo epithaph.
Eſt & alia biblioteca apud prædictam/quæ græca dr̄ ab eodem ſyxto conſtructa cū camera cuſtodū.
Eſt & tertia biblioteca pulcherrima/in qua ſunt codices auro/& argento ſericiniſq; tegminibus exornati a prædicto ſyxto cōſtructa:in quo loco Vergili opa uidi litteris maiuſculis conſcripta:
Omitto ſtrumenta geometriæ & aſtronomiæ & alia quæ in liberalibus diſciplinis pertinent auro & argē to picturis exornata:
Eſt præterea biblioteca noua ſecreta ppulchra(ut ita dicam)Penſilis Iulia:quam tua beatitudo conſtruxit ſigniſq; planetarum & cœlorū exornauit/additis au/lis & cameris ornatiss.atq; de ambulatoriis auro/& picturis ac ſtatuis exornatis nō lōge a capella ſyxtea:
Omitto bibliotecam ſcī Petri a diuerſis pont.cōſtru/cta & a tua beatitudine exornata:
In eccleſia ſanctoꝝ.xii.Apoſtolorum & ſctī Petri ad uincula/ſunt bibliotecæ a tua beatitudine cōſtructæ atq; picturis exornatæ.
Præterea ſunt in Vrbe aliæ multæ bibliotecæ ātiquæ ut apparet in eccleſia.ſ.mariæ ara cœli & mineruæ & ſanſti Auguſtini & ſabinæ & aliorum locoꝝ.
Eſt prætetea in ædibus Reueren.Io.de medicis flor. primarii diac.Card.biblioteca pulcherrima codices cuius magnificus Laur.pater eius ex græcia nonnul

Oraclo uocis mundi moderaris habenas:
Et merito in terris diceris eſſe deus.
Te nemo ſuperat ſancta pietate/fideq;/
Relligione graui/moribus/atq; probis
Tanta tibi eſt animi probitas/q̃d Iulius alter/
Inter pontifices nemo repertus adhuc.
Nullus adhuc fuerat tanto iam nomine dignus:
Tu ſolus Iuli diue ſecundus ades.

De Beluidere.

i Nter palatium apoſtolicum & palatiũ Innocẽtii PP.viii.in loco/q Beluidere dicitur:tua.S. conſtruxit ædificium perpetuum opere ſumptuoſo uariis lapidibus/& æneis/marmoreiſq; ſtatuis exornatum.Omitto loca pulcherrime depicta/in quib9 ciuitates Italiæ ceberrime depictæ uiſuntur. Omitto præterea loca ampliſſima & amena dorico more conſtructa cum turribus & balneis/& aquæ ductibus. Sunt ibi nemora ferrarum & auium cum Viridariis & hortulis/quibus in locis homines ſolatii cauſa uagari/debacchariq; poſſunt.Omitto loca ſumptuoſiſſima thermarum more conſtructa:adeo ꝗ equeſter per latum & altum parietem tripliciter ab uno palatio ad aliud facile peruenitur maxima pontificũ/cardinaliumq; cõmoditate una cũ utilitate & pulchritudine.Omitto locum pro conclaui deſignatum a tua Beatitudine & montes ipſos adæquatos/& ualles ad impletas & alia multa ibidem maximis ſumptibus/

breuiq; curriculo temporis conſtructa: quæ quidem omnia aliam Vrbem demonſtrant. Omitto deniq; latum/& altum parietem recto tramite deſignatum a palatinis ædibus ad molem uſq; Hadriani cum amplificatione Leoninæ ciuitatis & alia q̃ multa ibidem deſignata a tua ſanctitate.

De Porticibus.

i N Vaticano eſt porticus. ſ. Petri duplex/in pariete unius eſt nauis fluctuans cum Apoſtolis emuſiuo depicta ab Iocto Flor. pictore excellentiss. ſimul cum architectura: ut apparet in præclara turri marmorea eccleſiæ florentinæ. Opera cuius per Italiam multis in locis extant: fuitq; a Benedicto. xi. põt. max. in Auinionem ad pingendum martyrum hyſtorias accitus ingenti prætio/ morte interueniente opus omiſit. In ſepulchro marmoreo cui9 ſunt car.

Ille ego ſum per quem pictura extincta reuixit.
Vt aperte dicam in epitha. opuſculo.

In prædicta porticu. s. Pet. uiſuntur carmina ĩciſa.

Quem liquidos pelagi gradientem ſternere flucts
Imperitas fidumq; regis trepidumq; labantem
Herigis: & celebrem reddis uirtutibus almum
Hoc iubeas rogitante deus contingere portum.

Apud gradus marmoreos plateæ. s. Petri eſt portic9 pulcherrima a Pio. ii. fundata: uulgo Benedictio põtificis dicitur: poſtea uero ab Alexan. poſtremo autẽ a tua Beatitudine ampliata: opus quidem neceſſariũ

oportet enim ceptum principium cum plateæ latitu/
dine adimplere qđ quidem eēt opus præclarū.
Eſt porticus clauſtralis palatina a Syxto fundata.
Eſt porticus.s.xii.apoſtolo℞ a tua Beati.fundata.
Eſt porticus ſancti Petri aduincule a tua.S.conſtru/
cta/in qua depicta fuere carmina infraſcripta litteris
aureis apud inſignia ruerea.

Aſtra palatinis quæ tangit ab ædibus hoſpes
Hac primum nata eſt Iulia quercus humo.

Sūt in Vrbe & aliæ portic9 diuerſis in locis cōſtruc.

De uiis & plateis.

u Ia Pontificum notiſſima/per quam Pontif.ad Lateraṅ.incedit a Syxto.iiii. ampliata/Deinde ab Innocentio.viii. Poſtremo a tua Beatitudine mul tis in locis ampliata.

Via Iulia noua a ponte Iulio ad Syxti uſq; pontem/ quam tua Beati.incohauit ad utilitaté totius urbis.

Via Alexandrina in ciuitate Leonina ab Alexan.vi. inchoata tuæ uero beatitudinis tempore perfecte cū alia uia ꝓpinqua nō longe a porta uiridaria/quā tua Sanctitas hoc anno ordinauit.

Apud pontē.ſ.Angeli eſt uia Syxtina cum his car/ minibus in lapide marmoreo inciſis:

SYXTI. iiii.Pont.Max.Iuſſu.
OPT. AC PIIS.

Quam bene Xyſtina hæc quæ ꝑ fluminis undas
Auctoris meruit nomen habere ſui

Hæc Mariæ quo tépla dedit uia tramite recto
Fecit ut a Petri ſedibus eſſet iter
Xyſte tuū munus iam nunc Xyſtina uocari
Roma potes:minus eſt condere quam colere.

Via.ſ.Celſi a Syxto inſtaurata & a tua Beati.āpliata.
Via iudeorꝝ cū aliis duobus ꝓpinquis a tua.S.āpli.
Via.ſ.Luciæ in ponticis obſcuris cum alia ibidē propinqua hoc anno ampliata fuit a tua beatitudine.
Omitto uias multas in campo Martio & apud eccleſiam apoſtolorum & Mariæ ſup mineruam atq; Nicolai & tranſtyberinæ regionis quas quidem ſanctitas tua dilatauit ac lateritio opere ſtrauit.
Sed miror cum tui præceſſores beatiſſime pater minime aliquid pro cōmoditate uiatorum ac etiam curialium uiarum auſi fuerint ꝓſternere uel ampliare.
Bonum eſſet:ut tua.S.cum tot & tanta in urbe fecerit/in itinere ab urbe ad Bacchanum uſq; pro utilitate communi:ut perpetua ſit tuæ ſanctitatis memoria iter ſit tutū ꝓſtrata uia nemore in pte deleto curare.
Platea.ſ.Petri a ſyxto & Pio & tua beatitudine ampliata eſt cum platea ſancti Celſi ac Mariæ Rotundæ & iudeorum & Agonis.
Platea.ſ.Euſtachii & martii campi & piſcinæ & Laurentii in damaſo atq; Marcelli &.ſ.xii. apoſtolorum a pluribus pōtificibus inſtitutæ ac tempore tuæ.S. lateribꝰ ſtratæ fuere additis Cloacis.In platea iudeorum uidi lapidē marmoreum cū his lr̄is ſculptis.

IVLII.II.Pont.Opt.Max.
AVSPICIIS.

Iacobus Albertinus & Hieronymus picus Aediles. Anguſtia uiæ ad Forum iud. offenſi coactis regre/di domib.ampliand.coerauer. idemq; probauerunt anno Chriſti.M.cccccviii.

Omitto plateas tranſtyberinas & aliorum locoꝝ Vrbis/quas omnes tua.S.exornauit amplificauitq;.

De ſepulchris memorandis.

IN Baſilica lateranenſi eſt ſepulchrum æneum/ uariis marmoribus exornatum Martini.Pa.v. Columpnẽſis non longe a quo eſt lapis marmoreus cum inſcriptione.R.Alberti de albertis flor.Car.tit. ſanctæ Crucis.anno xp̄i.Mccccxlv.cum alio ſepul/chro porphiretico miro artificio ſculptum.

In eccleſia beati Petri in Vaticano in medio capellæ ſyxti eſt perpulchrum æneum ſepulchrum uariis ſtatuis exornatum:qđ quidem tua beatitudo patruo ſyxto ſummo pont.B.M.Pos.an.xp̄i.Mccccxciii.

Non longe a quo eſt aliud æneum ſepulchrum qđ quidem Laur.Cibo Car.poſuit patruo Innocentio PP.viii.B.M.

Omitto ſepulchra duo Pii.ii.&.iii.ſeneñ.marmorea manu flor.ſtatuis & picturis exornata.

In eccleſia Diuæ Mariæ maioris eſt ſepulchrum Io. Patchii Fundat. eccleſiæ in labro porphiretico cum aliis ſepulchris memorandis.

In eccleſiia.s.Mariæ de populo ſunt multa ſepulcra Cardinalium uariis picturis & ſtatuis exornata.
In maiori uero capella ſūt duo ſepulchra marmorea pulcherrima quæ tua ſanctitas Aſcanio mariæ Vice cancellario/& Hieronymo ſaonenſi Card.beni.Mer. pos.manu Andreæ ſanſuini flor.excel.ſtatuarii.
In eccleſia.s.Mariæ Nouæ eſt ſepulchrum marmo/reum ad ſiniſtram maioris capellæ unionibus exor/natum:in quo requieſcit corpus Rerē.ac ſapientiss. Alemanni de adimariis florentini card.ti.s.Euſebii.
Omitto ſepulchra eccleſiarum multaruʒ ut eſt in ara cœli & ſanctæ Mariæ ſuper mineruam & Auguſtini &.ſ.Pauli & Agnetis uir.exrra Vrbem.
Tamen beatiſſime pr̄ in ciuitate flor . uidi ſepulchra multa ænea/& marmorea miro artificio ſculpta:de q̄bus mentionem faciam ut ſanctitati tuæ aliquantu/lum delectationis dem.ut eſt in eccleſia diui Laurentii ſepulchrum magnifici coſmæ de medicis marmoribus & lapidibus porphireticis exornatum cū æne/is craticulis & hac inſcriptione.ſ.
DECRETO Publico Pater Patriæ.
Non longe a quo eſt aliud præclariſſimum ſepulcrū æneum uariis marmoribus prorphireticis exornatū quod quidem Laur.& Iul.de medicis poſuerunt pr̄i patruoq;.Omitto alia ſepulchra medicea ibidem poſita uariis marmoribus & picturis exornata.
In eccleſia.ſ.Io.bap.eſt ſepulchrum æneū Io.coſſiæ

quondã PP.uariis picturis & marmoribꝰ exornatũ.
In eccleſia ſanctæ Crucis ſunt multa ſepulchra marmorea ut dicam in opuſculo epytha. Omitto ſepulchra Abbatiæ &.ſ.Mariæ nouellæ & Trinitatis cum lapidibus marmoribus ac porphireticis uariiſq; picturis exornata. Omitto præterea nonnulla ſepulchra e lapide indice conſtructa uulgo paragone maximæ exiſtimationis & pretii auro exornata.
In eccleſia.s.Mariæ de Carmino eſt ſepulchrũ marmoreum ſtatuis & picturis exornatum quod qdem Reue.Franc.Car.Vulterr.& magnificus Pet.de Sotherinis eius frater primus & perpetuus dux & Confalonarius.S.P.Q.F.Viri doctiss.atq; ditiss. Thomæ equiti deaurato pr̃i.B.M.poſuerũt.
Omitto ſepulchrum excell.maximæ exiſtimationis ad honorem ſcti Io. gualberti in eccleſia indiuiduæ Trinitatis conſtructum.
Omitto ſepulchra multa extra urbem ut eſt in eccl̃ia ſ.Miniatis ſepulchrum marmoreum Reue.Iaco.car. tit.s.Euſtachii ut dicam in epitha.
Eſt & aliud ſepulchrum marmoribus & porphireticis lapidibus exornatum in eccleſia montis Olíueti a Gugliermo de Capponibus flor.epõ corton. cum capella & aliis ædificiis conſtructum.

De ualuis & columnis æneis.

I N Baſilica lateranenſi ſtant quattuor ingentes columnæ æneæ/quæ tẽpore Titi(ut circũfert)

& Veſpaſiani ad Vrbem tranſlatæ fuere/aliqui auteꝫ credunt eas fuiſſe columnas quas Vergilius in tertio Geor.lib.memorat.

Fulgentes ære columnas ſub Aug.principe.

Erant & aliæ columnæ multæ in Vrbe.

In baptiſterio & ſcā ſcoꝝ ſunt portæ æneæ ut in ſtationibus dixi.Omitto portas æreas.s.Adriani & Mariæ Rotundæ & Oratorii.ſ.Petri in Vaticano & aliorum locorum ut in capella.ſ.Petri ad uincula cum inſcriptione Syxti & Iulii.

In baſilica.s.Petri eſt præclara porta ænea:quam Eugenius.iiii.fabricare fecit a præclariſs.Ant.flor.ærario ſculptore. Tamen pater beatiſs.portæ baptiſterii diui Io.bapt.in ciuitate flor.poſitæ multum a prædictis differūt:in quibus inenarrabili ſculpti æris ope noui ac ueteris teſtamenti hyſtoriæ apparēt:utrarūqꝫ ſculptor fuit Laur.cionus flor.ſtatuarie quidem mirabilis artifex:quod opus non minore tamen ſpacio q̄ quinquaginta annorum tempore abſoluit.

Omitto portas æneas cum duobus ſuggeſtis & aliis rebus in eccleſia diui Laurentii manu Donati florē.q & æneum ſepulchrum Io.pp.in bapt.fabricauit:

In Cathedrali eſt porta ænea manu lucæ de Rubea ſculptoris præclariſſimi:

Omitto ſtatuas pulcherrimas pub.ī locis poſitas:ut apparet in cathedrali & turri Campanarum & palatio priorū libertatis &.s.Michae.& in ædibus medi/

teis ac patianis ab ipſis flor.fabrefactæ.

De officina cudendæ pecuniæ.

n On longe ab eccleſia.ſ.Celſi tua ſanctitas offi/ cinam pecuniæ cudendæ conſtruxit:in quo lo co Aurum & argentum deargentatumq; Aes floren tinorum more perducere facit:Fiunt enim argētei nū mi Iulii appellati cum apoſtolorum ac Rueręæ fami liæ inſignibus cuduntur q; medii Iulii ac diuerſaruꝫ pecuniarum genera imprimuntur/quæ nunq̃ huiuſ modi Romæ nec in terris eccleſiæ uiſa ſunt.

Omitto aureos nummos uariis carecteribus impreſ ſos cum æneis trientibus deargētatis:quæ omnia ad Vrbem ipſam florentini tranſtulerunt mutatis inſi/ gnibus.Aureus nummus florētiæ extenſus fuit an/ no xpi.Mccccxxiiii.quia lucri gratia/quædam aliæ ciuitates illum extendentes figurabant/in quib9 nū/ mis ab uno latere Chriſtus cum Io.Bapt. baptizan. ab alio uero lilium:in æneis uero de argentatis Ioā. Bap.ſolus : ab altera parte lilium prædictum .

Omitto alias officinas & ponticas multas diuerſarū rerū a tua Bea.cōſtructas ad utilitatē & ornatū urbis

De Fontibus & pontibus.

i N Vrbe plures ſunt pontes ut ſupra enarraui inter pontem Syxti Aelii Hadriani erat pōs tri umphalis/quem nunc tua beatitudo uult inſtaurare & iam Iulius pons a populo Ro. appellatur funda/ menta cuius extant diruta non longe ab eccleſia ſācti

Spiritus de aliis pontibus nullam facio mentionem
q̃uis a tua beatitudine multis in locis inſtaurati ſint.
Pons ſcti Bartho. a Benedicto inſtaurato ut apparet
in lapide marmoreo:
BENEDICTVS Almæ Vrbis ſumm9 Senator re
ſtaurauit hunc pontem fere dirutum.
Pons.ſ.mariæ a martino.v.columnenſi inſtauratus.
In platea Diui Petri in Vat.eſt fons uariis marmori
bus ab innocentio & alex.& a tua Beati.inſtauratus.
Eſt & fons in loco/qui Beluidere dicitur cum puteo
& aquæ ductibus ſubterraneis miro artificio cõſtru/
ctus milliario.ii.ad Vrbem perductis a tua.S.
Eſt & fons aquæ Virginis in triuio Fonte in campo
martio a Nicolao.v.& Syxto.iiii.reſtitutus: in quo
loco.D.Bartholomeus de doxis aduocatus conſiſto
rialis perpulchras ædes fundauit cum Viridario/&
fonte marmoribus exornato/ubi dicta ſapientum
ſculpta ſunt.in parte uero anteriori ædium legitur in
ſcriptio cum his litteris.
VIRGINEM Aquam Ad.viii.ab Vrbe lapidẽ uia
præneſtina collectam.M.I.F.C.Sentio.Sp.Lucre/
tio Coss.adduxit.
Prædictam aquam hoc anno non ſine maximo diſ/
pendio tua.S.inſtauratis aquæ ductibusreſtituit.
Eſt & fons marmoreus apud eccleſiam.ſ.mariæ tran
ſtyberinæ/quem Lupes Car.fũdauit/ut carmia ſcul/
pta denotant/& cum deſicatus fuerit Reuerendiss.

Marcus Vigerius Saonenſis uir doctiss.eiuſdem ti.
Car.in priſtinam formam reſtituit:
Sunt & alii fontes in Vrbe in campo martio diuerſis
in locis ut eſt in domo Io.piccinini & i uinea eiuſdē:

De Cloacis & purgatione Anienis.

m Vltis in locis Vrbis ſūt Cloacae a diuerſis pō
tificibus conſtructae:ut eorum inſignia demō
ſtrant:nouiſſime uero pluribus in locis nōnullas in
ſtaurauit ac nouas conſtruxit tua beatitudo.Quae q
dem alueum Tyberis & Anienem ipſum purgare fe
cit/ut nauigabilis fieret : Opus qdem praeclarum &
utile Vrbi Ro.Tyburtinæq; ciuitati:quæ quidē om
nia miro artificio & ingenio a tua ſanctitate adinuen
ta ſunt/ut naues ipſæ facillime in Tyberim ipſum
perducantur onuſte/maxima cōmoditate ſimul cum
utilitate totius Vrbis. De Tybride flumine regali
nullā facio mentionem:qui ſæpe urbem ipſam inun
dauit:ut fuit tempore Alex. ut apparent in lapidib9
marmoreis apud eccleſiam mineruæ & mariæ tranſ/
pontinæ & ſancti Euſtachii:in radicibus apenini ori
tur ab alia uero praedicti montis parte naſcitur Ar/
nus fluuius Regalis.

De Aedificiis a Iulio ſecundo diuerſis in
locis conſtructis.

i N urbe ipſa magnum & admirabile opus Baſi
lice.s.Petri in Vat.Sanctitas tua incepit anno
Chriſti.M.dvii.die.xv.menſis Aprel.in fundamen

tis cuius tua beatitudo primũ lapidẽ marmoreũ cum aureis nummis ſolẽniter poſuit manu propria pro/ſentibus.xxxv.Cardinalibus & tota curia & po.ro. cum hymnis & canticis poſt miſſaʒ de ſpiritu ſancto a.R.Franciſco Sotherino Flo.Car.Vulterano ibidẽ ſolemni pompa celebratam/in quo lapide erant inci/ſæ infraſcriptæ lr̃æ a Dñico Antonio de chiarellis.

IVLIVS. II. PONT. MAX.AEDEM DIVO Petro dicatam uetuſtate collabentem in dignioreẽ am plioremq; formam ut erigat fundamenta iecit anno Chriſti.MDVII.

Omitto cerimonias multas quas eodem die ibidẽ fie ri uidi a pontifice & Card.& prælatis.

Quid dicam de eccleſia s.Mariæ de populo & Scõꝝ xii.apoſtolorum & s.Petri ad uincula.& s. Blaſii & ſanctæ Agnetis extra Vrbem ac.ſ.Mariæ de Cripta ferrata:q̃s collabẽtes.S.tua reſtituit cuʒ ædib9 fr̃uʒ.

Omitto palatium ſancti Petri tot in locis inſtauratũ & gimnaſium publicum apud eccleſiã.s.Iacobi apo/ſtoli ac palatium nouum Iulianum & aliud palatiuʒ s.Petri ad uincuia hoc anno inceptum.

Quid præterea dicam de ſumptuoſo Palatio.s. xii. apoſtolorum cum Viridario pulcherrimo/qd' qdeʒ opus Reueren.Franciſcus ſotherinus flor.uult perfi cere & iam incepit:

Omitto præclarum opus cum aquæ ductibus in lo

co qui Beluidere dicitur/ac multa alia ædificia extra Vrbem conſtructa/ut apparet in ciuitatibus Hoſtiæ Tyberinæ ac portueñ.& ciuitatis Veteris & Viterb/ & aliarum ciuitatum eccleſiæ in quibus palatia Pon/tificum.S.tua conſtruxit.Omitto arcem ipſam Sur/rianam & alioꝝ locorum ædificia.

Quid dicā de eccleſia.ſ.Mariæ de Loreta inſtaurata? Omitto palatiū magnū ī ciuitate ꝓpria Sao.cōſtruc. Quid dicam de arce inexpugnabili Bononienſis ci/uitatis a tua beatitudine fundata? Omitto palatiū epi ſcopale.ſ.Petri conſtructum & palatium pōtificis in ſtauratum cum capella pontificis a tua ſanctitate.

Omitto ſtatuam æneam cubitorum.xx.quam Boñ. populus tuæ ſanctitati poſuit manu mich. arcangeli flor.Quid plura? in galliam uſq; ædificia pluribꝰ in locis conſtruxit ſanctitas tua ut apparet in Auinio/nenſi ciuitate quottidieq; nouas incipit fabricas.

Beatiſſime pont.Iuli.gratias agamus dño Deo nr̃o/ qui fecit Victoriam & dedit poteſtatem humilibus: depoſuitq; ſuperbos ac potentes VEnetos de ſede ci/uitatum eccleſiæ & aliorum principum tempore tuæ ſanctitatis/quæ quidem nunq̃ tempore aliorum Pō/tificum ea pace & tranquillitate/qua nunc uiuunt/ex titere:in quibus templa ad honorem dei & palatia ad utilitatem Pontificum & ornamentum ciuitatis ædi/ficāda fore in ipſis uiſitatiōibus a tua beati. creditur.

De laudibus ciuitatũ Florentinæ & Saonenſis.

d E ipſa Italia beatiſſime pater nullam facio mentionem ait.n.Plinius. Hæc eſt illa Italia diis ſacra:quæ.L.Aemilio.P.C.Statilio Regulo conſulibus nuntiato gallico tumultu ſola ſine externis ullis auxiliis atq; etiam ſine traſpadinis:equitum octoginta mill.armauit:& quæ ſequũtur. Eſt enim Italia prouincia Europæ & omnium totius orbis celeberrima numine diuino electa:quæ ut orbem ipſum clariorẽ faceret:ſparſa congregauit imperia/in qua eſt æthruria cuius caput eſt Florentia pulchra/de qua:ut in ꝓhemio dixi nõnulla ſcribam.

Florentia initium habuiſſe uidetur ante domini nr̃i Ieſu xp̄i aduentũ annis octoginta tribus Romanoꝝ Colonia.Zaccharias.n.Lilius Vicentinus in lib. de ſitu orbis dicit.Florentia urbs inclita & nobiliſſima totius æthruriæ nunc primaria/quæ ante xp̄i aduentum nonageſimo anno a Syllanis militibus condita fuit:hanc Vrbem omnium Italiæ pulcherrimã Arnus regalis fluuius placidis interfluit undis/q̃ atriis & pontibus nobiliſſimis templiſq; deo dicatis/ac magnificis ciuium ædibus decoratur/eam Totilum gothorum Rex per fraudem cepit ac diruit: quam poſtea Carolus manus imperator cum ex Vrbe Roma tempore Leonis in galliam rediret mœnibus ac portis inſtauratam maiorẽ ambitũ circũdedit ac nobiles florentinos per uicina oppida diffuſos in Vrbem ip

ſam reduxit cum feſulanis eamq́ʒ digniss.priuilegiis donatā liberam eſſe uoluit legeſq́ʒ ac magiſtratus cō/ceſſit.In qua multi Pontifices pater beatiſſime Con/cilium & Synodum fecere/ut fuit tēpore Felicis. PP. ii.anno xp̄i.M.LV.poſtea uero a Paſcale.ii.celebra/ta fuit Synodus anno xp̄i.M.c.v.in qua fuerunt.ccc xl.epiſcopi congregati fuerunt præterea multi ponti fices qui flor.habitarunt:ut fuit tempore Martini.v. Columnenſis ro.& Eugenii Veneti.PP.iiii. qui per biennium florentiæ cum Cardinalibus & tota curia cōmoratus eſt/& concilium ibidem celebrauit/ī quo græci eorum imperatore præſente de proceſſione ſpi ritus ſancti/idem quod Ro.tenet eccleſia cōſenſerūt. maximamq́ʒ cathedralem eccleſiam:cuius teſtudo in terris ſingularis Philippi Brunelleſchi flor. archite/cto curante nullis ſubſtentaculis abſolutam prædi/ctus Pōtifex ſolemni pompa dedicauit anno xp̄i.M. ccccxxxvi.die uero.xxv.martii atq́ʒ plenariam indul gentiam cōceſſit:in qua baſilica iacet corpus Stepha/ni.pp.ix.qui obiit florentiæ anno dn̄i.M.lvii. Ciui tas prædicta obſeſſa fuit ab Henrico imp.anno Xp̄i. M.lxxx.tamen in pontificis partes perſeuerauit.Hē/ricus florentinos iterum obſidet Vrbani.ii.tempore quia pontificis partes ſequebantur. De laudibus/& pulcherrimis templis & ſumptuoſiss. ædificiis præ/dictæ ciuitatis.Alias deo dante nōnulla ſcribam.ha/bet.n.eccleſias parrochiales numero.xliiii.computa

tis.xii.prioriis e quibus nonnullæ collegiatæ.
Habet præterea Cenobia uirorum:ac mulierum ſanctimonialium.lxxvi.Hoſpitalia.xxxviii.Fraternitates puerorum.ix.Viroꝝ uero ſine numero abſq; Capellis/& Oratoriis multis.Omitto præterea eccleſias multas & Palatia infinita apud ipſa mœnia Ciuitatis undiq; conſtructa:Quæ quidem ædificia aliam Vrbem demonſtrant.Nunc uero de nõnullis uiris excellen.prædictæ ciuitatis mentionem faciam.
De uiris ſanctiss.habuit Zenobium epum ac ciuem flor.qui ſæpius in Ambroſiana:nunc uero.s.Laur. eccleſia dicta:miſſam cum beato Ambroſio celebrauit/ac ut alter Martinus uiuens tres mortuos flor.ſuſcitauit.Quid dicam de aliis epis.ſ.Andrea & Podio atq; Antonio/per merita quorum Deus oſtendit ſigna multa in populo:Eugenium/& Creſcentium cõfeſſores omitto/q crebris miraculis corruſant. Quid dicam de Io.Gualber.Abb.qui primus ordi.Vallis umbroſæ inſtituit:brachium cuius demones fugat/ac lunaticos & ab immundis ſpiritibus oppreſſos p impoſitionem ipſius brachii liberat:Omitto præterea multos Viros ſanctos ord.minorum & prædicatorum/Seruorũq; &.s.Benedicti & Auguſtini. De monialibus & ſanctiss.Viduis/ac nobilibus matronis ne ſim prolixior finem imponam. noĩa quorum ſcripta ſunt in cœlis ac uenerantur in terris.
De uiris excellentibus in Thologia & Philoſophia

Antonium habuit & Honofrium archiepõs floren. Robertum de Bardis & marſiliũ ficinum/qui nouꝰ Plato a Politiano/& Landino appellatus eſt. Habuit præterea Leonardum brunum hyſtoricum. & L. da/tum Aloyſium marſilii Barth. lapacinum. Pallã ſtrozium/& Angelum aciaolum: utriq;. n. aurati equites cum Donato eiuſdem familiæ philoſophi celeberrimi erant. In iure uero ciuili Acurſium cuꝫ Franciſco filio Dinum muſcellanum Laurentium de Rodulfis Io. Andream flor. natione/Bonien. uero adpotione. In poeſia uero Dantem Aldigherium & Io. Boccacium & Franciſcum Petrarcham/q̃uis nonnulli aretinum uelint. Franciſcum barbariniũ omitto/& Claudianum (teſte Zacharia Vicentino) modernos uero habuit Aloyſium pulcium & Naldum naldi / a quo nonnulla de componendis carminibus didici: primitiaſq; fructuum eidem præſentaui/& alia carmina ad Nicolaũ baldellam Cortonenſẽ condiſcipulũ miſi/ut dicam in opuſculo pontificum/& ſapientum ſententiaꝝ. Omitto Dominicum Floc. & alios multos. In Oratoria uero Baptiſtamleonem de albertis Poggium blandolinum/& Lapum litteris græcis & latinis eruditiss. Guidonem de caualcantibus/Gabrie. Landinum. Nicolaum de ſalutatis in epiſtolis/& Nicolauꝫ de nicolis. Omitto modernos. ſ. Chriſtophorum Landinum/& Matheum palmerium/& ambos Rinuccinos/ac Beniuenios/& Lippos uiros doctis.

e ipſu m Marcellum/& alios multos.
n Geometria Paulum geometra/& Petrum mariaʒ/
Omitto Fatium de Vbertis/de quo Io. Annius ait.
Fatius de Vbertis flo.optimus/atq; eruditiss. Coſ/
mographus/qui in ſua geographia antiquitaté Vi/
terbem exploratiss.habens.ait.n.tribus nominibus
dictam Thuſcam Veiuzam/& Viterbum/de qua ci/
uitate beatiſſime pater nonnulla ſcripſi in opuſculo
de ſignificatione & expoſitione arboris Palmæ dedi
cato D.Dñico franciſci Viterb.Secretario.R.Card.
ſanctæ Sabinæ.Quæ ciuitas Viterb.habuit habetq;
uiros multos excellen.Card.& Epos.Omitto ipſum
Egydium Generalé ord.s.Auguſtini. uirũ doctiss.
& prædicatorem excelleñ.Scribit præterea prædict9
Annius.Fatius floré. hyſtoricus ſimul & præclarus
Coſmographus illuſtrior Blondo fuit:ut qui inge/
nio Thuſco excelluerit/& explorata loca melius/&
certius tenuerit.
In Aſtronomia Bonactum/ſed exula patria Forliui/
enſem appellari uoluit.Omitto Laurentium Corniũ
In Medicina uero phiſicos multos habuit excelleñ.
ut fuit Dinus de Garbo & alter Dinus de gualdo/&
Thadeus/Turſianuſq; eius auditor. Omitto Tho/
mam/Nicolaum Falcutium/& Ianottũ manet. quos
quidem excellentiſſimos uiros uiuere dico: nam cuʒ
uirtute ipſa/& gloria diem ultimam claurerunt.
In arte uero militari multi fuere peritiſſimi apud di/

uerſos ĩpatores ac reges & duces/ut dñs Philippus ſcolarius eques flor.apud Sigiſmundũ imp.honore & auctoritate primus hẽtur/hic copiaꝶ Dux factus xx.amplius ꝑliis uariis tpibus Sarmatas & Turcos in xp̃ianos in ruentes ſupauit anno xp̃i. M.ccccxvi. In expeditiõe uero turcoꝶ Bonaguiſius de bonagui ſiis cuius flor. præfectus gentis Italoꝶ cum multis flor.uiris expertis in arte militari primus fuit in obſi dione magnæ Damiatæ ciuitatis/qui cũ ſuis urbem ipſam primus ĩtroiuit ac inſignia Chriſtianorum ſu pra mœnia erexit.

Quid dicã de Ioãne Strotio capitanco Marchionis mãtuæ/q glorioſus ad portas uſq; ciuitatis mediola. bis cuncta uaſtauit?

Quid ꝑterea de Petro Caroli ſtrotio ac Petro de Ca ponibus? Omitto Io.de medicis/& alios multos/q ut ueri & antiq Roma.multis & diuerſis ꝑliis hoſtes ſuperarũt:uictriciaq; inſignia cum ſpoliis inimicorũ ad p̃riam triumphantes redierunt.

In regimine uero & cõſilio habuit infinitos : ut fuit D.Nicolaus acciolus uir ſtrenuus/ac doctiss.in re bus gerendis ſapientiss.qui in regno Neapoli.noĩe Ioãnæ Reginæ gubernator extitit an.D.M.ccclxvi. Moriturq; Neapo.anno ætatis ſuæ.lvi.quo mortuo nõnulli tumultus in ipſo regno oriri cepunt.

Omitto ꝑterea multos uiros ex familia medicea/ſtro tiã/bardea/atq; albizea.

Quid dicam de uiris excellentibus in pictura ut fuit Ioctus ac Thomas maſacius. Stephãus ſymia. Thadeus ghaddus. Philippus carmellita. Io. ord. prædi. Andreas & Paulus ocellius. & Piſellus. Omitto modernos. s. Leonardum uincium. Dñicum Girlandarium a quo nõnulla a teneris annis didici. Alex. botticellum. Philippũ brandolinũ & Laurentiũ crediũ. In ſculptura uero Donatũ & Deſideriũ/ac Lucam de Rubea: q terreas ſtatuas cũ uiro mixtas: ut optimus inuentor primus fuit. Laurentiũ de Cionis: Andreã Varrocchiũ: & Antonium roſſellum. Philippũ Bru. & Minium. Omitto Antoniũ & Mattheuȝ pullat. & Michaell. arcangelum qui & pictura excellentiss. Omitto p̃terea Andream ſanſuinum & Antoniũ de ponte Seuio. Omitto ĩpreſſores & miniatores & ſcriptores infinitos & moniales ipſas: quæ quidẽ diuerſa uolumina pontificibus ac regibus ſcripſere ac picturis & auro exornarunt. In architectura uero habuit prædicta ciuitas Philippũ brunelleſcũ. Bernardum roſſum. Franciſcũ ciccam. Laurentiũ de medicis qui & muſica & oratoria præclarus fuit cũ arte militari: ab oĩbuſq; appellabatur amator oĩum uirtutuȝ & pater uiroꝝ excellentiss. tpe cuius feliciſſimo erant omnia peccata ad quẽ reges non ſolum & principes Chriſtiani oratores & munera mittebãt. ſed magnus turcus ac ipſe Babiloniæ ſaladinus oratores & munera balſami & auri ſericinaſq; ueſtes & aĩalia in his par

tibus nunq̃ uiſa cum tētoriis carbaſinis & ſericeis ua riis coloribus & auro exornati bis ad Laurentiū præ dictum miſerūt: quæ oīa propriis oculis flor. ꝑſpexi Quid plura. Pōtifex ſumme cœlum & terra. viii. die ante obitū eiꝰ ꝓdigia & ſigna dedere/ ut oībus floren tinis notum eſt: Quo mortuo: ſtatim uniuerſus Cr bis ad bella ſe conuertit. Italiaq; potēs occaſiones un diq; ac prædatiōes multas ſenſit: ſuoſq; principes cuȝ regibus ꝑdidit: quæ oīa prius conſilio magni uiri in pace conſiſtebant: redeamus ad architecturā in q̃ fuit peritus & Bart. gargiolus & Anto. ambo architecti Alex. vi. Omitto Iulianū gallenſem & alios multos. In muſica uero habuit Franciſcum cæcum: qui muſi ca & aſtronomia non ſoluȝ peritus fuit ſed et poeſia. Nam a VEnetorum Duce uiro doctiss. coronatus: deinde uero ut poeta a rege Cyprio laureatus fuit.

Omitto Antoniū et Franciſcū et alterum Antonium a quo nōnulla didici (ut in muſicæ opuſculo ſcripſi) Omitto præterea Micha. archangelū et uxorem ac ip ſas moniales peritiſſimas. Sed dolendū eſt flendūq; opa. n. multoꝝ excellentiss. flor. eſſe abſcondita inui diæ cā ac multa in bibliotecis pōtificis et mediceis ui di quæ non ſunt impreſſa.

Quid dicam de mercatura ut fuit Coſmas medices/ et alii innumerabiles uiri ditiſſimi: Omitto Bartho. melchionem apud fideliſſimū regē portugal. qui nō nullas naues noſtro tpe propriis ſumptibus cum re/

gia claſſe cõtra perfidos infideles parauit.
Omitto agriculturæ peritiss. infinitos. Quid p̄terea dicam de lanificiis et ſericinis linteaminibus arte frigia & auro atq; argento circũtextis: uulgo brocchati & ricchami/& aliis cuiuſcũq; generis exercitiis? Non uiri tantum laudandi ſed & mulieres ipſæ laudandæ ſunt: quæ Romam uſq; uenere/ut monaſteria nõnulla reformarent/nouiſſime uero iuſſu tuæ. S. monia/les uenerunt ad monaſterium. ſ. Silueſtri. Multas calamitates/ac bella ciuilia diuerſis temporibus ſimul cum peſte perpeſſa eſt florentia. Nam lugubris/& miſerãda peſtis pene per orbẽ uniuerſum triuȝ annorum ſpatio uſq; brittanos deſeuiit/& ãno xp̄i. M. ccc. xl. amplius ſexaginta hoĩum millia Florentiæ intra Vrbem aſſumpſit: & per agrũ cuncta pene deſerta reliquit: quæ ciuitas prius anno dñi. M. clxxvi. duob9 incendiis magna ex parte cõcremata fuit. Omitto diſſenſiones & ciuilia bella & pecuniam infinitã in emptione ciuitatis Lucanæ. Quid dicã de bellis cõtinuis cum potentatibus Italiæ. Ipſa. n. in medio multaꝝ ciuitatũ tanq̃ cor ipſius Italiæ conſtringitur: & ſemp̄ (ut oĩbus patet) uiriliter ſe defenſatur: habet. n. eccleſia a parte una/ab alia uero Ianuenſes ac Venetos/ab alio latere Lucenſes ac Senenſes/ab altero nanq; Bononienſes/& Principes nõnullos cum quibus ſæpe pugnat nõ ſine maximo diſpendio. Decies centena/& ducenta ſexaginta ſex aurei nummi millia per ſex

catura præceteris illuſtratur ciuitatibus:uitiũ & olea rum fœcunda/ac fructuũ omnis generis abundans/ uiris quoq; bonarum artium doctrina preditis:om/ niq; genere laudis præſtantiſſimis exornatur.

Qua propter Beatiss. Pater IVLI Ciuitas & ciues p ſe nobilitate clarent & uirtutibus. nõ. n. opus eſt/ut a me laudentur. Solus nanq; Deus laudãdus & glorifi candus eſt:cui laus/honor/uirtus & gloria/poteſtas & imperium ſempiternum.

Ex Vrbe die. iii. Men. Iun. M. DIX. in die Sanctiss. & indiuiduæ Trinitatis in ædibus Reuer. Cardi. tit. ſanctæ Sabinæ.

Franciſci Albertini Diſticon.

Si nunc errarem/fateor me errare libenter:
Nam ſine cenſore nullus in orbe fuit.

Vincentius Rauẽnas ad libellum.

Mirantur cuncti/ac omnis mirabitur ætas:
Quod rerum ſummam parue libelle tenes.
Sic te non cupiet doctorum turba uirorum
Et dicent omnes tu mihi gratus eris.

Impreſſum Romæ per Iacobum Mazochium Romanæ Academiæ Bibliopolam qui in/ fra paucos dies epythaphioꝝ opuſculũ in lucẽ ponet ãno Salutis. M. D. X Die. iiii. Febr.